

DE SEPTEM VERBIS A CHRISTO IN CRUCE PROLATIS

Roberti S. R. E. Cardinalis Bellarmini

Venerabili Congregationi coelestinorum monachorum ordinis Sancti Benedicti

*Robertus Card. Bellarminus eiusdem
congregationis Protector S.D.*

Sapienter omnino Pynuphius Abbas apud Cassianum, perfectum monachum cum Christo Domino crucifixo comparandum censuit. Virtutes enim, quæ in perfecto monacho potissimum requiruntur, tres numerari solent; paupertas, omnem proprietatem excludens; castitas, carnalium voluptatum semper expers; et obœdientia a nutu Præfectorum omnino dependens; quibus in regula Sancti Benedicti, loci stabilitas adiungi solet. Si quis autem velit voluntariæ paupertatis usque ad omnimodam nuditatem, et egestatem exemplar cernere, Christum crucifixum intueatur, qui sicut dum viveret, non habuit, ubi caput reclinaret: sic in morte, ipsa etiam vestimenta, quæ sola illi reliqua erant, inter crucifixores dividenda dimisit. Et si quis cupiat speculum intueri mortificationis carnis, quæ castitatem impollutam custodiat, in Christo crucifixo sine dubitatione reperiet; quippe quem a planta pedis usque ad verticem capitis dolor continuus occupabat. Quod si et obœdientiæ perfectæ typum requirat, nusquam alibi clarius cernet, quam in illo, qui *factus est obœdiens usque ad mortem, mortem autem crucis*¹. Neque solam obœdientiæ virtutem, sed etiam comites eius individuas, patientiam et humilitatem; et principium eius et finem, ardentissimam charitatem, et in his omnibus perseverantiam usque in finem, quæ per stabilitatem significantur, in Christo crucifixo, tanquam in eminentissima virtutum omnium Idea, conspiciet. Vere igitur et Christus in cruce pendens exemplar est clarissimum monasticæ perfectionis; et perfectus monachus crucifixum Dominum verissime repræsentat. Hanc Christi crucifixi repræsentationem, vel similitudinem sanctus Petrus Cœlestinus in primis ad vivum expressisse videtur: eius

enim vita ab ipsa pæne infantia usque ad extremam senectutem, et mortem, nihil fuit aliud nisi assidua meditatio crucis, et perpetua imitatio crucifixi. Ad quam rem proprie designandam, crux aurea in aere, divino miraculo pendens, visa est ante fores cubiculi eius morientis, a feria sexta usque ad vesperam Sabbathi, in qua spiritum Deo felicissime reddidit². Quam crucem a multis conspectam cum stupore fuisse, refert Petrus ab Alliaco Cardinalis Cameracensis; et res eadem, ut plane cæleste signum, in ipso canonizationis eius diplomate commemorantur. Quæ cum ita sint, iure mihi videor libros meos de septem verbis in Cruce a Christo pronuntiatis, Cœlestinis meis offerre, ac dicare potissimum debuisse. In his enim libris explicare conatus sum crucifixi virtutes præcipuas, quæ omnibus quidem fidelibus valde utiles sunt, sed iis, qui crucis mortificationem ex proprio instituto sequuntur, omnino necessariæ. Qui enim cum Christo cruci affixi sunt, et mundo mortui, per externam observantiam regularem, et virtutibus Christi crucifixi carent: ii cum infelici latrone crucis ignominiam, et dolores patiuntur, sed Christi crucifixi gloriam, et præmia non assequuntur, *et melius erat illis*, ut loquitur sanctus Petrus, *non cognovisse viam iustitiæ (perfectæ) quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est sancto mandato*³. Quare monachos omnes, sed in primis Cœlestinos meos admoneo, ut si velint esse quod nomine præferunt, librum crucis Christi assidue legant, et iterum atque iterum volvant, et revolvant: ac ut commentarium habeant ad obscura loca intelligenda dilucidum et fidele, Beati Petri Cœlestini, et aliorum Sanctorum vitas frequenter legant, et quæ didicerint, opere complere studeant. Sic enim fiet, ut quotidie magis crux illis dulcescat, et imitatio crucifixi sic illis suavis, amabilisque reddatur, ut facile contemnant Scribas et Phariseos, id est,

¹ Philip. 2

² Lib. 2, c. 19 vitæ S. Petri Cœlestini.

³ Petr. 3.

carnem et sanguinem clamentes, atque dicentes, *Descende de cruce*. Sic olim discipuli sancti Francisci, cum libros sacros nondum haberent, ut sanctus refert Bonaventura ⁴, librum crucis Christi continuatis aspectibus, diebus ac noctibus revolvebant, exemplo Patris, et eloquio eruditi, qui iugiter faciebat eis de cruce Christi sermonem. Accipite igitur venerabiles Patres munusculum a Protectore vestro, quod erit etiam post obitum eius pignus amoris, quo vos omnes ex corde dilexit; et virtutum sancti Petri Cœlestini hæredes, et Christi crucifixi veros discipulos et imitatores semper esse cupivit.

Procœmium

Ecce iam quartus agitur annus, cum me ad exitum paraturus, ad locum quietis secedo a negociis vacuus, sed non vacans a meditatione Scripturarum Sanctarum, et a scriptione eorum, quæ meditanti occurrunt; ut si prodesse iam voce, vel scriptione longa non valeo, saltem piis libellis fratribus meis possim utcumque prodesse. Cogitanti vero mihi, quid potissimum eligerem, quod et me ad bene moriendum disponeret, et proximis meis ad bene vivendum prodesset, occurrit mors ipsa Domini, atque illa postrema concio, quam septem brevissimis, sed gravissimis sententiis constantem, ex cruce, quasi ex editissima cathedra, Redemptor mundi ad humanus genus universum habuit. Siquidem in concione illa, sive in septem verbis illis, continentur omnia, de quibus idem Dominus ait, *Ecce ascendimus Hierosolymam, et consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis*. Ea, quæ Prophetæ de Christo futura prædixerunt, ad quatuor capita revocantur: ad conciones ad populum; ad orationem ad Patrem; ad mala gravissima patiendâ; et ad opera sublimia, et admirabilia perpetranda. Quæ quidem omnia in ipsa Christi vita mirifice claruerunt. Concionabatur enim Dominus frequentissime, in templo, in synagogis, in campis, in locis desertis, in domibus privatis, denique etiam de navicula ad turbas in littore consistentes. Porro noctes ut plurimum consumebat in oratione ad Deum. Sic enim loquitur Evangelista: *Erat pernoctans in oratione Dei* ⁵. Opera vero admiranda in expellendis dæmonibus, et ægrotis curandis, et panibus multiplicandis, et tempestatibus sedandis, in Evangeliiis ⁶ leguntur passim. Denique mala quæ reddebantur ei pro bonis, plurima erant, non solum in contumeliis verborum, sed etiam in lapidatione ⁷, et præcipitio

⁸. Cæterum hæc omnia verissime consummata fuit in cruce. Sic enim concionatus est ex cruce, ut plurimi redirent tundentes pectora sua ⁹: nec solum corda hominum, sed etiam petræ scissæ sint. Sic etiam oravit in cruce, *ut cum clamore valido, et lacrymis orans exauditus sit pro sua reverentia*, ut Apostolus loquitur ad Hebræos ¹⁰. Quæ vero passus est in cruce, tanto maiora sunt iis, quæ in reliqua vita passus est, ut hæc sola ad passionem proprie pertinere videantur. Denique signa, et prodigia nunquam maiora edidit, quam cum in cruce veluti ad extremam imbecillitatem atque infirmitatem redactus esse videretur. Tunc enim non solum ostendit signa de cœlo, quæ antea Iudæi ab eo importune petierant ¹¹: sed etiam paulo post signum edidit omnium signorum maximum cum mortuus et sepultus, propria virtute ab inferis rediit, et corpus ipse suum ad vitam, et vitam immortalem revocavit. Vere igitur in cruce consummata sunt omnia, quæ scripta fuerunt per Prophetas de filio hominis.

Sed antequam de ipsis verbis Domini scribere incipiam, visum est operæ pretium, ut de ipsa cruce, quæ sedes concionantis, et altare sacrificantis, et officina mirabilia facientis fuit, pauca dicamus. De structura igitur crucis communior veterum sententia est, quod ex tribus lignis constiterit; uno oblongo, in quo corpus crucifixi extendebatur; altero transverso, in quo manus figebantur; tertio affixo ad partem inferiorem, in quo pedes crucifixi quiescebant, sed clavis confixi, ne dimoveri possent. Ita tradunt patres antiquissimi, Sanctus Iustinus ¹², et Sanctus Irenæus ¹³. Qui auctores satis aperte indicant, utrumque pedem supra scabellum stetisse, non unum pedem supra alterum. Ex quo sequitur, clavos Christi quatuor fuisse, non tres tantum, ut multi existimant: qui ea de causa pingunt Christum Dominum ita cruci affixum, ut unum pedem super alterum habeat. Sed apertissime contra sentit Gregorius Turonicus ¹⁴, et confirmatur eius sententia ab antiquis picturis. Vidi ego ipse Parisiis in Bibliotheca Regia antiquissimos Evangeliorum libros manuscriptos, in quibus pictus erat frequenter Christus crucifixus, et semper cum quatuor clavis.

Porro lignum oblongum supra transversum aliquantum eminuisse, tradit Sanctus Augustinus ¹⁵, et Sanctus Gregorius Nyssenus ¹⁶; et ex Apostolo id colligi posse videtur. Cum enim Apos-

⁴ In vita S. Francisci, c. 4.

⁵ Lc. 6 et 12

⁶ Mt. 8; Mc. 4; Lc. 6; Jn. 6

⁷ Jn. 8

⁸ Lc. 4

⁹ Lc. 23, 48

¹⁰ Hebr. 5, 7

¹¹ Mt. 16

¹² Dial. cum Typhon, lib. 5

¹³ Advers. hæres. Valent.

¹⁴ Lib. de gloria martyr. cap. 6

¹⁵ Epist. 1

¹⁶ Serm. 1 de Resurr.

tolus ad Ephesios scribit ¹⁷, *ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, qua sit latitudo, et longitudo, sublimitas, et profundum*, satis aperte describit figuram crucis, quæ quatuor habet extrema: latitudinem, in ligno transverso; longitudinem, in oblongo; altitudinem, in ea parte oblongi, quæ extat, atque eminet supra transversum; et profundum, in ea parte, quæ sub terram absconditur. Hoc genus tormenti non casu, neque invitus Dominus noster subivit: sed ab ipsa æternitate præelegit, ut Sanctus Augustinus docet ¹⁸ idque ex illo Actorum Apostolico testimonio, *Hunc definitio consilio, et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum interimistis* ¹⁹. Et idea Christus ipse initio prædicationis Nicodemo dixit, ²⁰ *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam*. Et saepe Apostolos de sua cruce loquens, ad imitandum hortabatur, dicens: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, et sequatur me* ²¹.

Cur autem hoc supplicium Dominus elegerit, ille solus proprie novit, qui elegit. Sed tamen non desunt mysteria, quæ Sancti Patres excogitaverunt, et nobis scripta reliquerunt. Sanctus Irenæus libro paulo ante notato, scribit, duo crucis brachia sub uno titulo convenire, in quo scriptum erat, IESUS NAZARENUS REX IUDÆORUM, ut intelligeremus, duos populos, Hebraicum et Gentilem, qui antea divisi erant, in unum corpus, sub uno capite Christo aliquando fuisse iungendos. Sanctus Gregorius Nyssenus in oratione de resurrectione ²² scribit, partem crucis, quæ cælum respicit, significare, per crucem quasi per clavem cælum aperiri; partem vero, quæ ad centrum mundi vergit, significare spoliandum fuisse infernum a Christo, cum ad eum descendisset; duo crucis brachia, quæ ad orientem, et occidentem porriguntur, repurgationem mundi totius per Christi sanguinem futuram significare. Sancti vero Hieronymus in Epist. ad Ephesios, Augustinus ad Honoratum ²³, et Bernardus de consideratione ²⁴, præcipuum crucis mysterium ab Apostolo breviter attingi docent in verbis illis; *quæsit latitudo, longitudo, sublimitas et profundum*. Significantur autem in his verbis, primum attributa Dei: in altitudine potentia; in profundo sapientia; in latitudine bonitas; in longitudine æternitas. Deinde virtutes Christi patientis; in latitudine charitas; in longitudine patientia; in altitudine obœdientia; in profundo humilitas. Denique virtutes hoc tem-

pore necessariæ iis, qui salvantur per Christum; in profundo fides; in altitudine spes; in latitudine charitas; in longitudine perseverantia. Ex quibus intelligimus, solam charitatem, quæ merito dicitur regina virtutum, ubique locum habere in Deo, in Christo, et in nobis: reliquas virtutes, alias esse in Deo, alias in Christo, alias in nobis. Proinde mirum non est, si in ipsis Christi novissimis verbis, quæ nunc explicanda suscepimus, primum locum obtineat charitas.

Nos igitur primum explicabimus tria prima verba, quæ dicta sunt a Christo circa horam sextam, antequam Sole obscurato tenebræ fierent super omnem terram. Deinde considerabimus ipsam solis defectionem; et tunc veniemus ad explicanda reliqua verba Domini, quæ prolata fuerunt circa horam nonam, ut scribit Sanctus Matthæus, videlicet recedentibus tenebris, et morte Christi propinquante, vel potius imminente.

LIBER PRIMUS

De primis tribus verbis in cruce prolatis

Capitulum I

Explicatur ad literam verbum primum, «Pater dimitte illis, non enim sciunt, quod faciunt» (Lc. 23, 24)

Christus Iesus Verbum æterni Patris, et de quo idem Pater aperte dixit, *Ipsam audite* ¹, et qui de se aperte pronuntiavit, *unus est magister vester Christus* ², ut officio suo plenissime satisfaceret, non solum vivens a docendo nunquam cessavit, sed etiam moriens ex cathedra crucis verba pauca, sed ardentia, sed utilissima, sed efficacissima prædicavit; et plane dignissima, quæ a Christianis omnibus in intimo cordis recipiantur, et custodiantur, et examinentur, et re ipsa, ac factis adimpleantur. Prima sententia hæc est, *Iesus autem dicebat, Pater dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt* ³. Quam sententiam tanquam vere novam, et insolitam voluit Spiritus Sanctus prædici ab Isaia Propheta in illis verbis, *Et pro transgressoribus rogavit* ⁴. Quam vere autem dixerit Apostolus Paulus: *Charitas non quærit quæ sua sunt* ⁵, ex ordine harum sententiarum facile potest intelligi. Siquidem ex numero harum sententiarum tres ad bonum aliorum pertinent, tres ad bonum proprium, una est communis. Sed prima cura Domino fuit de aliis, postrema de se.

¹⁷ Ephes. 3, 18

¹⁸ Epist. 120

¹⁹ Act. 2, 23

²⁰ Jn. 3, 14-15

²¹ Mt. 16, 24

²² Orat. 1

²³ Epist. 120

²⁴ Lib. 5

¹ Mt. 17, 5

² Mt. 23, 10

³ Lc. 23, 34

⁴ Isa. 53, 12

⁵ 1 Cor. 13, 5

Ex primis autem tribus sententiis, prima dirigitur ad inimicos, secunda ad amicos, postrema ad consanguineos. Cuius ordinis hæc est ratio: quoniam charitas primum succurrit magis egentibus, et qui tunc magis egebant, inimici erant; et nos quoque tanti Magistri discipuli, magis egebamus, ut nos institueret de dilectione inimicorum, quæ difficilior, et rarior est, quam de dilectione amicorum, vel consanguineorum, quæ facillima est, et nobiscum quodammodo nascitur, et nobiscum crescit, et saepe plus quam oportet invalescit. Ait igitur Evangelista, *Iesus autem dicebat*. Illud, *autem*, designat tempus, et occasionem orandi pro inimicis; atque opponit verba verbis, et operibus opera. Ac si diceret Evangelista, illi Dominum crucifigebant, et vestes eius, ipso aspiciente, inter se dividebant; alii irridebant, et infamabant, quasi seductorem, et mendacem; ille autem cum hæc videret, et audiret, et dolor atrocissimus esset ob manus, et pedes recens crudelissime perforatos, reddens bona pro malis dicebat, *Pater, dimitte illis*.

Patrem appellat, non Deum, aut Dominum, quia intelligebat, in hac causa opus esse benignitate Patris, non severitate Iudicis; et quia ad Deum flectendum, sine dubio iratum ob tam ingentia scelera, opus erat amabile nomen Patris obicere. Itaque illud, *Pater*, hoc significare videtur: Ego filius tuus, qui patior, ignosco, ignosce et tu Pater. Mihi filio tuo dona hanc offensionem, quamvis isti non mereantur. Memento etiam, te quoque esse Patrem istorum per creationem, qua eos fecisti ad imaginem et similitudinem tuam. Ostende igitur in illos paternam charitatem tuam, quoniam etsi mali sunt, tamen filii sunt.

Dimitte. Hæc vox continet summam petitionis, quam Filius Dei, tanquam advocatus inimicorum suorum Patri suo representat. Potest autem illud verbum, *Dimitte*, referri tum ad pœnam, tum ad culpam. Si referatur ad pœnam, exaudita fuit hæc oratio, quia cum mererentur Iudæi propter hoc scelus, statim gravissime puniri; et vel igne de cœlo cadente consumi, vel diluvio aquarum perire, vel ferro et fame exterminari, dilata fuit pœna huius peccati ad annos quadraginta: et, si interim gens illa pœnitentiam egisset, salva, incolumisque mansisset; sed quia pœnitentiam non egit, immisit in eos Deus exercitum Romanorum, Vespasiano imperante, qui civitatem primariam evertit, et gentem Iudæorum partim fame in obsidione, partim gladio capta civitate necavit, partim vendidit, partim captivos adduxit, partim in varias terras, et loca dispersit. Quod ipsum Dominus primum per parabolam vineæ⁶, et regis facientis nuptias filio suo⁷, et similitudinem ficul-

neæ infructuosæ⁸; deinde etiam disertis verbis in die Palmarum, flendo, et lamentando prædixit⁹. Quod vero ad culpam attinet, exaudita fuit oratio, quia multis per huius orationis meritum data est a Deo gratia compunctionis, et resipiscentiæ. Inter quos illi sunt, qui *revertebantur percutientes pectora sua*¹⁰. Et centurio, qui dicebat, *Vere Filius Dei erat iste*¹¹. Et plurimi, qui paulo post ad Apostolorum prædicationem convertebantur, et confitebantur, quem negaverant; et adorabant, quem despexerant. Cur autem non omnibus conversionis gratia data sit, ratio est, quia oratio Christi conformis erat sapientiæ et voluntati Dei. Quod aliis verbis scribit S. Lucas in Actis Apostolorum, cum dicit, *Crediderunt quotquot præordinari erant ad vitam æternam*¹².

Illis. Per hanc vocem significantur ii, quibus indulgentiam Christus oravit. Et quidem primi videntur illi esse, qui Christum re ipsa cruci affixerunt, et eius vestimenta inter se diviserunt; deinde omnes illi, qui causa passionis Dominicæ fuerunt, ut Pilatus, qui sententiam tulit; ut populus, qui clamavit: *Tolle, tolle, crucifige eum*¹³; ut principes sacerdotum et scribæ, qui eum falso accusaverunt; ac ut altius ascendamus, ipse etiam primus homo, et eius omnis posteritas, qui peccando causam passionis Christi dederunt. Itaque inimicis suis omnibus veniam petiit ex cruce Dominus. Inter inimicos autem nos omnes eramus, dicente Apostolo: *Cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem Filii eius*¹⁴. Itaque nos omnes, etiam antequam nati essemus, numerati sumus in sacratissimo illo *Memento*, ut sic loquar, quo summus Pontifex Christus oravit in Missa illa sacrosantissima, quam in ara crucis peregit. Quid ergo retribuēs Domino anima mea, pro omnibus, quæ retribuit tibi, etiam antequam esses? Vidit pius Dominus, te quoque inter inimicos suos aliquando futuram; et te non quærente, neque petente, pro te ad Patrem oravit, ut tibi non imputaretur stultitia. An non et te oporteret semper meminisse tam dulcis patroni, et omnibus viribus laborare, ut nulla te præteriret occasio illi serviendi? An non etiam par esset, ut tanto exemplo permotus disceres et tu non solum inimicis tuis facile ignoscere, et pro eis orare, sed etiam quotquot poteris ad idem faciendum adducere? Omnino ita est, et hoc ipsum facere cupio, et statuo, modo qui dedit tam insigne exemplum, porrigat etiam ex eadem pietate sua ad opus tam grande efficax auxilium.

⁶ Mt. 20

⁷ Mt. 22

⁸ Lc. 13

⁹ Lc. 19

¹⁰ Lc. 23, 48

¹¹ Mt. 27, 54

¹² Act. 13, 48

¹³ Mt. 27, 22

¹⁴ Rm. 5, 10

Non enim sciunt quid faciunt. Ut videretur rationabilis intercessio, extenuat, sive excusat Christus delictum inimicorum suorum, eo modo quo potuit. Excusare certe non poterat iniustitiam in Pilato, neque crudelitatem in militibus, neque invidiam in principibus sacerdotum, neque stultitiam et ingratitude in populo, neque falsa testimonia in perierantibus. Hoc solum restabat, ut excusaret in omnibus ignorantiam. Vere enim, ut Apostolus loquitur, *si cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent* ¹⁵. Sed quamvis neque Pilatus, neque principes sacerdotum, neque populus, neque ministri cognovissent, Christum esse Dominum gloriæ, cognovit tamen Pilatus, illum fuisse virum iustum, et sanctum, et a principibus sacerdotum per invidiam traditum, et agnoverunt principes sacerdotum, illum vere esse Christum in lege promissum, ut Sanctus Thomas docet ¹⁶; quia negare non poterant, neque negabant, eum multa signa facere, quæ Messiam facturum fuisse Prophetæ prædixerant. Cognovit denique populus, Christum sine causa iusta damnari, palam clamante Pilato: *Nullam causam invenio in eo* ¹⁷, et *Innocens ego sum a sanguine iusti huius* ¹⁸. Quamvis autem non cognoverint Iudæi, sive principes, sive populi, Christum esse Dominum gloriæ, tamen cognoscere potuissent, nisi malitia excæcasset corda illorum. Sic enim loquitur Sanctus Ioannes: *Cum tanta signa fecisset coram eis, non credebant, quia dixit Isaias: Excæca cor populi huius, et aures eius aggravata, et oculos eius claude: ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eos* ¹⁹. Neque vero excæcatio excusat excæcatum, quia voluntaria et concomitans est, non præcedens. Ad quem modum illi etiam, qui ex malitia peccant, laborant semper ignorantia aliqua, quæ tamen non excusat, quia non præcedit, sed comitatur. Vere enim Sapiens dicit: *Errant qui operantur malum* ²⁰. Et vere etiam Philosophus dicit: *Omnis malus ignorans*. Et de omnibus peccantibus vere dice potest, *Non sciunt quid faciunt*. Nemo enim potest velle malum sub ratione mali, quia voluntatis obiectum non est res bona, vel mala, sed solum bona: atque idcirco qui eligunt malum, semper eligunt sub ratione boni repræsentatum, immo etiam sub specie maximi boni, quod tunc obtineri possit. Cuius rei causa est perturbatio partis inferioris, quæ offundit tenebras rationi, et facit ut non discernat, nisi id parum boni, quod est in ea re, quæ appetitur. Qui enim eligit adulterium, ver furtum facere, numquam eligeret, nisi attenderet ad bonum delectationis, vel lucri, quod est in adulterio, vel furto; et nisi oculos mentis

clauderet ad malum turpitudinis, vel iniustitiæ, quæ est in adulterio vel furto. Itaque similis est omnis qui peccat, homini qui ex alto semetipso in fluvium præcipitare cupiens, ante claudit oculos, ac postea semet in flumen proiicit. Sic igitur, omnis qui male agit, odit lucem, et ignorantia voluntaria laborat quæ non excusat, quia voluntaria est. At si non excusat, cur Dominus ait: *Dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt?* Ad hoc responderi potest, verba Domini primum intelligi posse de crucifixoribus, quos probabile est, penitus ignoravisse Christi non solum divinitatem, sed etiam innocentiam; et simpliciter functos officio suo. Pro his ergo verissime Dominus dixit: *Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt*.

Deinde si intelligantur de nobis, qui nondum eramus, vel de multis peccatoribus absentibus, qui vere nesciebant, quid tunc Hierosolymis ageretur, verissime Dominus dixit: *Nesciunt quid faciunt*. Denique si intelligantur de iis qui præsentibus erant, et Christum esse Messiam, vel innocentem hominem non ignorabant, tunc dicendum erit, Christi charitatem tanta fuisse, ut peccatum inimicorum suorum extenuare voluerit, eo modo quo poterat. Quamvis enim ignorantia illa simpliciter non excuset, tamen rationem aliquam, quamvis tenuem, excusationis habere videtur; quia gravius peccassent, si omni prorsus ignorantia caruissent. Et quamvis non ignoraret Dominus excusationem illam non tam excusationem, quam umbram excusationis esse, voluit tamen illam afferre, ut ex ea intelligeremus bonam eius voluntatem erga peccatores, et quam avide arripuisset excusationem meliorem etiam pro Caypha et Pilato, si ulla melior et rationabilior inveniri potuisset.

Capitulum II

De primo fructu primi verbi in cruce prolati

Explicavimus, quæ sit sententia primi verbi a Christo in cruce prolati; nunc fructus aliquos, eosque optimos, et nobis omnibus utilissimos ex eo verbo decerpere meditando curabimus. Primum omnium ex hac prima parte concionis Christi in cathedra crucis habitæ discimus, charitatem Christi ardentiorē fuisse, quam nos intelligere, vel cogitare possimus. Atque hoc est, quod Apostolus ad Ephesios scribens ait, *scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi* ¹. Significat enim eo loco Apostolus, per mysterium crucis, posse nos discere, magnitudinem charitatis Christi tantam esse, ut superemineat scientiam nostram, cum sit maior, quam ut nos eam cognitione apprehendere valeamus. Nos enim cum uno aliquo gravi dolore cruciamur, sive dentium, sive oculorum, sive capitis, sive alterius membri, ita

¹⁵ 1 Cor. 2, 8

¹⁶ In Comment. ad 2 e prioris ad Corinthios

¹⁷ Lc. 23, 14

¹⁸ Mt. 27, 24

¹⁹ Jn. 12, 37-40

²⁰ Prov. 14, 22

¹ Eph. 3, 19

in illo uno tolerando occupamur, ut nihil aliud cogitare possimus: ideo neque visitationes amicum, neque negociorum tractatores admittimus. Christus autem crucifixus, coronam spineam in capite gerebat, ut satis aperte docent antiquissimi scriptores, Tertulianus Latinus libro contra Iudæos ², et Origenes Græcus in Matthæum ³: proinde caput ad crucem sine dolore applicare, sive admovere non poterat. Manus eius et pedes clavi tenebant, ex quorum terebratione dolorem acerbissimum et continuum Dominus hauriebat. Corpus nudum, et multa flagellatione, et longis itineribus fatigatum, ad ignominiam et frigus publice expositum, et pondere suo manuum et pedum vulnera cum immani et perpetuo cruciatu divexans, pio Domino multos simul dolores, et quasi cruces plurimas afferebat. Et tamen, o charitas vere scientiam nostram superans, his omnibus contemptis, quasi nihil ipse pateretur, de sola inimicorum suorum salute sollicitus, et impendens illis periculum avertere cupiens, ad Patrem clamat: *Pater, dimitte illis*. Quid faceret, si scelesti illi homines persecutionem iniuste paterentur? si amici, si consanguinei, si filii, non hostes, non proditores, non scelestissimi parricidæ fuissent? Vere, benignissime Iesu, charitas tua scientiam nostram vincit. Video enim cor tuum inter tot procellas iniuriarum et passionum, quasi scopulum in medio mari fluctibus undique assidue pulsatum. Aspicias enim hostes illos tuos, crudeles, qui post tot mortalia inflictæ vulnera, patientiam tuam irrident, et laetantur, cum malefecerint; aspicias, inquam, non ut inimicus, inimicos ferocientes, sed ut pater filiolos vagientes, vel ut medicus ægrotos ex gravi morbo delirantes: ideo non eis irasceris, sed eorum misereris, et omnipotenti Patri curandos sanandosque commendas. Hæc enim vis est veræ charitatis, ut cum omnibus pacem habeat, nullos reputet inimicos, sed cum iis, qui oderunt pacem, vivat pacifice.

Atque hoc est, quod in cantico amoris de virtute perfectæ charitatis prædicatur, *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam* ⁴. Aquæ multæ, passionum multæ sunt, quas nequitia spiritalis, quasi tartaræ procellæ, per Iudæos et gentiles, quasi nubes odiorum gravidas, in Christum effuderunt, sed tamen diluvium istud aquarum, id est pœnarum, non potuit extinguere incendium charitatis, quod ardebat in pectore Christi. Ideo Christi charitas in diluvio illo aquarum multarum eminebat, et ardebat, dicens, *Pater, dimitte illis*. Nec solum aquæ illæ multæ non potuerunt extinguere charitatem Christi, sed neque deinceps flumina persecutionum obruere potuerunt charitatem membrorum Christi. Ideo paulo post charitas vere christiana

ardens in pectore Sancti Stephani non potuit extinguere ab imbre lapidum, sed exarsit, et clamavit: *Domine ne statuas illis hoc peccatum* ⁵. Ac deinceps Christi perfecta atque invicta charitas propagata in multis millibus sanctorum Martyrum et Confessorum, ita pugnavit adversus flumina persecutorum tum invisibilium, tum visibilium, ut vere dici possit usque ad mundi consummationem neque flumina passionum obruent incendium charitatis. Ac ut ab humanitate Christi ad divinitatem eius ascendamus, magna fuit Christi hominis charitas erga crucifixoos suos, sed maior fuit erga eosdem, et postea erit usque ad mundi consummationem charitas Christi Dei, et Patris eius, ac Spiritus Sancti ergo homines, qui cum ipso Deo inimicitias gerunt, et si possent, deturbarent eum de cœlo, et in crucem agerent atque occiderent. Quis cogitando assequi poterit charitem Dei ergo homines ingratos et malos? Angelis peccantibus non pepercit Deus ⁶, neque locum pœnitentiæ indulsit; homines peccantes, et blasphemantes, et ad diabolium hostem Dei deficientes, patienter sæpe tolerat; nec solum tolerat, sed interim pascit ac nutrit, quin etiam sustentat ac portat: *In ipso enim vivimus, movemur, et sumus* ⁷, ut Apostolus loquitur. Nec solum boni ac iusti, sed etiam ingrati et mali, ut Dominus loquitur apud Lucam ⁸. Nec solum bonus Dominus noster nutrit et pascit, sustentat et portat inimicos suos, sed etiam sæpe cumulat beneficiis, ornat ingenio, divitiis auget, evehit ad honores, sublimat ad regna atque interim patienter expectat, ut revertantur a via iniquitatis et perditionis. Ac ut cætera omittamus, quæ infinitam orationem desiderarent, si de charitate Dei in homines malos atque inimicos divinæ maiestatis, omnia quæ dici possent enumerare vellemus, Christi beneficium solum, de quo nunc agimus, consideremus. Nonne *sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret* ⁹? Mundus inimicus Dei est, nam *in maligno positus est*, ut loquitur Sanctus Ioannes ¹⁰. Et, *Qui diligit mundum, non est charitas Patris in eo* ¹¹, ut idem ipse testis est. Et, *Amicitia mundi huius inimica est Dei* et *Qui voluerit amicus esse sæculi huius, inimicus Dei constituitur*, ut scribit Sanctus Iacobus ¹². Deus igitur diligens mundum, inimicum suum dilexit; sed ut faceret amicum. Nam ideo misit ad illum Filium suum, qui est *Princeps pacis* ¹³ ut per eum reconciliaretur mundus Deo. Ideo enim nascente Christo, cecinerunt Angeli, *Gloria in excelsis Deo*,

⁵ Act. 7, 59

⁶ 2 Petr. 2

⁷ Act. 17, 28

⁸ Lc. 6

⁹ Jn. 3, 16

¹⁰ 1 Jn. 5, 19

¹¹ 1 Jn. 2, 1

¹² Iac. 4, 4

¹³ Isa. 2, 6

² Lib. contra Iud. cap. 13

³ Tract. 35

⁴ Cant. 8, 7

et in terra pax ¹⁴. Itaque Deus dilexit mundum inimicum, ut per Christum offerret illi reconciliationem, et reconciliatus evaderet supplicium debitum inimico. Mundus Christum non recepit, auxit culpam, insurrexit in Mediatorem; inspiravit Deus Mediatori, ut redderet bona pro malis, et rogaret pro persecutoribus: rogavit, *Exauditus est pro sua reverentia* ¹⁵. Expectavit Dei patientia, ut mundus per Apostolorum prædicationem pœnitentiam ageret, et qui pœnitentiam egerunt, indulgentiam acceperunt; qui non egerunt, tandem post longam Dei patientiam, iusto Dei iudicio exterminati sunt. Vere igitur ex hoc primo Christi verbo discimus supereminentem scientiæ charitatem Christi; discimus quoque supereminentem scientiæ charitatem Dei Patris, qui *sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret; ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam* ¹⁶.

Capitulum III

De altero fructu eiusdem primi verbi a Christo in cruce prolati

Alter fructus, et quidem valde salutaris omnibus gustantibus eum, erit, si discant homines acceptas iniurias facile condonare, ac per hoc amicos sibi ex inimicis facere. Ad hoc autem persuadendum satis magnum argumentum esse deberet exemplum Christi et Dei. Nam si Christus crucifixoribus ignovit, et pro eisdem oravit, cur id non faciet Christianus? Si Deus creator, qui posset, ut Dominus et Iudex, statim ultionem sumere de peccatoribus, tamen expectat, ut peccator ad pœnitentiam redeat, et ad pacem et reconciliationem invitat, paratus ignoscere iis, qui maiestati suæ iniuriam fecerunt, cur id non faciet creatura? Adde, quod iniuriæ condonatio non caret ingenti præmio. Scriptum est in historia de vita et obitu Sancti Engelberti Archiepiscopi Coloniensis ¹, quod cum ille in itinere positus ab inimicis suis occideretur, et ille in corde suo diceret *Pater, ignosce illis*, revelatum de eo fuit, quod ob illam unam actionem, Deo supra modum gratam, non solum anima illa subito ab Angelis suscepta in cælum delata fuerit, sed etiam inter choros Martyrum collocata, palmam et coronam Martyrum acceperit, et multis post obitum miraculis claruerit.

O si scirent homines Christiani quam facile possent, si vellent, incomparabilibus thesauris ditari, et quam illustres honorum et gloriæ titulos promereri, si vellent perturbationibus animi sui dominari, et breves ac parvas iniurias excelso ani-

mo præterire: certe non tan duri et inexorabiles essent ad iniurias condonandas, vel tolerandas. Sed, inquiunt, videtur omnino iuri naturæ adversari, quod quis iniuste se conculcari, et verbis aut factis violari patiatur: videmus enim animantia bruta, quæ solo naturæ instinctu ducuntur, in bestias inimicas, ubi eas conspexerint, acriter insilire, easque morsibus, vel calcibus interimere. Experimur et ipsi in nobis, cum forte in inimicum nostrum incidimus, continuo accendi bilem, ebullire sanguinem, vindictæ cupiditatem naturaliter exoriri. Fallitur omnino, qui sic ratiocinatur, et confundit iustam defensionem cum ultione iniusta. Defensio iusta reprehendi non potest: et hoc est quod natura ipsa docet, vim vi repellere, non acceptam iniuriam vindicare. Repugnare ne iniuria sibi fiat nemo prohibet: sed acceptam iniuriam ulcisci, lex divina vetat: id enim non ad privatos homines, sed ad publicum magistratum pertinet, et quia Deus Rex Regum est, ideo clamat, et dicit, *Mihi vindictam, et ego retribuam* ². Quod autem bestiae in bestias inimicas naturaliter irruant, ex eo nascitur, quod bestiae sint, et discernere nequeant inter naturam et vitium naturæ. Homines autem, qui ratione præditi sunt, separare debent naturam, sive personam, quæ a Deo creata bona est, et vitium, sive peccatum, quod malum est, et a Deo non prodiit. Proinde debet homo, cum iniuriam accepit, diligere personam, et odisse iniuriam; nec tam irasci homini inimico, quam misereri, et imitari medicos, qui diligunt ægrotos, et ideo diligentissime curant, sed odio habent morbum, et ad eum expellendum et destruendum, atque ad nihilum redigendum pro viribus incumbunt. Atque hoc est, quod Magister et Medicus animarum Christus docuit, cum ait, *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, et orate pro persequentibus et calumniantibus vos* ³. Neque similis fuit Magister noster Christus Scribis et Phariseis, qui sedentes super cathedra Moysi docebant, et non faciebant, sed sedens in cathedra Sanctæ Crucis, quod docuit, fecit: dilexit enim inimicos suos, et pro iis oravit, dicens, *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*. Quod vero etiam in hominibus sanguis bullire incipiat, cum eos, a quibus iniuriam acceperunt, vident, ratio est, quia sunt homines animales, et nondum didicerunt motus partis inferioris, quæ nobis cum bestiis communis est, fræno rationis coercere. Qui enim spirituales sunt, et motibus corporis non subiacere, sed præesse noverunt, non irascuntur inimicis, sed miserentur, et beneficiis illos ad pacem atque concordiam allicere student.

At hoc, inquiunt, nimis difficile est et durum, præsertim hominibus, qui nobiliter nati, de honore solliciti esse debent. Immo vero facile est: nam iugum Christi, qui legem istam sectatoribus suis

¹⁴ Lc. 2, 14

¹⁵ Heb. 5, 7

¹⁶ Jn. 3, 16

¹ Vide apud Sur. die 7 Novembris

² Rm. 12, 19

³ Mt. 5, 44

imposuit, suave est, et onus eius leve, ut Evangelia testantur ⁴, et mandata eius gravia non sunt, ut Sanctus Ioannes affirmat ⁵. Quod si difficilia, et gravia nobis videntur, id nobis accidit, quia charitas Dei modica, aut nulla in nobis est: nihil enim est difficile charitati, dicente Apostolo: *Charitas patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet* ⁶. Neque solus Christus inimicos dilexit, quamvis in hac re super omnes emineat, nam in lege naturæ Sanctus Patriarcha Ioseph inimicos suos, a quibus venditus fuit, mirifice dilexit ⁷. Et in lege scripta David Saulem inimicum patientissime tulit, a quo longo tempore quæsitus est ad mortem, et ipse contra, cum posset Sauli necem inferre, semper abstinuit. In lege autem gratiæ, Christi exemplum sequutus est Stephanus protomartyr, qui cum lapidaretur, orabat dicens, *Domine ne statuas illis hoc peccatum* ⁸, et Sanctus Iacobus Apostolus, et Episcopus Hierosolymæ, qui a Iudæis de loco sublimi deiectus, ac morti proximus clamabat, *Domine da illis veniam, quia nesciunt quid faciunt* ⁹. Et Apostolus Paulus de se, et de coapostolis suis dicit: *Maledicimur et benedicimus, persecutionem patimur, et sustinemus, blasphemamur, et obsecramus* ¹⁰. Denique Martyres plurimi, et innumerabiles alii, Christi exemplum sequuti, hoc mandatum facile impleverunt. Sed iniqui adhuc alii, non nego, ignoscendum esse inimicis, sed tempore suo, cum videlicet recesserit memoria acceptæ iniuriæ, et animus a turbatione illa conquieverit. Sed quid, si interim rapiaris ex hac vita, et sine veste charitatis inveniaris, et dicatur tibi: *Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* ¹¹ nonne tunc obmutesces, et audies sententiam Domini dicentis, *Ligatis manibus et pedibus eius, proicite in tenebras exteriores: ibi erit fletus et stridor dentium* ¹²? quin potius solerter attendis et imitaris exemplum Domini tui, qui illo ipso tempore quo accipiebat iniuria et stillabant manus et pedes eius recenti sanguine et totum corpus eius acerbissimis doloribus torquebatur, dicebat Patri, *Pater, dimitte illis*. Hic est verus et unicus magister, quem omnes audire debent, qui in errorem induci non volunt: de hoc Deus Pater de cælo pronuntiavit: *Ipsam audite* ¹³. In hoc sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei ¹⁴. Certe si Salomonem consuluisses, satis tuto consilium eius,

vel iudicium sequereris, et ecce plusquam Salomon hic ¹⁵.

Sed audio adhuc nescio quem reclamantem, et dicentem: si velimus reddere bonum pro malo, beneficium pro iniuria, benedictionem pro maledicto, insolescet improbi, audaciores fient grassatores, opprimuntur iusti, conculcabitur virtus. Non ita est, nam sæpe, ut Sapiens loquitur, *Responsio mollis frangit iram* ¹⁶: nec raro patientia iusti admirationi fuit persecutori, et de hoste amicissimum reddidit. Neque desunt in terris Magistratus politici, et reges ac principes, quibus cura est ut secundum severitatem legum coerceantur impii et detur opera ut iusti quietam et tranquillam vitam ducant. Sed etiam si aliquando dormitaret alicubi humana iustitia, vigilat semper providentia Dei, quæ nullum malum impunitum et nullum bonum irremuneratum relinquet, et admirabili ratione facit ut improbi dum se iustos opprimere arbitrantur, illos exaltent et illustriores reddant. Sic enim loquitur Sanctus Leo: *Sævisti persecutor in Martyrem, sævisti, et auxisti palmam, dum aggeras pœnam. Nam quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphi etiam instrumenta supplicii?* Quod idem dicere possumus de omnibus Martyribus, necnon etiam de veteribus sanctis. Nihil enim magis illustravit et exaltavit Iosephum Patriarcham quam persecutio fratrum. Dum enim per invidiam illum Madianitis vendunt, causa illi fuerunt, ut totius Ægypti et fratrum suorum princeps fieret ¹⁷.

Sed his omissis, colligamus in summa, quanta et quam ingentia detrimenta patiantur, qui ut umbram dedecoris apud homines fugiant, iniurias ab inimicis acceptas obstinato animo ulcisci volunt. Primum stultos se produnt, cum velint maiori malo tollere minus malum: est enim principium omnibus notum et ab Apostolo declaratum, cum ait: *Non sunt facienda mala, ut veniant bona* ¹⁸: sicut etiam non sunt facienda maiora mala, ut tollantur mala minora. Qui iniuriam accipit, incidit in malum pœnæ: qui vindictam facit, incidit in malum culpæ. At sine ulla comparatione maius est malum culpæ, quam pœnæ; siquidem pœna facit hominem miserum, sed non malum, culpa facit miserum et malum; pœna privat hominem bono temporali, culpa privat bono temporali et æterno. Itaque similis est is, qui ut medeatur malo pœnæ, incidit malum culpæ, ei, qui ut accommodet calceum nimis brevem, abscindit sibi partem pedis: quæ manifesta insania est. Sed non inveniuntur qui in rebus temporalibus ita insaniant; inveniuntur tamen homines plane excæcati,

⁴ Mt. 11, 39

⁵ 1 Jn. 5, 3

⁶ 1 Cor. 13, 4-7

⁷ Gen. 45

⁸ Act. 7, 59

⁹ Euseb. in hist. lib. 2 c. 22

¹⁰ 1 Cor. 4, 12 et 13

¹¹ Mt. 22, 12

¹² Mt. 22, 13

¹³ Mt. 17, 5

¹⁴ Col. 2, 3

¹⁵ Mt. 12, 42

¹⁶ Prov. 15, 1

¹⁷ Gen. 45

¹⁸ Rom. 3, 8

qui non metuunt Deum gravissime offendere, ut umbram, ut dixi, humani dedecoris fugiant, vel ut honoris fumum apud homines conservent. Isti enim incidunt in iram, atque odium Dei, unde nisi mature resipiscant, et seriam poenitentiam agant, sempiterno opprobrio et supplicio mulctabuntur, et gloriam ac decus æternum amittent. Deinde diabolo, et angelis eius, qui hostes illorum ad iniuriam inferendam incitarunt, hac ipsa de causa, ut rixæ et inimicitiae orirentur, rem gratissimam faciunt. Quam turpe autem sit inimico sævissimo generis humani potius gratificari, quam Christo, piorum omnium iudicio et considerationi relinquo. Præterea non raro accidit ut qui iniuriam accepit et ulcisci illam parat, inimicum suum graviter vulneret, vel occidat: et ex sententia principis confiscatis bonis vel interimatur ipse, vel solum vertere cogatur, unde et ipse, et filii et domus eius tota infelicem vitam ducere cogatur. Sic diabolus ludit et illudit eos, qui mancipia falsi honoris magis esse cupiunt, quam Christi Regis optimi, servi et fratres et cohæredes Regni amplissimi et sempiterni. Quare cum tanta et tam gravis iactura maneat stultos homines, qui contra præceptum Domini inimicis reconciliari recusant, omnes qui sapiunt, Christum, magistrum omnium, in Evangelio docentem et de cruce factis doctrinam suam confirmantem, audiant, et sequantur.

Capitulum IV

Explicatur ad litteram verbum secundum: «Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso» (Lc. 23, 43)

Alterum verbum, sive altera sententia a Christo in cruce prolata, teste Sancto Luca, fuit illa magna promissio ad latronem secum in cruce pendentem: *Hodie mecum eris in paradiso*. Occasus huius sententiæ fuit, quod cum duo latrones cum eo crucifixi fuissent, unus a dextris, et alter a sinistris; unus ad peccata sua præterita adiecit, ut Christum blasphemaret, et imbecillitatis argueret dicens: *Si tu es Christus, salvum fac te ipsum, et nos* ¹. Scribit quidem Sanctus Matthæus, et Sanctus Marcus, latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illi exprobasse. Sed omnino credibile est, Matthæum et Marcum accepisse numerum multitudinis pro numero singulari, quod frequens est in Scripturis Sanctis, ut Sanctus Augustinus observavit in libris de consensu Evangelistarum ². Nam et Apostolus ad Hebræos scribens, de Prophetis dicit: *Obturaverunt ora leonum, lapidati sunt, secti sunt, circumierunt in melotis, et in pellibus caprinis* ³, et tamen qui obturavit ora leonum, unus fuit Daniel; et

qui lapidatus est, unus Hieremias fuit; et qui sectus est, unus Isaias. Adde, quod Matthæus et Marcus non diserte scribunt, utrumque latronem exprobasse Christo, sicut Lucas diserte scribit: *Unus autem de his, qui pendebant latronibus, blasphemabat eum* ⁴. Accedit quoque, quod nulla est ratio, cur idem latro nunc blasphemaret, nunc laudaret. Quod enim aliqui dicunt, latronem hunc, qui ante blasphemabat, mutasse sententiam, et Christum laudasse, quando audivit eum dicentem: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt*, repugnat Evangelio manifeste. Sanctus enim Lucas narrat, Christum pro persecutoribus suis orasse Patrem, antequam latro deterior inciperet blasphemare. Itaque sequenda est sententia Sancti Ambrosii, et Sancti Augustini, qui ex duobus latronibus, unum solum blasphemasse, et alterum laudasse, et defendisse Christum sentiunt. Igitur latroni blasphemanti respondit alter: *Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es?* ⁵ Felix iste latro ex consortio crucis Christi, et ex luce divina, quæ ei affulgere cœperat, fratrem suum corripere, atque ad meliorem mentem convertere satagit. Verborum autem eius hæc sententia est: Tu quidem Iudæos blasphemantes imitari voluisti, sed illi nondum iudicium Dei timere didicerunt, quia vicisse se credunt, et de victoria sua exultant, cum Christum cruci affixum cernunt; se autem liberos, et solutos, et nihil mali patientes vident. Tu autem qui propter delicta tua suspensus in cruce ad mortem properas, quare non incipis Deum timere? cur addis peccata peccatis? Deinde proficiens in opere bono, et luce gratiæ Dei auctus, confitetur peccata sua, et Christi innocentiam prædicat. *Et nos quidem*, inquit, *iuste damnati sumus ad crucem, nam digna factis recipimus; hic vero nihil mali gessit* ⁶. Postremo crescente lumine gratiæ, addit: *Domine memento mei, cum veneris in Regnum tuum* ⁷. Admiranda prorsus Spiritus Sancti gratia in corde huius latronis illuxit. Apostolus Petrus negat, latro cruci affixus confitetur; discipuli euntes in Emmaus dicunt: *Nos autem sperabamus* ⁸, hic autem confidenter loquitur, dicens, *memento mei, dum veneris in Regnum tuum*; Thomas Apostolus, nisi videat Christum resurrexisse, negat crediturum, latro in cruce Christum cruci affixum aspiciens, Regem post mortem futurum non dubitat.

Quis latronem istum mysteria tam alta docerat? Dominum vocat, quem nudum, vulneratum, dolentem, palam irrisum, et despectum, secum pendere considerat: dicit venturum post mortem in Regnum suum. Ex quo intelligimus illum non somniare Christi Regnum temporale in terris futu-

¹ Lc. 23, 39

² Lib. 3, c. 16

³ Heb. 11, 33

⁴ Lc. 23, 39

⁵ Lc. 23, 40

⁶ Lc. 23, 41

⁷ Lc. 23, 42

⁸ Lc. 24, 21

rum, quale Iudæi expectant, sed æternum Regem post mortem futurum in cœlis. Quis illum ista tam sublimia Sacramenta docuerat? nemo omnino, nisi spiritus veritatis, qui prævenit eum in benedictionibus dulcedinis. Dixit post resurrectionem suam Apostolis Christus: sic scriptum est, et sic oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam⁹. Sed latro miro modo hoc ipsum prænovit, et confessus est eo tempore, quo nullo erat in Christo similitudo regnantis. Reges enim regnant dum vivunt, cum autem vivere desinunt, regnare etiam desinunt; latro vero aperte dixit, Christum per mortem iturum ad Regnum. Id quod in parabola quadam Dominus exposuit, cum ait, *Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi Regnum, et reverti*¹⁰. Hæc Dominus dixit proximus passioni, significans se per mortem iturum in regionem longinquam, id est, ad alteram vitam, sive ad cœlum, quod longissime distat a terra; iturum autem ut acciperet sibi Regnum maximum, et sempiternum: ac postea rediturum in die Iudicii, ut redderet omnibus, quod in hac vita meruerant, sive præmium, sive pœnam. De hoc igitur Regno Christi, quod statim a morte accepturus erat, latro sapiens dicit, *Memento mei, dum veneris in Regnum tuum*. At nonne Christus Dominus etiam ante mortem Rex erat? Erat omnino: nam ideo Magi clamabant: *Ubi est, qui natus est Rex Iudæorum?*¹¹ Et Christus ipse Pilato dixit: *Tu dicis, quia Rex sum ego; ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*¹². Sed tamen Rex erat in hoc mundo, quasi peregrinus inter hostes; et ideo non agnoscebatur ut Rex, nisi a paucis, et contemnebatur, et male excipiebatur a plurimis. Itaque ideo dixit in parabola supra citata se iturum *in regionem longinquam, accipere sibi Regnum*; nec dixit *acquirere*, quasi alienum, sed *accipere* suum, et reverti; et latro sapienter dixit: *Cum veneris in Regnum tuum*.

Porro Christi Regnum hoc loco non intelligitur potestas regia, vel dominium: hoc enim ab initio habuit, iuxta illud Psalmi: *Ego autem constitutus sum Rex ab eo super Sion montem sanctum eius*¹³. Et alio loco: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum*¹⁴. Et Isaias dicit: *Parvulus datus est nobis, et filius natus est nobis, et factus est principatus eius super humerum eius*¹⁵. Et Hieremias: *Et suscitabo David germen iustum, et regnavit Rex, et sapiens erit, et faciet iudicium, et iustitiam in terra*¹⁶. Et Zacharias: *Exulta satis filia*

*Sion, iubila filia Hierusalem, ecce Rex tuus veniet tibi iustus, et Salvator: ipse pauper, et ascendens super asinam, et super pullum filium asinæ*¹⁷. Non igitur de hoc Regno loquitur Christus in parabola de Regno accipiendo, neque bonus latro, cum ait: *Memento mei, cum veneris in Regnum tuum*; sed loquitur uterque de perfecta beatitudine, per quam homo eximitur ab omni servitute et subiectione rerum creaturarum, et soli subiicitur Deo, cui servire regnare est; et ab ipso Deo constituitur super omnia opera eius. Hoc Regnum, quod attinet ad beatitudinem animæ, Christus habuit ab initio conceptionis suæ: sed quantum ad corpus, non habuit de facto, sed solum de iure, nisi post resurrectionem. Dum enim peregrinaretur in terris, subiectus erat fatigationi, fami, siti, iniuriis, vulneribus, et ipsi morti; quia tamen illi debeatur gloria corporis, ideo post mortem intravit in gloriam suam, quæ videlicet illi debita erat. Sic ipse Dominus loquitur post resurrectionem: *Nonne oportuit Christum pati, et ita intrare in gloriam suam?* Quæ quidem gloria ideo etiam dicitur sua, quia potest eam aliis etiam dare, et inde quoque dicitur: *Rex gloriæ*¹⁸, et *Dominus gloriæ*¹⁹, et *Rex Regum*²⁰, et ipse dicit Apostolis: *Ego dispono vobis Regnum*²¹; nos enim gloriam et regnum accipere possumus, sed non dare, et dicitur nobis: *Intra in gaudium Domini tui*²², non in gaudium tuum. Hoc igitur est Regnum, de quo bonus latro dicit: *Cum veneris in Regnum tuum*.

Sed prætereundæ non sunt eximiæ virtutes, quæ micant in oratione istius sancti latronis, ut minus miremur, cum responsionem Christi Domini audiemus. *Domine, inquit, memento mei, cum veneris in Regnum tuum*. Dominum appellat, quo titulo se famulum, vel mancipium potius emptitium esse fatetur, et Christum, ut redemptorem agnoscit. Addit, *Memento mei*, quod est verbum plenum fide, spe, dilectione, devotione, humilitate. Non ait, si poteris: quoniam credit eum omnia posse. Non dicit, si placebit tibi: quia de charitate eius, et pietate plane confidit. Non dicit, cupio Regni consortium: quia humilitas eius id non ferebat. Denique nihil in particulari petit, sed tantum, *Memento mei*; ac si dicere vellet, si solum dignaberis meminisse mei, si in me oculum tuæ benignitatis declinare volueris, id mihi satis est, quia de tua potentia et sapientia certus sum, et de pietate et charitate omnino confido. Adiungit postremo: *Cum veneris in Regnum tuum*, ut ostendat se nihil fragile aut caducum petere, sed sola sempiterna et sublimia suspirare.

⁹ Lc 24, 26

¹⁰ Lc 19, 12

¹¹ Mt 2, 2

¹² Jn 18, 37

¹³ Psalm. 2, 6

¹⁴ Psalm. 72, 8

¹⁵ Is. 9, 5

¹⁶ Ier. 23, 5

¹⁷ Zc. 9, 9

¹⁸ Psalm. 24, 8

¹⁹ 1 Cor. 2, 8

²⁰ Ap. 19, 16

²¹ Lc. 22, 29

²² Mt. 25, 21

Sequitur, ut responsionem Christi audiamus. *Amen*, inquit, *dico tibi, hodie mecum eris in paradiso*. Illud, *Amen*, est vox Christo solemniter, qua utebatur cum serio affirmare vellet. Certe Sanctus Augustinus non timuit dicere, istam vocem esse quasi iuramentum Christi: non est enim proprie iuramentum, quia cum Dominus apud Matthæum dixerit: *Ego dico vobis, non iurare omnino* ²³, et paulo post: *Sit autem sermo vester, est, est; non, non: quod autem his abundantius est, a malo est* ²⁴. Non est ullo modo credibile, Dominum toties iuravisse, quoties pronuntiavit *Amen*, cum vocem illam *Amen* frequentissime usurpaverit; et apud Sanctum Ioannem, non solum *Amen*, sed *Amen, Amen*. Recte igitur Sanctus Augustinus non dixit *Amen* esse iuramentum, sed quasi iuramentum Christi. Significat enim ea vox, vere; et cum quis ait, vere dico tibi, serio affirmat, quod est proprium iuramenti. Christus igitur optima ratione latroni dixit, *Amen dico tibi*, id est, omnino affirmo, et tantum non iuro: quoniam tribus de causis potuisset latro ambigere de promissione Christi, nisi tan asseveranter affirmaret. Primum, ratione personæ propriæ, quæ non videbatur ullo modo tanto præmio, vel tanto munere digna. Quis enim suspicari potuisset, latronem de cruce ad Regnum repente posse transire? Deinde, ratione personæ Christi promittentis, qui tunc videbatur ad extremam inopiam, et debilitatem, et calamitatem redactus. Potuisset enim latro sic ratiocinari: si iste non potuit vivens aliquid amicis suis præstare, quomodo poterit mortuus? Denique, ratione rei promissæ: promittebatur enim paradiso, atqui paradiso, ut tunc notus erat, non ad animas, sed ad corpora pertinebat. Siquidem paradisi nomine, terrestris paradiso apud Hebræos significabatur. Credibilius erat latroni, si Dominus dixisset, hodie mecum eris in refrigerii loco cum Abraham, Isaac et Iacob. Ob istas igitur causas iure Dominus præmisit illa verba, *Amen dico tibi*.

Hodie. Non dicit, in die Iudicii, cum iustis ad dexteram te locabo. Non ait, post aliquot annos purgatorii, ad refrigerium te perducam; non, post aliquot menses, vel dies te consolabor, sed *hodie*, antequam sol occumbat, mecum transibis de patibulo crucis ad delicias paradisi. Mira liberalitas Christi, mira felicitas peccatoris. Non sine causa Sanctus Augustinus in libro de origine animæ, Sanctum Cyprianum secutus, existimat latronem illum posse vocari martyrem, et ideo sine purgatorio transivisse de hoc mundo ad patriam. Martyrem autem ideo posse vocari bonum latronem, quia publice confessus est Christum, quando ne ipsi quidem Apostoli verbum de eo facere audebant. Itaque ob liberam confessionem, habitam fuisse apud Deum mortem illius cum Christo, ac si eam pertulisset pro Christo. Illud autem,

Mecum eris, quamvis nihil pomitteretur aliud, magnum præmium latroni fuisse: nam ut scribit Sanctus Augustinus ²⁵: *ubi male poterat esse cum illo, et ubi bene esse poterat sine illo?* Non enim parvam mercedem promisit Christus iis, qui eum sequuntur, quando dixit: *Qui mihi ministrat, me sequatur, et ubi sum ego, illic et minister meus erit* ²⁶. Sed non societatem suam solum promisit, sed addidit, *in paradiso*.

Qid hoc loco paradiso significet, etiamsi nonnulli ambigere videantur, non videtur in quæstionem revocari posse. Certum enim est, Christum ea die post mortem fuisse cum corpore in sepulchro, cum animo apud inferos. Id enim disertis verbis symbolum fidei tradit. Certe autem neque sepulchro, neque inferis nomen paradisi cœlestis, aut terrestris attribui potest. Non sepulchro, quod illud angustissimus fuerit locus, et solis cadaveribus recipiendis aptus: ut omittan, quod in eo sepulchro solum Christi corpus, non etiam latronis positum fuerit, proinde si de eo loco ageretur, non fuisset adimpleta promissio, *hodie mecum eris*. Neque vero inferis ulla ratione paradisi nomen aptari potest. Paradiso enim significat hortum deliciarum. Et quidem in paradiso terrestri erant arbores florigeræ, et fructiferæ; erant aquæ limpidissimæ, erat aeris amœnitas maxima. In paradiso cœlesti erant, et sunt deliciæ immortales, lumen indeficiens, sedes beatorum. Apud inferos vero, etiam in ea parte, ubi Sanctorum Patrum animæ morabantur, nulla erat lux, nulla amœnitas, nullæ deliciæ: non quidem illæ animæ torquebantur, sed contra potius consolabatur eas, et exhilarabat spes redemptionis futuræ, et visitatio Christi ad eos venturi. Sed tamen in obscuro carcere quasi captivæ detinebantur. Sic enim loquitur Apostolus Prophetam exponens: *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem* ²⁷. Et Zacharias ait: *Tu in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua* ²⁸, non paradisi amœnitatem, sed carceris obscuritatem significant. Igitur nomen paradisi hoc loco, nihil significat aliud, nisi beatitudinem animæ, quæ in visione Dei posita est: illa enim vere paradiso deliciarum est, non corporalis, aut localis, sed spiritualis, et cœlestis. Atque hæc est ratio, cur petenti latroni, ac dicenti: *Memento mei dum veneris in Regnum tuum*, Christus non responderit, *hodie mecum eris in Regno meo*, sed *in paradiso*. Quia non fuerat Christus ea die futurus in Regno suo, id est, in perfecta felicitate corporis et animæ, sed in die Resurrectionis ad Regnum illud perventurus erat, quando corpus habiturus erat immortale, impassibile, gloriosum, ac nulli omnino servituti vel subiectioni obnoxium. Neque in hoc Regno

²⁵ Tract. 51 in Ioann.

²⁶ Jn. 12, 26

²⁷ Eph. 4, 8

²⁸ Zc. 9, 11

²³ Mt. 5, 34

²⁴ Mt. 5, 37

socium habiturus erat bonum latronem usque ad communem resurrectionem, atque ultimi iudicii diem. Verissime autem, et proprie illi dixit, *hodie mecum eris in paradiso*: quoniam illa ipsa die communicaturus erat tum animæ boni latronis, tum animabus omnium Sanctorum apud inferos degentium, gloriam visionis Dei, quam ipse ab ipsa conceptione acceperat: hæc enim est gloria, sive felicitas essentialis, atque id bonum, quod est præcipuum in cœlesti paradiso. Et est sane admirando proprietas verborum Christi. Non enim dixit, erimus hodie in paradiso, vel adibimus hodie paradysum, sed, *mecum eris hodie in paradiso*. Quasi dicere voluisset, tu mecum hodie in cruce, sed non es mecum in paradiso, in quo ego sum, quo ad portionem animæ superiorem. Sed paulo post, hac ipsa die, mecum eris non solum extra crucem, sed etiam intra paradysum.

Capitulum V

De primo fructu verbi secundi

Ex verbo secundo in cruce prolato aliquot, eosque eximios fructus colligere possumus. Primus fructus est, consideratio immensæ misericordiæ, et liberalitatis Christi, et quam bonum atque utile sit illi servire. Christus oppressus doloribus, potuisset latronem orantem non audire: sed charitas maluit oblivisci dolorum acerbissimorum, quam miserum peccatorem confitentem non audire. Idem Dominus ad maledicta et exprobrationes sacerdotum et militum omnino obmutuit: sed ad clamorem pauperis poenitentis et confitentis charitas obmutescere non potuit. Ad maledicta obmutuit, quia patiens est; ad confessionem non obmutuit, quia benigna est. Sed de liberalitate quid dicemus? Qui serviunt temporalibus dominis, sæpe multum laborant, et modicum est quod lucrantur. Certe non paucos videmus quotidie, qui in aulis principum ætatem contriverunt, et in senio postea domum redeunt pæne mendici. Christus autem Princeps vere liberalis, vere magnificus, nihil accepit ab isto latrone, nisi pauca verba bona, et bonum illi obsequendi desiderium, et ecce qualem mercedem accepit. Ipsa die, primum dimittuntur ei debita multa, quæ toto vitæ tempore peccando contraxerat: deinde admiscetur principibus populi sui, Patriarchis videlicet et Prophetis; denique assumitur ad consortium mensæ suæ, dignitatis suæ, gloriæ suæ, atque adeo omnium bonorum suorum. *Hodie*, inquit, *mecum eris in paradiso*. Et quod dixit fecit, neque distulit mercedem eius ad alteram diem, sed illa ipsa die mercedem plenam, confertam, coagitatam, superaffluentem dedit in sinum eius ¹.

Neque cum solo latrone isto Christus hoc fecit. Reliquerunt Apostoli naviculas, aut telonia, aut domunculas suas, ut Christo servirent: ille vero constituit eos *principes super omnem terram* ², subiecit eis dæmonia, et serpentes, et omnia morborum genera. Dedit aliquis, ut Christo obsequeretur, pauperi cibum, aut vestes, audiet in die iudicii: *Esurivi, et dedisti mihi panem; nudus eram, et vestisti me* ³; accipe ergo et posside Regnum sempiternum. Denique, ut alia præmittam, audi liberalitatem Domini plane incredibilem, nisi Deus esset, qui promittit: *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit* ⁴. Explicant autem Sanctus Hieronymus, et alii sacri Doctores hanc promissionem, ut hæc sit eorum verborum sententia: qui rem aliquam temporariam pro Christo in præsentia vita dimiserit, duplicem mercedem accipiet, et utramque incomparabiliter maiorem, quam sit res illa pro Christo dimissa. Primum enim accipiet spirituale gaudium, sive spirituale donum in hac vita, centuplo maius, ac pretiosus, quam sit res illa pro Christo dimissa, sic ut recto iudicio malit vir ille spirituale illud bonum sibi retinere, quam illud cum centem domibus, vel agris, vel aliis rebus similibus commutare. Deinde ac si merces ista exigua, aut nulla fuisset, accipiet felix ille mercator, in futuro sæculo vitam æternam, qua voce, immensa bonorum omnium copia significatur.

Hæc videlicet est Christi Regis maximi liberalitas in eos, qui serio se ipsius servitio mancipare non dubitant. An non igitur stulti sunt, qui Christo dimisso, mammonæ, aut gulæ, aut luxuriæ servire cupiunt? Sed, inquirunt qui Christi divitias non noverunt, ista verba sunt, nos enim videmus Christi famulos plerumque pauperes, sordidos, abiectos, tristes. Istud vero centuplum, quod magnificas, numquam vidimus. Ita est, carnalis homo non vidit unquam illud centuplum, quod Christus promisit, quia non habet oculos, quibus videri potest: neque unquam solidum illum gaudium gustavit, quod pura conscientia et vera charitas in Deum degustare solet. Sed exemplum afferre volo, ex quo utcumque carnalis etiam animus spirituales delicias et divitias suspicari possit.

Legitur in libro exemplorum de illustribus viris Ordinis Cisterciensis, Arnulphum quendam virum nobilem et divitem relictis omnibus factum esse monachum cisterciensem sub Abbate Sancto Bernardo. Hunc Deus flagellis durissimis variorum morborum, præsertim circa finem vitæ exercuit. Sed cum doloribus acrius torqueretur, cœpit

¹ Lc. 6, 38

² Psalm. 45, 17

³ Mt. 25, 35

⁴ Mt. 19, 29

magna voca clamare, et dicere: *Vera sunt omnia, quæ dixisti Domine Iesu*. Interrogantibus qui astabant, cur ista diceret, ait: *Dominus in Evangelio suo dicit, Qui reliquerit divitiis et omnia quæ haber propter ipsum, eum accepturum centuplum in hac vita, et postea vitam æternam. Ego vim huius promissionis, nunc demum intelligo, et fateor, me nunc centuplum accipere omnium quæ dimisi: siquidem immensa huius doloris acerbitas adeo mihi sapit propter spem divinæ miserationis, quæ in ea reposita est mihi, ut hac ipsa caruisse me nolim, pro centuplicata mundi substantia, quam reliqui*. Vere enim spirituale gaudium, quod modo est in spe, centies millies exuperat gaudium sæculare, quod nunc est in re. Hæc ille. Perpendat lector hæc verba, et postea iudicet, quanti facienda sit spes certa, divinitus infusa, beatitudinis æternæ iam iam obtinendæ.

Capitulum VI

De secundo fructu verbi secundi

Alter fructus est eiusdem secundi verbi, cognitio potentiæ gratiæ Dei, et imbecillitatis voluntatis humanæ. Ex qua cognitione discere poterimus, optimum esse confidere plurimum in auxilio Dei, et diffidere plurimum de viribus propriis. Cognoscere cupis potentias gratiæ Dei? respice latronem bonum. Hic fuerat insignis peccator, et in statu illo deterrimo perseveraverat usque ad supplicium crucis, id est, paulo minus, quam usque ad mortem: et non aderat illi in tanto periculo damnationis æternæ ullus, qui vel consilio, vel auxilio eum iuaret, quamvis enim vicinissimus esset Salvatori, tamen audiebat Pontifices et phariseos affirmantes illus esse seductorem, ambitiosum, regni alieni affectatorem; audiebat latronem socium suum, similia Christo improperantem. Nemo erat, qui pro Christo verbum aliquod loqueretur, ac ne ipse quidem Christus blasphemias illas, et maledicta refellebat. Et tamen aspirante gratia Dei, cum hic nullum ad salutem subsidium habere videretur, et gehennæ vicinissimus esset, et a vita æterna quam a longissime abesset, in momento illustratus et ad meliora conversus, confitetur Christum esse innocentem, et Regem futuri sæculi, et quasi prædicator effectus, corripit sodalem suum, suadet illi poenitentiam, et coram omnibus commendat se devote, et humiliter Christo. Denique ita se gerit, ut quod supererat pœnalis cruciatus in ligno, converteretur illi in purgatoriam pœnam, et mox a morte intraret in gaudium Domini sui. Ex quo intelligimus, nullum debere desperare salutem, quando iste qui venit ad vineam Domini hora fere duodecima, mercedem accepit cum iis, qui venerant hora prima. Contra vero latro alter, ut ostendatur infirmitas humana, non est correctus ex tam insigni charitate Christi,

qui pro crucifixoribus suis tam amanter oravit; neque ex proprio supplicio suo, neque ex admonitione et exemplo socii, neque ex insolitis tenebris, et scissione petrarum, neque exemplo eorum, qui Christo mortuo, revertebantur percutientes pectora sua. Quæ omnia contigerunt post conversionem boni latronis, ut intelligeremus, latronem alterum sine his subsidiis converti potuisse; alterum cum his omnibus non potuisse, vel potuis noluisse.

At cur, inquires, Deus uni gratiam conversionis inspiravit, alteri non inspiravit? Respondeo, sufficientem gratiam neutri defuisse, et si alter conversus est, gratia Dei conversus est, non sine cooperatione liberi arbitrii. Sed cur, inquires, non dedit utrique Deus gratiam illam efficacem, quæ a nullo duro corde respuitur? Istud ad secreta Dei pertinet, quæ nos admirari, non scrutari decet, cum illud nobis satis esse debeat, non esse iniquitatem apud Deum, ut Apostolus loquitur ¹, et iudicia dei occulta esse posse, iniusta esse non posse, ut loquitur Sanctus doctor Augustinus ². Illud magis ad nos pertinet, ut ab his exemplis discamus non differre conversionem usque ad vitæ finem. Nam etsi uni contigit, in extrema hora Dei gratiam invenire, alteri contigit iudicium invenire. Et si quis vel historias legat, vel casus quotidianos observet, inveniet profecto, rarissimos fuisse, qui feliciter de hoc mundi exierint, cum per totum vitæ suæ cursum perditæ vixerint; et contra plurimos fuisse, qui post vitam negligenter actam, ad pœnas æternas rapti fuerint. Quemadmodum e contrario paucos omnino numerari, qui bene sancteque vixerint, et tamen infeliciter misereque perierint; et contra plurimos numerari, qui post vitam sancte pieque ductam ad gaudia sempiterna pervenerint. Nimis omnino audaces sunt, nimisque temerarii qui in re tanti momenti, cum de vita sempiterna, vel de sempiternis suppliciis agitur, audent vel unum diem in peccato lethali hære, cum singulis momentis de vita præsentis abire queamus, et post mortem nullus sit amplius locus poenitentiae, et in inferno nulla sit redemptio.

Capitulum VII

De tertio fructu verbi secundi

Fructus tertius ex eodem verbo Domini colligi poterit, si quis advertat, tres fuisse in loco eodem et hora eadem crucifixos: innocentem unum, videlicet Christus, alterum poenitentem, latronem bonum, tertium obstinatum in peccato, latronem malum. Vel si magis placeat, tres fuisse uno tempore cruci affixos: Christum semper et excellenter sanctum; latronem unum, semper et eximie improbum; latronem alterum, aliquando scelestum,

¹ Rm. 9, 14

² Epist. 105

aliquando sanctum. Ex qua re intelligere possumus, neminem in hac vita sine cruce posse vivere, et frustra niti illos, qui crucem omnino fugere se posse confidunt; illos veros sapientes esse, qui de manu Domini crucem suam accipiunt, eamque usque ad mortem non solum patienter, sed etiam libenter ferunt. Quod omnes boni crucem suam habeant, ex verbis Domini potest intelligi: *Qui vult, inquit, venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, et sequatur me*¹; et alibi: *Qui non baiulat crucem suam, et venit post me, non potest meus esse discipulus*². Quod idem Apostolus aperte docet, cum ait: *Omnes qui volunt pie vivere in Christo Iesu, persecutionem patientur*³. Cui concordant Sancti Patres latini et Græci, ex quibus, causa brevitatis, duos tantum adducam. Sanctus Augustinus in commentario Psalmorum. *Vita ista, inquit, parva, tribulatio est; si non est tribulatio, non est peregrinatio; si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis*; et alio loco: *Si putas te nondum habere tribulationes, nondum cœpisti esse Christianus*. Sanctus Ioannes Chrysostomus in homilia quadam ad populum antiochenum, sic loquitur: *A Christiani vita insolubile vinculum est tribulatio*⁴. Idem doctor: *Non potes, inquit, dicere quia iustus est aliquis, qui expers tribulationis existat*⁵. Denique id ipsum ratio manifeste probat. Res enim contrariæ sine mutua concertatione simul esse non possunt. Ignis et aqua, donec inter se distant, omnino quiescunt; cum in unum locum conveniunt, continuo aqua fumare, saltare, stridere incipit, donec vel aqua consumitur, vel ignis extinguitur. *Contra malum, bonum est, inquit Ecclesiasticus, et contra mortem vita: sic et contra virum iustum, peccator*⁶. Iusti sunt igni similes, lucent, ardent, sursum ascendunt, semper operantur, et efficaciter agunt quicquid agunt. Iniusti contra, similes sunt aquæ, frigidi, per terram labentes, lutum ubique facientes. Quid ergo mirum, si omnes boni persecutionem a malis patiuntur? Quia vero, usque ad mundi consummationem, permixta erunt triticum et zizania in eodem agro: palea et frumentum in eadem area, boni et mali pisces in eodem reti, id est, homines probi et improbi non solum in eodem mundo, sed etiam in eadem Ecclesia; ideo fieri non potest ut probi et sancti viri ab improbis et sceleratis tribulationem non patiantur.

Sed nec improbi sine cruce in hoc mundo vivunt. Quamvis enim a viris piis impii persecutionem non patiantur, patiuntur tamen ab aliis impiis, patiuntur a propriis vitiis, patiuntur a mala conscientia.

¹ Mt. 16, 24

² Lc. 14, 27

³ 2 Tim. 3, 12

⁴ Hom. 67 ad populum

⁵ Hom. 29 in epist. ad Hebr.

⁶ Ecclu. 33, 15

Certe sapientissimus Salomon, qui si ullus alius, felicissimus fuisse visus est, crucem se portare negare non potuit, cum ait: *Vidi in omnibus vanitatem et afflictionem animi, et paulo infra: et tæduit me vita mea, videntem mala universa esse sub sole, et cuncta vanitatem et afflictionem spiritus*⁷. Et Ecclesiasticus, vir quoque sapiens valde, generalem sententiam protulit, dicens: *Occupatio magna creata est omnibus hominibus, et iugum grave super filios Adam*⁸. Sanctus Augustinus in Psalmos: *Inter omnes, inquit, tribulationes, nulla est maior, quam conscientia delictorum*⁹. Sanctus Ioannes Chrysostomus in homilia de Lazaro docet multis verbis, non posse improbos cruce sua carere: nam si pauper est, paupertas illi crux est; si abest paupertas, adest cupiditas, quæ magis affligit; si ex morbo decumbit, in cruce iacet; si liber a morbo est, inflammatur ira, quæ ipsa quoque crux est. Sanctus vero Cyprianus ex ipsa natiuitate demonstrat omnem hominem ad crucem et tribulationem nasci, eamque naturaliter fletu suo prædicere. *Unusquisque nostrum, inquit, cum nascitur, et hospitio mundi huius excipitur, initium sumit a lacrymis. Et quamvis adhuc omnium nescius, et ignarus, nihil aliud novit, in illa ipsa prima natiuitate, quam flere: providentia naturali lamentatur vitæ mortalis anxietates et labores, et procellas mundi, quas ingreditur, in exordio statim suo ploratu et gemitu rudis anima protestatur*¹⁰.

Quæ cum ita sint, nemini dubium esse potest, quin sit crux bonis malisque communis. Illud restat, ut demonstramus, crucem piorum esse brevem, levem et frugiferam; contra, crucem improborum esse diuturnam, gravem et sterilem. Ac de cruce quidem piorum, quod sit brevis, dubitari non potest, cum ultra tempus vitæ huius extendi non possit. Morientibus enim iustis, *iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis*¹¹, et quod *absterget Deum omnem lacrymam ab oculis eorum*¹². Vitam autem præsentem esse brevis-simam, quamvis dum fluit videatur esse proluxa, Scriptura divina non obscure significat, cum dicit: *Breves dies hominis sunt*¹³; et *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore*¹⁴; et *Quæ est vita vestra? vapor est ad modicum parens, et deinceps exterminabitur*¹⁵. Apostolus autem, qui gravissimam crucem portasse videtur, et tempore satis longo, ab adolescentia videlicet usque ad senectutem, tamen sic loquitur in epistola ad Corinthios: *Momentaneum hoc, et leve tribulationis nostra, supra modum in sublimitate æternum*

⁷ Eccl. 2, 11

⁸ Ecclu. 40, 1

⁹ In Psalm. 45

¹⁰ Serm. de patientia

¹¹ Ap. 14, 13

¹² Ap. 21, 4

¹³ Job 14, 1

¹⁴ Ib.

¹⁵ Iac. 4, 14

gloriæ pondus operatur in nobis ¹⁶. Ubi momento indivisibili comparat annos tribulationis supra triginta, et levem tribulationem dicit, esurire, sitire, nudum esse, colaphis cædi, persecutionem assidue pati, ter virgis fuisse cæsum a romanis, quinque flagellatum a Iudæis, semel lapidatum fuisse, ter naufragium fecisse. Denique versatum in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. Quæ igitur tribulationes graves dici potuerunt, si istæ leves vere dicuntur et sunt? Quid, si addam, iustorum crucem, non solum levem esse, sed etiam suavem et dulcem ob superabundantem divini spiritus consolationem? Christus ipse de iugo suo, quod et crux dici potest, ita pronunciat: *Iugum meum suave est, et onus meum leve* ¹⁷; et alibi: *Plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit; vos autem contristabimini, sed tristitia vertetur in gaudium et gaudium vestrum nemo tollet a vobis* ¹⁸; et Apostolus: *superabundo gaudio in omni tribulatione nostra* ¹⁹. Denique crucem iustorum non solum brevem et levem esse, sed etiam frugiferam, utilissimam, fœcundissimam fructuum optimorum esse, negari non potest, cum Dominus noster apertissime dicat apud Sanctum Matthæum: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum* ²⁰, et Apostolus in epistola ad Romanos clamet: *Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* ²¹. Cui concordat coapostolus eius Petrus, cum ait: *Communicantes Christi passionibus gaudeat, ut in revelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes* ²².

Iam vero quod crux improborum sit longissima, durissima et sine ullo præmio, vel fructu, nullo negotio demonstrari potest. Certe crux mali latronis non cum temporali vita finem accepit, ut crux latronis boni, sed usque ad hanc diem apud inferos durat, et in omnem æternitatem durabit. *Vermis enim impiorum apud inferos non morietur, et ignis eorum non extinguetur* ²³. Et crux divitis epulonis, id est, sitis cumularum opum, quas Dominus cum spinis verissime comparavit, quæ sine molestia tractari et conservari non possunt, non in morte finita est, ut crux Lazari mendici: sed ad inferos eum comitata perpetuo urit ac torquet, ac dicere cogit, utinam aquæ gutta linguam meam refrigeraret, *quia crucior in hac flamma* ²⁴. Itaque crux improborum finem nullum inveniet. Et in hoc ipso tempore, quam sit gravis et as-

pera, testantur voces illorum, quos liber Sapientiæ lamentantes introducit: *Lassati sumus in via iniquitatis et perditionis, et ambulavimus vias difficiles* ²⁵. Quid? an non sunt viæ difficiles, ambitio, avaritia, luxuria? non sunt viæ difficiles, quæ illa vitia comitantur, iræ, rixæ, invidiæ? non sunt viæ difficiles, opera, quæ ex his vitiis nascuntur, proditiones, convicia, contumeliæ, vulnera, mortes? ista certe eiusmodi sunt, ut non raro adigant homines, ut desperantes ipsi sibi vitam auferant; ut crucem unam effugiant, ipsi sibi crucem graviolem accersant.

Sed quid tandem lucri crux improborum parit? quem fructum affert? certe boni aliquid afferre non potest, quia non faciunt spinæ uvas, nec tribuli ficus. Iugum Domini quietem affert, dicente ipso Domino: *Tollite iugum meum super vos, et invenietis requiem animabus vestris* ²⁶. Iugum diaboli, quod est Christi iugo contrarium, quid afferre potest, nisi sollicitudinem et anxietatem? Et quod omnium gravissimum est, crux Christi gradus est ad sempiternam felicitatem: *Oportuit enim Christum pati, et ita intrare in gloriam suam* ²⁷. Crux diaboli gradus est ad æterna supplicia: sic enim dicit in iudicio Dominus: *Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis eius* ²⁸. Qui ergo sapiunt, non quærant de cruce sua descendere, si cum Christo crucifixi sunt, ut stulte malus latro quæsit: sed potius cum latrone bono lateri Christi libenter inhæreant, et patientiam postulent a Deo, non de cruce descensum. Sic enim Christo compatientes, Christo etiam correptabunt, dicente Apostolo: *si compatimur, et conglorificabimur* ²⁹. Qui vero crucem diaboli patiuntur, si sapiunt, eam primo quoque tempore permutare satagant, mutent, si aliquid luminis in ipsis est, quinque iuga boum cum uno Christi iugo. Iuga boum quinque nihil aliud significare videntur, nisi labores et dolores quos tolerant homines improbi, ut quinque sensibus carnis suæ deserviant. Tum vero cum uno Christi iugo suavi ac levi, quinque iuga boum commutantur, cum homo labores, quos peccando tolerabat, in labores agendæ pœnitentiæ, Deo iuvante, permutat. Felix anima, quæ carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigere novit, et quas pecunias in explendis cupiditatibus insumebat, in elemosynis faciendis insumere assuescit; et quas horas perdebat in comitandis, aut visitandis magnis viris, molestissima ambitione cogente, eas in oratione, vel sacra lectione consumit, ambiendo gratiam Dei, et Principum curiæ cœlestis. Sic enim crux mali latronis, cum Christi cruce, id est, crux gravis et sterilis, cum cruce levi et fructuosa mutatur.

¹⁶ 2 Cor. 4, 17

¹⁷ Mt. 11, 30

¹⁸ Jn. 16, 20

¹⁹ 2 Cor. 7, 4

²⁰ Mt. 5, 10

²¹ Rm. 8, 18

²² 1 Petr. 4, 13

²³ Isa. 66, 24

²⁴ Lc. 16, 24

²⁵ Sap. 5, 7

²⁶ Mt. 11, 29

²⁷ Lc. 24, 26

²⁸ Mt. 25, 41

²⁹ Rm. 8, 17

Prudenter omnino apud Sanctum Augustinum miles honoratus, cum suo commilitone de cruce mutanda sic differebat: *Dic quæso te, omnibus istis laboribus nostris, quo ambimus pervenire? quid quærimus? cuius rei causa militamus? maior ne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici Imperatoris simus? et ibi quid non fragile, plerumque periculis? et per quod pericula pervenitur ad grandius periculum? et quamdiu istud erit? Amicus autem Dei, si voluero esse, ecce nunc fio*³⁰. Hæc ille, qui prudentissime iudicavit, labores in ambienda gratia Imperatoris gravissimos, et longissimos, et sæpe infructuosos; utilissimum esse mutare in labores suaviores et breviores, et sine dubitatione utiliores in ambienda amicitia Dei. Id quod etiam felices illi milites continuo fecerunt. Uterque enim relicta militia sæculari soli Deo servire cœperunt. Et quod eis gaudium duplicavit, fuit quod ambo sponsas habebant, quæ hoc audito, libentissime etiam ipse virginitatem suam dicaverunt Deo.

Capitulum VIII

Explicatur ad litteram verbum tertium: «Ecce mater tua, ecce filius tuus» (Ioann. 19, 27)

Postrema sententia ex tribus illis, quæ ad charitatem proximi proprie pertinent, illa fuit, *Ecce mater tua, ecce filius tuus*. Sed antequam ad hæc verba veniamus, explicanda sunt verba Evangelistæ præcedentia; sic enim loquitur Sanctus Ioannes: *Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, et soror matris eius Maria Cleophæ, et Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem stantem, et discipulum quem diligebat, dicit matri suæ: Ecce filius tuus; deinde dicit discipulo: ecce mater tua, et ex illa hora accepit eam discipulus in sua*¹. Ex tribus mulieribus, quæ cruci Domini astabant, duæ notissimæ sunt, Maria mater Domini, et Maria Magdalene. De Maria Cleophæ nonnulla quæstio est. Vulgo enim fertur Mariam Cleophæ fuisse germanam sororem B. Virginis Deiparæ, ex Anna matre procreatam, quibus addunt et tertiam sororem, Mariam Salome. Sed hæc opinio penitus explodenda est. Nam neque credibile est tres sorores eodem nomine appellatas fuisse, et satis constans eruditorum et piorum sententia est, B. Annam solius Virginis Mariæ matrem fuisse, neque ulla est Maria Salome in Evangeliiis. Ubi enim scribit Sanctus Marcus: *Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Salome emerunt aromata*², vox *Salome* non est casus secundi, quasi significet Mariam Salome, ut paulo ante dixit, Mariam Iacobi, sed est casus primi, et est generis feminini, ut manifestum est

ex græco textu *σαλωμη*. Denique Salome uxor erat Zebedæi, et mater Iacobi et Ioannis Apostolorum, ut intelligi potest ex Sancto Matthæo cap. 27 et Marco cap. 15, sicut Maria Iacobi, sive Cleophæ, erat uxor Cleophæ, et mater Iacobi minoris, et Iudæ, sive Thaddæi. Vera igitur sententia est, Mariam Cleophæ appellatam fuisse sororem Virginis Deiparæ, quia Cleophas frater erat Sancti Iosephi sponsi Virginis Mariæ: coniuges enim duorum fratrum, recta dici possunt inter se sorores. Qua ratione etiam Iacobus minor dictus est frater Domini, consobrinus videlicet, quia erat filius Cleophæ, fratris, ut diximus, Iosephi. Hanc historiam scribit Eusebius Cæsariensis in Historia Ecclesiastica³, et adducit fidelem auctorem Egessippum, qui tempora Apostolorum attigit. Quod idem confirmat Sanctus Hieronymus in libro adversus Helvidium.

Alia etiam literalis quæstio hic breviter dissolvenda est, quomodo dicat Sanctus Ioannes, tres istas mulieres stetisse iuxta crucem Domini, cum Marcus, cap. 15 et Lucas cap. 23 scribant eas longe stetisse. Concordat hæc testimonia Sanctus Augustinus in libro 3 de consensu Evangelistarum, quod sanctæ istæ mulieres dici possint et longe a cruce, et iuxta crucem fuisse. Longe si conferantur ad milites, et satellites, qui tam prope erant, ut crucem tangerent. Iuxta vero, quia vocem Christi facile poterant exaudire, ob vicinitatem: quod non poterant turbæ, quæ longissime aberant. Posset etiam dici, tres illas sanctas mulieres, cum fieret crucifixio, longe admodum stetisse, impediende turba, et militibus; sed paulo post crucifixione completa, multisque recedentibus, tres istas mulieres cum Sancto Ioanne proprius accessisse. Ex quo solvitur alia quæstio, qua ratione potuerint Sancta Virgo et Sanctus Ioannes se intelligere verba Domini: *Hic est filius tuus, hæc est mater tua*, cum turba frequens adesset, et Christus neque Virginem, neque discipulum appellasset ex nomine. Respondemus enim, tres illas mulieres, et Sanctum Ioannem prope crucem astitisse, ut facile posset Dominus oculis designare personas, ad quas loquebatur, præsertim cum certum esset illum loqui ad suos, non ad extraneos; inter suos autem nullum fuisse virum, cui dici posset, *hæc est mater tua*, nisi Sanctum Ioannem, et nullam ibi fuisse mulierem, quæ per mortem orbaretur filio, nisi Virginem matrem. Dixit igitur matri: *ecce filius tuus*, et discipulo, *ecce mater tua*, quorum verborum hæc sententia est: Ego quidem transeo de hoc mundo ad Patrem, et quoniam novi, te matrem meam, neque parentes habere, neque virum, neque fratres, aut sorores, ut non relinquam te omni humano auxilio destitutam, commendo te Ioanni discipulo meo charissimo; ille erit tibi in filium, et tu eris illi in matrem. Quod salubre con-

³⁰ Lib. 8 Confess. c. 6

¹ Jn. 19, 25

² Mc. 16, 1

³ Lib. 2 c. 1 et lib. 9 c. 11

silium vel imperium Christi, utrique valde placuit, et uterque, ut credibile est, capite inclinatio annuit. Et de se Sanctus Ioannes ait: *Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua*: hoc est, continuo paruit, et enumeravit eam inter personas, quarum cura et providentia ad se pertinebat, quales erant parentes eius iam senes, Zebedæus et Salome.

Sed occurrit hoc loco nova quæstio literalis. Sanctus enim Ioannes unus ex illis erat, qui dixerant: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?*⁴ et inter ea quæ reliquerant, Dominus ipse numerat patrem et matrem, fratres et sorores, domum et agros; et de isto ipso Sancto Ioanne et fratre eius Sancto Iacobo scripsit Sanctus Matthæus: *Illi autem statim relictis retibus et patre, secuti sunt eum*⁵. Cur igitur qui reliquerant unam matrem, iterum accipit aliam matrem? Sed responsio facilis est. Apostoli enim ut Christum sequerentur, dimiserunt patrem, et matrem, quatenus illis impedimento esse possent ad Evangelium prædicandum, et quatenus inde commodum vel delectationem carnalem percipere possent. Sed non dimiserunt sollicitudinem, quam ex iustitia exhibere tenebantur parentibus, aut filiis directione, vel subsidio indigentibus. Quæ ratio est (ut passim Doctores affirmant) ut non possit filius ingredi Ordinem religiosum, qui patrem habet vel senio confectum, vel egestate ita pressum, ut sine ope filii vitam sustentare non possit. Sic igitur Sanctus Ioannes reliquit patrem et matrem, quando eius opera non indigebant; curam vere et sollicitudinem Virginem matris, Christo iubente suscepit, quoniam destituta erat omni humano subsidio. Poterat quidem Deus sine humano labore, per Angelos Matri Suæ quæ ad vitam illi necessaria erant, facile procurare, nam et ipsi Christo in deserto Angeli ministrabant; sed voluit id fieri per Ioannem, ut simul et Virgini prospiceret, et Ioannem honoraret et adiuveret. Nam et Eliam Deus misit apud viduam sustentandum, non quod non posset per corvos alere, ut antea fecerat, sed ut viduæ benediceret, ut Sanctus Augustinus admonuit⁶. Sic igitur placuit Domino matris sollicitudinem discipulo demandare, ut ipsum maximo beneficio afficeret, ac vere sibi dilectum præter cæteros esse demonstraret. Vere enim in hac mutatione matris, impletum est illud: *Qui reliquerit patrem, aut matrem, et centuplum accipiet et vitam æternam possidebit*⁷. Vere enim centuplum accepit, qui reliquit matrem, uxorem piscatoris, et accepit in matrem, matrem creatoris, mundi Dominam, gratia plenam, benedictam inter mulieres et exaltandam paulo post super choros Angelorum ad cœlestia regna.

⁴ Mt. 19, 27

⁵ Mt. 4, 22

⁶ Serm. 26 de verb. Domini

⁷ Mt. 19, 29

Capitulum IX

De primo fructu verbi tertii

Ex hoc tertio verbo multi fructus colligi possunt, si quis omnia diligenter observet. Ac primum colligi poterit, infinitum in Christo fuisse desiderium pro nostra salute patiendi, ut plenissima et copiosissima esset redemptio. Nam cæteri homines cavent in morte, et multo magis in morte violenta, et plena dedecoris et infamiæ, ne propinqui præsentés adsint, ne dolor et tristitia ab eorum præsentia duplicetur. Christus autem non contentus passione propria, eaque atrocissima, doloris et dedecoris plena, voluit etiam ut propria mater, et discipulus quem diligebat, adessent, et prope ipsam crucem astarent, ut dolor compassionis charorum, dolorem passionis propriæ duplicaret. Erat Christus in cruce, quatuor quasi fontes sanguinis copiose diffundens; voluit ut astarent mater et discipulus, necnon Maria soror matris eius, et Magdalena, quæ præter cæteras sanctas mulieres eum ardentissime diligebat, ut ex illis quatuor fontes lacrymarum erumperent: ut pæne minus ipse torqueretur ex propria sanguinis effusione, quam ex copioso imbre lacrymarum, quem dolor astantium ex eorum cordibus exprimebat. Videor mihi dicentem Christum audire: *Circumdede runt me dolores mortis*¹, sed non minus cor meum lancinat et dirumpit gladius ille a Simeone prædictus, qui matris meæ innocentissimæ animam cum incredibili dolore pertransit. Siccine separas amara mors, non animam solum a corpore, sed etiam matrem, et talem matrem a filio, et tali filio? Ideo enim non permisit amor ut dicerem, *Mater*, sed, *Mulier, ecce filius tuus*. Sic Deus dilexit mundum, ut pro eius redemptione Filium suum unigenitum daret: et sic Filius unigenitus dilexit Patrem, ut pro eius honore sanguinem proprium large profunderet; et non contentus dolore passionis, addidit et dolorem compassionis, ut esset pro peccatis copiosissima satisfactio. Itaque Pater et filius commendant charitatem suam in nobis, ineffabili ratione et modo, ut non pereamus, sed ut vitam æternam habeamus; et tamen cor humanum adhuc tantæ charitati resistit, et mavult iram omnipotentis Dei viventis experiri, quam dulcedinem misericordiæ degustare, et charitati divini amoris cedere. Vere ingratis sumus, et omni supplicio digni, si cum Christus tanto nos amore dilexerit, ut pro nobis pati voluerit multo amplius, quam necesse esset, et cum ad redemptionem nostram gutta una sanguinis eius sufficeret, ipse totum sanguinem fundere, et innumerabilia supplicia sustinere voluerit, nos pro eius dilectione, et nostra salute, vix quod satis sit, tolerare velimus. Causa huius tantæ socordiæ et stultitia non alia est, nisi quia Christi passionem et dilectionem serio et attente, ut oporteret, non cogitamus, et

¹ Psalm. 18, 5

tempora et loca apta ad tantum negotium non eligimus, sed breviter et cursim Christi passionem legimus, vel audimus. Ideo Propheta sanctus monet: *Attendite et videte si est dolor sicut dolor meus* ². Et Apostolus ait: *Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini, animis vestris deficientes* ³. Sed veniet tempus, quando nostræ huius tantæ ingratitude erga Deum et negligentia erga propriam salutem nos frustra pœnitebit. Multi enim sunt, qui in novissimo die erunt *pœnitentiam agentes, et præ angustia spiritus gementes* ⁴, ac dicentes, *Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiæ lumen non luxit nobis* ⁵. Neque tunc primum incipient, sed etiam ante diem Iudicii, cum primum clauserint per mortem oculos corporis, aperientur illis oculis cordis, et videbunt, quæ quando tempus erat videre noluerunt.

Capitulum X

De secundo fructu verbi tertii

Alter fructus huius tertii verbi colligitur ex mysterio trium feminarum, quæ stabant iuxta crucem Domini. Maria enim Magdalena personam gerit pœnitentium, ac per hoc incipientium; Maria Cleophæ, proficientium; Maria Christi mater et virgo, perfectorum; cum qua merito iungere possumus Sanctum Ioannem, qui et ipse virgo erat, atque perfectus brevi futurus, si nondum erat. Isti enim omnes et soli iuxta crucem Domini inveniuntur. Qui enim in peccatis vivunt, et de pœnitentia non cogitant, longe absunt a cruce, quæ scala est ad salutem. Præterea omnes illi non sine causa stant iuxta crucem, quia indigent auxilio Crucifixi. Pœnitentes enim sive incipientes, bellum gerunt cum vitiis et concupiscentiis, et egent valde auxilio Ducis nostri Christi, ut animentur ad pugnam, dum vident eum collectantem cum antiquo serpente, neque descendente de cruce, donec de illo felicissime triumphaverit. Sic enim loquitur Apostolus in Epistola ad Colossenses: *Expoliavit principatus et potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso*. Et paulo ante, *affigens cruci chirographum decreti, quod erat contrarium nobis* ¹. Proficientes significati per Mariam Cleophæ, quæ erat mulier coniugata, et pariebat filios, qui dicebantur fratres Christi; egent ipsi quoque auxilio crucis, ne curæ et sollicitudines huius sæculi, quibus necessario implicantur, suffocent in eis bonum semen; vel per totam noctem laborantes nihil capiant. Itaque debent laborare in proficiendo, et intueri Chris-

tum in cruce, qui non contentus bonis operibus multis et magnis quæ ante fecerat, voluit per crucem ad maiora procedere, et non descendere, nisi hoste devicto et profligato. Nihil enim magis nocet proficientibus, quam si satigentur in cursu, et desinant progredi. Siquidem *in via virtutis non progredi, regredi est*, ut Sanctus Bernardus recte docet in epistola ad Garinum ², in qua ponit exemplum scalæ Iacob, ubi omnes ascendunt vel descendunt, nulli autem stant. Denique ipsi etiam perfecti, qui sunt in statu cælibatus, ac præcipue si virgines sint, quales erant Virgo mater Christi, et Sanctus Ioannes discipulus Christi, atque ea de causa super omnes magis dilectus: iste, inquam, perfecti, multum agent auxilio Crucifixi. Qui enim in altiore gradu sunt, valde timere debent a vento superbiam, nisi fundati et radicati sint in profundissima humilitate. Quamvis autem Christus sæpe se magistrum humilitatis ostenderit, ut cum dixit: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* ³, et cum rursus ait: *Recumbe in novissimo loco* ⁴, et cum toties repetivit: *Qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* ⁵, tamen numquam Doctorem humilitatis magis se ostendit, quam in cathedra crucis. Quod Apostolus declaravit, cum ait: *Humiliavit semetipsum factus obædiens usque ad mortem, mortem autem crucis* ⁶. Quæ enim maior humilitas cogitari potest, quam ut ille, qui est omnipotens, permittat se ligari, et cruci affigi? et *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei* ⁷ permittat se ut insanum ab Herode et eius exercitu reputari, et illudi alba veste indutum? et *qui sedet super Cherubim* ⁸ permittat se in medio latronum crucifigi? Certe qui in speculo crucis se ipse serio intuetur, nimis erit indocilis, si non discat, et fateatur, se a vera humilitate, quantumcumque profecerit, adhuc longe abesse.

Capitulum XI

De tertio fructu verbi tertii

Discimus tertio loco ex cathedra crucis, et verbis ad matrem et discipulum dictis, quod sit officium parentum bonorum erga filios, et bonorum filiorum erga parentes. Incipiamus a priori. Debent parentes boni diligere filios; sic tamen, ut amor filiorum non impediatur amorem Dei. Atque hoc est, quod Dominus in Evangelio dicit: *Qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus* ¹. Hoc plane accuratissime observavit Virgo beata. Stabat enim iuxta crucem cum summo do-

² Lam. 1, 12

³ Hebr. 12, 3

⁴ Sap. 5, 3

⁵ Sap. 5, 6

¹ Col. 2, 14-15

² Epist. 253

³ Mt. 11, 29

⁴ Lc. 14, 10

⁵ Lc. 18, 14

⁶ Philip. 2, 8

⁷ Col. 2, 3

⁸ Psalm. 99, 1

¹ Mt. 10, 37

lore, et cum summa constantia. Dolor testabatur amorem summum erga filium in cruce pendentem; constantia testabatur observantiam maxima erga Deum in coelo regnantem. Moleste ferebat, filium innocentem, quem vehementer amabat, doloribus acerbissimis afflicti: sed non ideo verbo aut facto cruciatus illos prohibuisse, quamvis potuisset, quia sciebat, *definito consilio et præscientia Dei* ² Patris illos omnes cruciatus a filio tolerari. Mensura doloris est amor. Proinde mater valde dolebat, cum filium suum tam crudeliter vexari cernebat, quia multum amabat. Et quo modo filium suum Virgo mater non ardentissime diligeret, cum optime omnium sciret, filium illum et omnibus filiis hominum omni genere laudum excellere, et eundem illum filium magis ad se pertinere, quam pertineant ulli alii filii ad matres eorum? Ratio enim, cur feminæ filios diligant, duplex esse solet: una, quod ipsæ eos genuerint; altera, quod insigni aliqua laude excellent; aliqui enim non desunt matres, quæ filios aut parum ament, aut etiam oderint, si forte nimis deformes, aut nimis improbos, aut in parentes impios et ingratos experiantur. Iam vero Virgo mater filium suum propter utramque causam magis diligebat, quam ulla alia mater filium suum umquam dilexerit. Primum enim mulieres aliæ non solæ filios generant, sed in generatione filii socium habent maritum: Virgo beata sola filium generavit. Nam virgo genuit, et virgo peperit; et quemadmodum Christus Dominus in generatione divina habuit Patrem sine matre, sic in generatione humana matrem habuit sine patre. Et quamvis vere dicatur idem Christus de Spiritu Sancto conceptus, non tamen Spiritus Sanctus est Pater Christi, sed effector et fabricator corporis Christi; neque ex propria sua substantia Spiritus Sanctus Christi corpus formavit, quod proprie ad Patrem pertinet, sed ex purissimis Virginis ipsius sanguinibus fabricavit. Vere igitur Virgo sanctissima sola sine patris consortio filium suum genuit, sola solum et integrum sibi vindicabat; proinde magis diligebat filium suum, quam ulla alia mater prolem suam umquam dilexerit. Quod vero attinet ad aliam causam, filius Virginis nostræ non solum speciosus fuit et est præ filiis hominum, sed etiam omni genere laudis hominibus et Angelis omnibus antecellit. Sequitur igitur, ut Virgo beata, quæ filium suum plus omnibus amavit, eius passione et morte plus omnibus defleverit. Atque adeo hoc verum est, ut Sanctus Bernardus in sermone quodam ³ affirmare non dubitaverit, dolorem Beatæ Virginis de filii passione conceptum dici posse martyrium cordis, iuxta illud Simeonis: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius* ⁴. Et quia martyrium cordis acerbius esse videtur quam martyrium cor-

poris, Sanctus Anselmus in libro de Excellentia Virginis ⁵, scribit dolorem Virginis acerbiorum fuisse quolibet martyrio corporali. Certe quidem Dominus noster, cum orans in horto Gethsemani martyrium cordis pateretur, attente considerans omnes dolores et cruciatus, quos die sequenti passurus erat, et simul mœrori et pavori habenas quodammodo laxans, tam vehementer cruciari cœpit, ut ex toto corpore sudorem sanguineum funderet. Quod in passione corporali illi accidisse non legitur. Igitur Virgo beata ex gladio illo doloris animam eius transverberante, gravissimam sine dubio passionem atque pœnam acerbissimam pertulit. Et tamen quia plus honorem et gloriam Dei, quam carnem filii diligebat, stabat iuxta crucem constantiæ plena, et sine ullo impatientiæ signo patientem filium intuebatur. Non cecidit in terram semimortua, ut quidam fingunt; non laceravit capillos; non muliebriter eiulavit; sed fortiter tulit quod ex voluntate Dei tolerandum erat. Amabat enim valde carnem filii sui, sed magis amabat honorem Patris, et salutem mundi, quæ duo ipse etiam filius magis amabat, quam incolumitatem corporis sui. Præterea fides resurrectionis filii sui post tertiam diem futuræ, in qua numquam hæsitavit, addebat cordi eius ingentem constantiam, ut non egeret consolatione humana. Sciebat enim mortem filii similem futuram somno brevissimo, iuxta illud Prophetæ: *Ego dormivi, et soporatus sum; exurrexi, quia Dominus suscepit me* ⁶.

Hoc exemplum imitari deberent fideles omnes, ut amarent filios suos, sed non anteponerent Deo, qui Pater est omnium, et qui diligit eosdem multo magis et melius quam nos amare noverimus. Ac primum amare debent Christiani filios suos amore virili ac prudenti, non blandientes illis cum male fecerint, sed educantes in timore Dei, et corripientes verbis, et flagello etiam coercentes, cum vel Deum offendunt, vel studia literarum negligunt. Hæc enim est voluntas Dei, quam in Scripturis Sanctis revelavit. Sic enim loquitur Ecclesiasticus: *Filii tibi sunt? erudi illos, et curva illos a pueritia illorum* ⁷. Et de Tobia legitur, quod filium suum *ab infantia timere Deum docuit, et abstinere ab omni peccato* ⁸. Et Apostolus admonet patres, ut non provocent filios ad indignationem, ne pusillo animo fiant; sed educent illos in disciplina et correptione Domini, hoc est, ut tractent eos, non ut servos, sed ut liberos ⁹. Qui enim nimis sunt erga filios austeri, sicut ut illos perpetuo obiurgent et flagellent, etiam pro minimo errato, ii tractant ut mancipia, et efficiunt ut vel pusillo animo fiant, vel fugiant; qui vero nimis sunt indulgentes,

² Act. 2, 23

³ Serm. in illud, Signum magnum

⁴ Lc. 2, 35

⁵ Cap. 5

⁶ Psalm. 3, 6

⁷ Eccl. 7, 25

⁸ Tob. 1, 10

⁹ Col. 3, 21; Ephes. 6, 4

vitiosos illos efficiunt, et non Regno cœlorum, sed gehennæ nutriunt.

Recta ratio educandi filios est, ut parentes erudiant filios in disciplina, ut discant libenter obœdire parentibus et magistris, et cum errant, eos paterne corripiant, sic ut intelligant, se ex amore, non ex odio corripî. Deinde si forte Deus filios alicuius ad clerum, vel ad ordinem religiosum vocet, non audeant impedire, ne forte Deo, qui primus pater est, repugnare videantur, sed dicant cum Sancto Iob: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomem Domini benedictum* ¹⁰. Denique si forte immatura morte filii parentibus substrahantur, quod beatissimæ Virgini in primis accidit, considerent iudicia Dei, qui sæpe rapit aliquos, ne malitia immutet bonam mentem eorum, et pereant in æternum. Certe si scirent aliquando parentes, quo consilio Deus ista faciat, non modo non flerent, sed etiam gauderent. Et si fides resurrectionis vigilaret in nobis, ut in Sanctissima Virgine vigilabat, non magis contristaremur cum aliquis ante senium moritur, quam contristamur, si quis ante noctem dormire incipiat. Mors enim fidelis hominis, somnus quidam est, ut Apostolus monet in Epistola priore ad Thessalonicenses: *Nolumus, inquit, vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut et cæteri, qui spem non habent* ¹¹. Meminit autem spei potius quam fidei, quoniam non de resurrectione quacumque, sed de beata et gloriosa loquitur, quæ est ad veram vitam, qualis fuit Christi resurrectio. Qui enim certo credit, futuram carnis resurrectionem, et sperat filium suum immatura morte sublatum, resurrecturum ad gloriam, non est quod tristetur, sed magis gaudeat, quod salus eius in tuto sit posita.

Venio nunc ad officium filii erga parentes, quod Christus moriens erga parentem suam cumulate præstitit. Officium enim filiorum est *mutuam vicem reddere parentibus* ¹², ut Apostolus monet. Reddunt autem filii parentibus vicem mutuam, quando senescentibus parentibus ea quæ necessaria sunt procurant, quemadmodum ipsi parentes procuraverunt filiis parvis, et non valentibus sibi victum et vestitum quærere. Christus igitur senescenti matri, et neminem habenti, qui, mortuo filio, eius curam gereret, dedit illi Sanctum Ioannem in filium, dicens: *ecce filius tuus*, et ipse Ioanni: *Ecce mater tua*. Functus est autem Dominus cumulate officio filii erga matrem multis modis. Primum enim assignavit Virgini matri Ioannem in filium, qui erat Christi ipsius coætaneus, vel potius anno uno iunior, ac per hoc aptissimus ad matrem Domini sustentandam. Deinde assignavit illum ex duodecim discipulis, quem ipse Dominus maxime

diligebat, et a quo sciebat se vicissim valde diligi: proinde confidere poterat de fide et diligendia eius in adiuvanda parente. Præterea assignavit illum, quem sciebat diutissime victurum, ac per hoc matri sine ulla dubitatione supervicturum. Denique non defuit Christus matri suæ, etiamsi importuno tempore cogitationem illam suscipere deberet. Erat enim in perferendis doloribus totius corporis, et iniuriis inimicorum accipiendis, et in amarissimo calice propinquæ mortis hauriendo occupatus, ut de nulla re alia cogitare posse videretur. Vicit tamen charitas matris, et se neglecto, de consolanda et adiuvanda matre cogitationem consiliumque suscepit, neque fefellit eum expectatio de promptitudine ac fidelitate Ioannis; nam *ex illa hora accepit eam in sua* ¹³.

Hanc providentiam, quam de parente sua Christus habuit, maiori debent omnes filii de parentibus suis habere: Christus enim minus debuit parenti suæ, quam cæteri homines tantum parentibus debent, quantum referre non possunt; debent enim vitam parentibus, quam illis certe referre non possunt. *Memento, inquit Ecclesiasticus, quod nisi per illos natus non fuisses* ¹⁴. Christus autem, isque solus excipitur ab hac regula. Accepit enim a Virgine matre vitam unam, humanam videlicet, sed dedit illi tres vitas: vitam humanam quando eam cum Patre et Spiritu Sancto creavit; vitam gratiæ, quando eam in benedictionibus dulcedinis præveniens, creando iustificavit, et iustificando creavit; vitam gloriæ, quando eam ad gloriam æternam evexit, et super choros Angelorum exaltavit. Quare si Christus, qui beatæ matri suæ plus dedit, quam ab ea nascendo accepit, legem observare voluit, ut ei tanquam parenti mutuam vicem redderet: quanto magis cæteri homines ad hoc solvendum parentibus debitum tenebuntur? Adde, quod quamvis honorando parentes faciamus, quod debemus, tamen benignitas Dei præmium addidit, dicens in lege: *Honora parentes tuos, ut sis longævus super terram* ¹⁵. Et per Ecclesiasticum addidit Spiritus Sanctus: *Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, et in die orationis suæ exaudietur* ¹⁶. Nec solum præmium addidit Deus honorantibus parentes, sed etiam pœnam non honorantibus. *Nam Deus dixit, inquit Dominus, qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur* ¹⁷. Et Ecclesiasticus addit: *Est maledictus a Deo, qui exasperat matrem* ¹⁸. Atque hinc discimus, maledictionem parentum in filios vim magnam habere, quoniam confirmat eam Deus. De qua re extant in historiis exempla non pauca, quorum unum valde insigne narrat Sanctus Augustinus

¹⁰ Iob 1, 21

¹¹ 1 Tes. 4, 12

¹² 1 Tim. 5, 4

¹³ Jn. 19, 27

¹⁴ Ecclu. 7, 30

¹⁵ Exod. 20, 12

¹⁶ Ecclu. 3, 6

¹⁷ Mt. 15, 4

¹⁸ Ecclu. 3, 18

in libris de Civitate Dei ¹⁹ . Summa hæc est: Apud Cæsaream Cappadociæ, decem filii, septem mares, et tres feminæ, a matre maledicti, continuo divinitus coerciti tali pœna sunt, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum; in qua foedissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto fere vagabantur orbe Romano; duo ex illis tandem per reliquias Sancti Stephani Protomartyris, Sancto Augustino præsentate, curati sunt.

Capitulum XII

De quarto fructu verbi tertii

Onus et iugum impositum a Domino Sancto Iohanni, ut Virginis matris curam ac sollicitudinem gereret, vere fuit iugum suave, et onus leve. Quis enim non libentissime cohabitaret matri illi, quæ Verbum incarnatum in utero novem mensibus portavit, et illi totos triginta annos devotissime cohabitavit? Quis non invidet dilecto Domini, qui in absentia Filii Dei, præsentiam obtinuit matris Dei? Sed nisi fallor, possumus et nos a benignitate Verbi, nostri causa crucifixi, precibus impetrare, ut dicat et nobis: *Ecce mater tua*, et matri suæ de nobis dicat: *Ecce filius tuus*. Non est avarus pius Dominus gratiarum, dummodo ad thronum gratiæ eius cum fide et fiducia, et non ficto corde, sed vero et sincero accedamus. Qui nos cohæredes esse voluit Regni Patris sui, non dedignabitur certe nos cohæredes habere amoris matris suæ. Sed nec ipsa Virgo benignissima gravabitur multitudine filiorum, cum sinum amplissimum habeat, et valde cupiat, nullum perire ex his, quos filius suus tam pretioso sanguine et tam pretiosa morte redemit. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ Christi, et suppliciter, nec sine lacrymis ab eo petamus, ut de unoquoque nostrum matri suæ dicat: *Ecce filius tuus*; et unicuique nostrum de matre sua dicat: *Ecce mater tua*. Quam bene nobis erit sub præsidio tantæ matris! quis nos detrahare audebit de sinu eius? quæ nos tentatio, quæ tribulatio superari poterit, confidentes in patrocinio matris Dei, et nostræ? Neque nos primi erimus in tanti consecutione beneficii. Multi nos præcesserunt; multi, inquam, ad singulare et plane maternum patrocinium tantæ Virginis accesserunt, et nemo confusus aut tristis dimissus est; sed omnes hilares et gaudentes, freti patrocinio tantæ matris. De qua enim scriptum est: *Ipsa conteret caput tuum* ¹, in ea confidunt, se quoque fidenter ambulaturos *super aspidem et basiliscum* et conculcaturos *leonem et draconem* ². Audiamus de multis paucos, sed eos potissimum, qui singularem fiduciam in protectione Virginis

matris se posuisse testantur, ut credibile sit, illos esse de numero illorum, quibus dictum sit matri: *Ecce filius tuus*.

Primus sit Sanctus Ephrem Syrus, Pater antiquus, et tantæ celebritatis, ut Sancto Hieronymo teste, libri eius legerentur in Ecclesiis publice post Scripturas Sanctas. Hic in Sermonem de Laudibus Deiparæ, *Intemerata*, inquit, *prorsusque pura, Virgo Deipara, Regina omnium, spes desperantium*. Et infra: *Tu portus procellis vexatorum, solatium mundi, carcere clausorum liberatrix, tu orphanorum susceptio, tu captivorum redemptio, tu ægrotantium exultatio, et omnium salus*. Et infra: *Sub alis tuis custodi me, et protege, misere mei, qui sum luto inquinatus*. Et infra: *Non mihi alia fiducia, o Virgo sincera. Ave pax, gaudium et salus mundi*. Huic addamus Sanctum Iohannem Damascenum, qui fuit unus ex iis qui Virginem sanctissimam in primis coluerunt, et in eius patrocinio speraverunt. Hic in Oratione de Nativitate Beatæ Virginis, *O Ioachim*, inquit, *et Annæ filia, et Domina peccatoris orationem accipe, ardentem tamen amantis et colentis, teque solam spem gaudii habentis, vitæ antistitem, in gratiam cum filio tuo reducentem, firmamque salutis arrham, peccatorum sarcinam discute, tentationes comprime, pieque ac sancte vitam meam gubernam, atque ad cælestem beatitudinem fac te duce perveniam*. Addam duos ex Patribus Latinis. Sanctus Anselmus in Lib. de Excellentia Virginis alicubi dicit: *Itaque cui saltem ita concessum fuerit, sæpe dulcis studio posse cogitare de illa, magnum promerenda salutis indicium esse coniecto* ³. Et infra: *Velocior est nonnumquam salus memorato nomine eius (Virginis matris) quam invocato nomine Domini Iesu, unici filii sui. Et id quidem non ideo sit, quod ipsa maior et potentior eo sit; nec enim ipse magnus et potens est per eam, sed illa per ipsum. Quare ergo propitior salus in recordatione eius quam filii sui sæpe percipitur? Dicam quod sentio. Filius eius Dominus est et Iudex omnium, discernens merita singulorum. Dum igitur a quovis suo nomine invocatus, non statim exaudit, profecto id iuste facit. Invocato autem nomine matris, et si merita invocantis non merentur ut exaudiatur, merita tamen matris intercedunt ut exaudiatur*. Sed Sanctus Bernardus miro modo describit sanctissimæ Virginis pium ac plane maternum affectum in homines sibi devotos, et contra eximiam et filialem pietatem eorum, qui Beatam Virginem matrem agnoscunt. In sermone secundo super *Missus est Angelus: O quisquis*, inquit, *te intelligis in huius sæculi profluvio magis inter procellas et tempestates fluctuare quam per terram ambulare, ne avertas oculos a fulgore huius syderis (Mariæ stella maris) si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras*

¹⁹ Lib. 22, c. 8

¹ Gen. 3, 15

² Psalm. 90, 13

³ De Excell. Virg. cap. 3

scopulos tribulationum, respice ad stellam, voca Mariam. Si iactaris superbiam undis, si ambitionis, si detractiois, si æmulationis, respice stellam, voca Mariam. Si criminis immanitate turbatus, conscientiam fœditate confusus, Iudicis horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitia, desperationis abyssu, cogita Mariam; in periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Ipsam sequens non devias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras. Idem in sermone de Nativitate Beatæ Mariæ, sive de aquæ ductu: *Altius, inquit, intuemini quanto devotionis affectu a nobis Mariam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem posuit in Maria: ut proinde si quid spei in nobis est, siquid gratiæ, siquid salutis, ab ea noverimus redundare.* Et infra: *Totis ergo medullis cordium et votis omnibus Mariam veneremur, quia sic est voluntas eius, qui totum nos habere voluit per Mariam.* Et rursum: *Filioli, hæc peccatorum scala, hæc mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei mea.* His duobus sanctissimis Patribus addam etiam duos de schola theologorum æque sanctos. Sanctus Thomas in opusculo de Salutatione Angelica sic loquitur: *Benedicta in mulieribus, quia ipsa sola maledictionem sustulit, et benedictionem portavit, et ianuam paradisi aperuit. Et ideo convenit ei nomen, Maria, quæ interpretatur stella maris; quia sicut per stellam maris navigantes diriguntur ad portum, ita Christiani diriguntur per Mariam ad gloriam.* Sanctus Bonaventura in sua Pharetra sic ait ⁴: *Sicut, o beatissima, omnis a te aversus et a te despectus, necesse est ut intreat: ita omnis ad te conversus et a te respectus, impossibile est ut pereat.* Idem Sanctus in Vita beati Francisci, de fiducia Sancti Francisci in beatam Virginem, *Matrem, inquit, Domini nostri Iesu Christi indicibili complectebatur amore, eo quod Dominum maiestatis fratrem nobis effecerit, et per eam simus misericordiam consecuti. In ipsa post Christum fidens, eam sui ac suorum advocatam constituit, et ad honorem ipsius a festo Apostolorum Petri et Pauli usque ad festum Assumptionis devotissime ieiunabat.* His omnibus addere placuit Innocentium Papam Tertium, qui insignis cultor fuit Virginis Deiparæ, nec solum in sermonibus eam magnifice prædicavit, sed etiam ad eius honorem Monasterium extruxit, et quod magis est admirandum, excitans populum ad spem in Sanctissima Deipara constituendam, quasi præscius futurorum, ea dixit, quæ proprio ac felici experimento postea comprobavit. Sic enim ait in Sermone secundo de Assumptione: *Qui iacet in nocte culpæ, respiciat lunam, deprecetur Mariam, ut ipsa per Filium cor eius ad compunctionem illuminet. Quis enim de nocte invocavit eam et non est exauditus ab ea?* Consulat lector quæ scripsimus de Innocentio Papa III in lib. II, cap. IX *De Gemitu*

Columbæ. Ex his igitur satis aperte colligitur, ex signis electionis ad gloriam, non esse ex postremis devotionem singularem ad Virginem Dei matrem. Neque enim videtur posse perire is, de quo dictum sit Virgini a Christo, *Ecce filius tuus*, dummodo et ipse non surda aure audiat, quod ei Christus dixerit: *Ecce mater tua.*

LIBER SECUNDUS

De reliquis verbis in cruce prolatis

Capitulum I

Explicatur ad literam verbum quartum: «Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?» (Mt. 27, 46)

Exposuimus libro superiore tria prima verba quæ Dominus noster ex cathedra Crucis pronuntiavit circa horam sextam, cum recens cruci fuisset affixus. Exponemus in hoc posteriore libro alia quatuor verba, quæ post tenebras et silentium trium horarum idem Dominus ex cathedra eadem, iam morti propinquus, clamans magna voce pronuntiavit. Sed necessarium esse videtur, breviter antea declarare, quales fuerint illæ tenebræ, et unde, et ad quem finem exortæ, quæ inter priora verba et quatuor posteriora interiectæ sunt. Sic igitur loquitur Sanctus Matthæus: *A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram usque ad horam nonam; et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma sabhactani? hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* ¹ Quod autem tenebræ factæ sint ex deliquio Solis, expresse notat Sanctus Lucas, *Et obscuratus, inquit, est Sol* ². Sed tres sunt hoc loco enodandæ difficultates: nam Sol deficere solet in novilunio, quando inter Solem et terram media invenitur Luna. Id quod in morte Christi fieri non potuit, cum Luna non esset coniuncta cum Sole, quod fit in novilunio, sed esse opposita Soli, quod fit in plenilunio. Erat enim tunc Pascha Iudæorum, quod secundum Legem fieri incipiebat quarta decima die mensis primi. Deinde etiamsi fuisset in passione Christi Luna coniuncta cum Sole, non tamen poterant tenebræ fieri per tres horas, id est a sexta ad nonam. Siquidem eclipsis Solis diu durare non potest, præsertim si plena sit eclipsis, ut Solem totum abscondat, et eius obscuritas tenebræ dici possint. Luna enim celerius movetur quam Sol, secundum motum sibi proprium, ac per hoc non nisi brevissimo tempore totum Solem obumbrat. Statim enim recedere incipiens, liberum Solem relinquit, ut possit terram fulgore solito illuminare. Denique

⁴ Lib. 1, c. 5

¹ Mt. 27, 45

² Lc. 23, 44

nunquam accidere potest, ut ob coniunctionem cum Luna, Sol universam terram in tenebris relinquat. Luna enim minor est quam sit Sol, et quam sit etiam terra; proinde non potest interpositione sui corporis Luna Solem ita tegere, ut universa terra in tenebris relinquatur. Quod si quis dixerit, Evangelistas loqui de universa terra Palæstinæ, non de universa terra absolute, ista sententia facile refelli potest testimonio Sancti Dionisii Areopagitæ, qui in epistola ad Sanctum Polycarpum, testatur se vidisse defectionem illam Solis et tenebras horribiles in civitate Heliopoli, quæ est in Ægypto. Et Phlegon Historicus Græcus et Gentilis meminit huius deliquii, dicens: *Quarto anno ducentesima secunda Olympiadis, magna et excellens inter omnes quæ antea acciderant, defectio Solis est facta. Dies hora sexta ita in tenebrosam noctem versus est, ut stellæ in cælo visæ sint.* Iste autem Historicus non Iudæa scripsit. Citant istum auctorem Origines contra Celsum ³ et Eusebius in Chronico ad annum Christi trigesimum tertium. Idem testatur Lucianus Martyr, dicens: *Perquirite in annalibus vestris, et invenietis temporibus Pilati fugato Sole interruptum tenebris diem.* Refert hæc Sancti Luciani verba Ruffinus in historia Ecclesiastica Eusebii a se in linguam Latinam translata ⁴. Tertullianus quoque in Apologetico, et Paulus Orosius in historia sua, et omnes loquuntur de aliis mundi partibus, non de sola Iudæa. Sed hæc controversiæ non difficulter explicari possunt. Nam quod initio dicebatur de deliquio Solis, quod in novilunio, non in plenilunio accidere solet, verum est, quando naturale deliquium accidit. Sed in morte Christi deliquium fuit singulare, et prodigiosum, quod ab eo solo fieri potuit, qui fecit Solem et Lunam, et cælum et terram. Scribit enim Sanctus Dionysius loco notato, a se et Apollophane visam Lunam circa meridiem insolito eoque velocissimo cursu venisse ad Solem, seque ei subiecisse atque eo modo subiectam hæsisse usque ad horam nonam, ac tum demum per eandem viam ad locum suum ad partem Orientis rediisse. Et ad id, quod addebatur, non potuisse deliquium Solis ad tres horas ita permanere, ut toto illo tempore tenebræ super terram essent, responderi potest, id verum esse in deliquio naturali, et consueto. Sed hoc deliquium non regebatur a legibus naturalis, sed a voluntate Omnipotentis creatoris, qui sicut potuit Lunam deferre insolito more ab oriente cursu velocissimo ad Solem, et post tres horas reducere ad locum suum in Oriente, sic etiam potuit efficere ut sub Sole tres illas horas quasi immota duraret Luna, ut neque lentius, neque celerius, quam Sol ipse moveretur. Denique quod addebatur, non potuisse fieri, ut deliquium Solis in universa terra conspiceretur, cum Luna sit minor quam terra, et

minor etiam multo quam Sol: verissimum esse non dubitamus ex interpositione solius Lunæ: sed quod Luna facere non potuit, fecit Creator Solis et Lunæ, tantum non cooperando cum Sole in illustranda terra. Nihil enim res creatæ facere possunt, non adiuvente et cooperante Creatore, nam quid aliquid dicunt, per terras et densas nubes factum esse, ut tenebræ fierent super omnem terram, verum esse non potest, cum ex testimonio veterum constet, tempore illius deliquii, et illarum tenebrarum, fulsisse stellas in cælo, siquidem densæ nubes non solum obscurare possunt, ac solent ipsum Solem sed etiam Lunam et stellas. Cur autem voluerit Deus, hoc signum tenebrarum existere in passione Christi, variæ reddi solent causæ, sed duæ sunt præcipue. Prior ad demonstrandam excæcationem maximam populi Iudaici, quam rationem Sanctus Leo reddit in sermone decimo de passione Domini, quæ cæcitas adhuc durat, et durabit, iuxta vaticinium Isaiæ, qui de principio Ecclesiæ dicit: *Surge illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, et gloria Domini super te orta est, quia ecce tenebra operient terram, et caligo populos* ⁵: tenebræ videlicet densissimæ operient terram Iudaicam, et caligo, quæ levior est, et facile dissipari potest, operiet populos Gentilium. Posterior causa est, ad demonstrandum magnitudinem delicti Iudæorum, ut Sanctus Hieronymus docet. Antea siquidem homines mali persequabantur, et vexabant, atque occidebant homines bonos; nunc Deum ipsum humana carne indutum ausi sunt homines impii persequi, et in crucem agere. Antea cives cum civibus lites habebant, et ex litibus ad iurgia, ex iurgiis ad vulnera, et cædes deveniebant; at nunc servi et mancipia adversus Regem hominum, et Angelorum insurrexerunt, et eum cruci incredibili audacia affixerunt. Ideo mundus totus inhorruit, et Sol ipse tantum facinus aversatus, radios suos subtraxit, et aërem totum tenebris horribilibus texit.

Veniamus nunc ad verba Domini: *Eli, Eli, lamma sabachthani.* Verba sunt ex principio Psalmi vigesimi primi deprompta, *Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Illud enim, *respice in me*, quod est in medio versus, additum est a Septuaginta Interpretibus, et in ipso Hebraico textu non habentur verba, nisi quæ Dominus protulit. Illud unum est discriminis, quod verba Psalmi sunt omnia Hebraica; verba a Christo prolata sunt ex parte Syriaca quali tunc lingua utebantur passim Hebræi. Nam et verba illa, *Talitha cumi*, puella surge, et *Epheta*, adaperire, et si quæ sunt alia in Evangeliiis, Syriaca sunt, non Hebraica. Queritur ergo Dominus, se a Deo derelictum, et queritur clamans voce magna. Utrumque breviter explicandum est. Derelictio Christi a Patre quinque modis intelligi potest, quorum unus tantum est verus.

³ Lib. 2

⁴ Lib. 9 c. 6

⁵ Isa. 60, 1

Siquidem quinque erant in Filio Dei coniunctiones, una naturalis et æterna personæ Patris cum persona Filii in essentia; altera, nova, naturæ divinæ cum natura humana in persona filii, sive quod in idem recidit, personæ divinæ Filii cum natura humana. Tertia fuit unio gratiæ et voluntatis: fuit enim Christus homo plenus gratiæ et veritatis ⁶, et quæ placita erant Deo, faciebat semper, ut ipse testatur apud Ioannem ⁷. Et de ipso Pater non semel dixit: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui* ⁸. Quarta fuit unio gloriæ: vidit enim anima Christi Deum ab ipsa conceptione. Quinta fuit unio protectionis, de qua loquitur ipse, cum ait: *Qui me misit, mecum est, et non reliquit me solum* ⁹. Prima unio est omnino inseparabilis et perpetua, quia est unio in essentia divina, de qua dicit ipse: *Ego et Pater unum sumus*, et ideo non dixit Christus, Pater meus, ut quid dereliquisti me? sed, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* ¹⁰ Pater enim non dicitur Deus Filii, nisi post incarnationem, et ratione incarnationis. Altera quoque unio numquam dissoluta est, neque dissolvi potest. Quod enim semel assumpsit, numquam dimisit. Nam Apostolus dicit: *Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum* ¹¹. Et apostolus Petrus, *Christus passus est pro nobis* ¹². Et *Christo passo in carne* ¹³. Quæ omnia demonstrant, non esse purum hominem, sed verum Dei Filium, et Dominum Christum, qui crucifixus est. Tertia unio pariter semper manet, et manebit. *Mortuus est enim iustus pro iniustis*, ut loquitur Sanctus Petrus ¹⁴; et nihil omnino profuisset nobis Christi mors, si unio gratiæ dissoluta fuisset. Quarta unio disrupti non potuerat, quia beatitudo animæ amitti non potest, cum omnium bonorum aggregationem complectatur. Erat autem Christi anima secundum partem superiorem vere beata. Vide Sanctum Thomam ¹⁵.

Restat igitur sola unio protectionis, quæ ad breve tempus disrupta fuit, ut locum haberet oblatio sacrificii cruenti pro redemptione generis humani. Poterat quidem Deus Pater multis modis protegere Christum, et impedire passionem eius. Sic enim in oratione, quam habuit in horto, Christus dixit: *Pater, omnia tibi possibile sunt; transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu* ¹⁶. Et ad Petrum: *An putas, inquit, quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mi-*

hi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? ¹⁷ Poterat quoque ipse Christus, ut Deus, protegere carnem suam, ne pateretur, ideo enim dicit: *Nemo tollit animam mea a me, sed ego pono eam a meipso* ¹⁸. Quod multo ante Isaias prædixit, cum ait: *Oblatus est, quia ipse voluit* ¹⁹. Potuit denique anima Christi beata transmitti ad corpus donum impassibilitatis, et incorruptionis, sed placuit Patri, placuit Verbo, placuit Spiritui Sancto, ad exequendum commune decretum, permittere, ut vis humana in Christum ad tempus prævaleret. Hæc enim fuit illa hora, de qua Dominus dixit ad eos, qui venerant ad eum capiendum: *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum* ²⁰. Sic igitur Deus Filium dereliquit, quando permisit ut humana caro Filii sui absque ulla consolatione dolores acerbissimos pateretur. Porro clamans voce magna Christus, hanc derelictionem manifestavit, ut omnes intelligerent magnitudinem pretii redemptionis. Nam usque ad illam horam tam incredibili patientia, et tanta æquitate animi tulerat omnia, ut credi posset sensu carere. Non questus est de Iudæis, qui eum accusaverant; non de Pilato, qui sententiam mortis in eum tulerat; non de satellitibus, qui eum cruci affixerant; non ingemit, non clamavit, non ullo signo dolorem manifestavit. Ut igitur, cum esset iam morti vicinus, intelligeret genus humanum, ac præcipue ut nos servi eius non essemus ingrati tantæ gratiæ, et pretium redemptionis magnificeremus, voluit ut dolor passionis eius publice innotesceret. Quare verba illa, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* non sunt verba accusantis, vel indignantis, vel conquerentis, sed, ut dixi, magnitudinem passionis iure optimo et oportunitissimo tempore declarantis.

Capitulum II

De primo fructu verbi quarti

Exposuimus breviter ea, quæ ad verbum quartum secundum historiam pertinebant. Nunc ut fructus aliquos ex arbore crucis decerpamus, prima se offert illa consideratio, quod Christus exhaurire voluit calicem passionis plane totum usque ad ultimam guttam. Mansurus erat in cruce tribus horis, a sexta usque ad nonam. Mansit tribus horis, integris, plenis et super plenis. Nam ante horam sextam cruci affixus fuit, et post nonam emisit spiritum. Id vero hac ratione persuaderi potest: nam deliquium Solis cœpit hora sexta, ut tres Evangelistæ docent, Matthæus, Marcus et Lucas; et disertis verbis Marcus ait: *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam*

⁶ Jn. 1, 14

⁷ Jn. 8, 29

⁸ Mt. 3, 17

⁹ Jn. 8, 29

¹⁰ Jn. 10, 30

¹¹ Rm. 8, 32

¹² 1 Petr. 2, 21

¹³ 1 Petr. 4, 1

¹⁴ 1 Petr. 3, 18

¹⁵ S. Th. III, q. 46, a. 8

¹⁶ Mc. 14, 36

¹⁷ Mt. 26, 53

¹⁸ Jn. 10, 18

¹⁹ Isa. 53, 7

²⁰ Lc. 22, 53

nonam ¹. Verba autem Domini tria dicta sunt in cruce ante initium tenebrarum, et antequam facta esset hora sexta: et quatuor verba postrema dicta sunt post tenebras, ac per hoc post horam nonam. Sed præterea Sanctus Marcus clarius rem totam explicat, cum dicit: *Erat autem hora tertia, et crucifixerunt eum*, et postea subiungit: *Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt* ². Cum autem dicit hora tertia Dominum fuisse crucifixum, significat horam tertiam nondum fuisse completam, quando crucifixus est Dominus; ac per hoc horam sextam nondum fuisse inchoatam. Numerat enim Sanctus Marcus horas principales, quæ tres horas ordinarias continere solent. Ad quem modum Paterfamilias vocavit operarios ad vineam, hora prima, tertia, sexta, nona, undecima, et nos Canonicas numeramus Primam, Tertiam, Sextam, Nonam et Vesperas, quæ est undecima. Igitur apud Sanctum Marcum hora tertia crucifixus fuisse dicitur Dominus, quia nondum venerat hora sexta. Ita calicem passionis bibere voluit Dominus in mensura plena et supereffluente, ut nos doceret amare calicem amarum pœnitentiæ et laborum, non amare calicem consolationum et deliciarum sæcularium. Nos ex lege carnis et mundi, optamus exiguas pœnitentias, et magnas indulgentias, parum laboris et multum consolationis, brevem orationem, et longam confabulationem. Sed vere nescimus quid petamus: nam ut Apostolus admonet Corinthios, *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem* ³. Et: *Non coronatur, nisi qui legitime certaverit* ⁴. Certe felicitas sempiterna digna fuisset sempiterno labore; sed quia labor sempiternus necessarius esset, ad felicitatem sempiternam numquam perveniremus; ideo pius Dominus contentus fuit, ut in hac solum vita, quæ fugit velut umbra, pro viribus in operibus bonis et in obsequio ipsius Domini laboremus, proinde sine corde sunt, sine mente, sine consilio, non tam pueri quam infantes, qui brevem hanc vitam otiaando, vel quod est multo deterius, graviter peccando, atque Deum ad iram provocando, consumunt. Nam si *oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam* ⁵, quo pacto nos ludendo, et tempus in oblectanda carne amittendo intrabimus in gloriam alienam? si Evangelium valde esset obscurum, et non posset sine magno labore intelligi, excusationem forsitan aliquam haberemus: at Evangelium ab illo, qui edidit, exemplo vitæ propriæ clarissime declaratum est, ut cæcis etiam patere queat. Neque solum ab ipso Christo explicatum illud habemus: sed tot commentaria, quæ ad sensum patent, clarissima extant, quot sunt Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, Sancti denique, quorum per singulos fere

dies præconia et triumphos celebramus. Omnes enim isti clamant, non per multas oblectationes, sed *per multas tribulationes* oportere nos *intrare in Regnum cælorum* ⁶.

Capitulum III

De secundo fructu verbi quarti

Alter fructus, isque valde pretiosus, colligi potest ex consideratione silentii Christi in tribus illis horis, quæ fluxerunt ab hora sexta usque ad nonam. Quid enim quæso te, anima mea, fecit Dominus tuus in illis tribus horis? horror et tenebræ mundum involverant universum, et Dominus tuus non in lecto molli quiescebat, sed in cruce nudus, doloribus plenus, sine ullo consolatore pendebat. Tu Domine, qui solus hoc nosti, doce servulos tuos ut intelligant quantum tibi debeant, et saltem piis lacrymis compatiantur tibi, et discant in hoc exilio por amore tuo aliquando, si tibi placitum fuerit, omni consolatione carere.

EGO, FILI, NUMQUAM IN TOTO VITÆ MEÆ MORTALIS DECURSU, QUI NIHIL FUIT NISI LABOR ET DOLOR, MAIORES ANGSTIAS EXPERTUS SUM, QUAM IN ILLO TRIUM HORARUM DECURSU: NEQUE UMQUAM LIBENTIUS DOLORES PERTULI, QUAM IN ILLO EODEM SPATIO TEMPORIS. TUNC ENIM EX LASSITUDINE CORPORIS SEMPER MAGIS AC MAGIS VULNERA DILATABANTUR, ET DOLORIS ACERBITAS AUGEBAITUR. TUNC EX IPSA SOLIS ABSENTIA FRIGUS AËRIS AUCTUM, CORPORI MEO AB OMNI PARTE NUDO DOLOREM AUGEBAIT. TUNC IPSÆ TENEBRÆ, QUÆ CONSPECTUM CÆLI, ET TERRÆ, ET RERUM CÆTERARUM AUFEREBANT, COGEBANT QUODAMMODO ANIMAM, UT SOLA CORPORIS SUI TORMENTA COGITARET: ITA EX HAC PARTE TRES ILLÆ HORÆ TRES MIHI ANNI ESSE VIDEbantUR. SED QUONIAM DESIDERIUM, QUO PECTUS MEUS ARDEBAT HONORIS PATERNI, ET OBEDIENTIÆ EIUS ADIMPLENDÆ, ET SALUTIS ANIMARUM VESTRARUM PROCURANDÆ, TALE ERAT, UT QUO MAGIS DOLOR CORPORIS AUGEBAITUR, EO MAGIS IGNIS ILLE DESIDERII MITIGARETUR: VIDEbantUR MIHI TRES HORÆ ILLÆ, TRIA PARVA MOMENTA TEMPORIS, PRÆ AMORIS PATIENDI MAGNITUDINE.

O piissime Domine, si res ita se habet, valde ingrati sumus, quibus grave est unam horulam in istis tuis doloribus cogitandis insumere, cum tibi grave non fuerit, tribus horis integris cum tenebrarum horrore, in frigore et nuditate, in ardentissima siti, in cruciatibus acerbissimis pro salute nostra procuranda in cruce pendere. Sed quæso te amator hominum, responde mihi, utrum dolorum vehementia facere potuerit, ut in illo tam longo

¹ Mc. 15, 33

² Mc. 15, 25

³ 1 Cor. 3, 8

⁴ 2 Tim. 2, 5

⁵ Lc. 24, 26

⁶ Act. 14, 22

trium horarum silentio, cor tuum ab oratione cessaverit. Nos enim cum in tribulatione versamur, præsertim si membra corporis acri dolore pungantur, non sine magno labore animum ad orandum applicare valemus.

NON ITA EGO, FILI, SED IN CARNE INFIRMA SPIRITUM PROMPTUM AD ORATIONEM GEREBAM. IMMO VERO TOTAS ILLAS TRES HORAS, IN QUIBUS NIHIL PER LINGUAM LOCUTUS SUM, CORDIS ORE AD PATREM PRO VOBIS ORANDO, ET CLAMANDO CONSUMPSI. NEQUE SOLUM ORABAM CORDE, SED ETIAM VULNERE, ET SANGUINE. QUOT ERANT IN CORPORE MEO VULNERA, ERANT AUTEM PLURIMA, TOT ERANT ORA CLAMANTIA PRO VOBIS AD PATREM, ET QUOD ERANT SANGUINIS GUTTÆ, TOT ERANT LINGUÆ PETENTES, ET POSTULANTES MISERICORDIAM VOBIS AD EODEM PATRE MEO ET VESTRO.

Nunc vero Domine, plane confundis impatientiam servi tui, qui si forte labore fatigatus, vel dolore gravatus ad orandum accedat, vix potest mentem ad Deum attollere, ut pro se oret; vel si per gratiam tuam attollat, non potest diu attentionem continuare, quin mentem ad laborem, vel dolorem suum reflectat. Miserere igitur Domine servi tui secundum magnam misericordiam tuam, ut tam magno proposito exemplo patientiæ tuæ, discat vestigia tua sequi, et perexiguas molestias suas, saltem in oratione contemnere.

Capitulum IV

De tertio fructu verbi quarti

Cum Dominus cruce clamans dixit, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* non ideo dixit, quod re vera nesciret, cur eum Deus dereliquisset. Quid enim nesciret, qui omnia novit? sic enim Apostolus Petrus respondit Domino quærenti: *Simon Ioannis, amas me? Domine, inquit, tu omnia nosti, tu scis quia amo te* ¹, et Apostolus Paulus de Christo loquens addit: *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ* ². Non igitur quæsivit, ut disceret, sed ut nos ad quærendum hortaretur, et ut quærendo et inveniando multa nobis utilia, vel etiam necessaria disceremus. Cur igitur Deus filium suum in laboribus et doloribus acerbissimis dereliquit? Quinque mihi occurrunt causæ, quas in medium adducam, ut sapientioribus occasionem præbeam meliora et utiliora investigandi.

Prima igitur mihi esse videtur magnitudo et multitudo offensionum generis humani in Deum, quas filius in suo corpore expiandas suscepit. *Peccata nostra*, inquit Sanctus Petrus, *ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui, iusti-*

tiæ vivamus: cuius livore sanati estis ³. Porro magnitudo offensionis, quam Christus passione sua delendam suscepit, est quidem aliquo modo infinita, ratione personæ infinitæ, dignitatis et excellentiæ, quæ fuit offensa: sed etiam persona satisfaciens, quæ est filius Dei, est etiam infinitæ dignitatis, et excellentiæ, ac per hoc quælibet poena de filio Dei sponte suscepta, etiamsi una tantum fuisset sanguinis gutta, satis esse potuisset ad satisfactionem. Atque hoc quidem verum est: sed ut copiosa esset redemptio, et quia non unica fuit offensio, sed prope innumerabiles, non enim solius Adæ peccatum primum, sed omnia peccata omnium hominum, super se accepit Agnus Dei, qui tollit peccata mundi: ideo placuit Deo, ut poenas innumerabiles, easque gravissimas filius eius portaret, atque hoc in illa derelictione significatur, de qua Filius ad Patrem dicit, *Quare dereliquisti me?* Altera causa fuit magnitudo et multitudo poenarum gehennæ, quam ut notam nobis faceret, voluit eam Filius Dei tam ingenti poenarum suarum imbre restinguere. Quanta sint autem gehennæ incendia, docet Isaias Propheta, cum ea docet esse plane intolerabilia, cum ait: *Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?* Gratias igitur ex toto corde agamus Deo, qui derelinquere voluit Filium suum unigenitum in doloribus maximis ad tempus, ut nos liberaret ab ardoribus sempiternis. Gratias quoque Agno Dei ex intimo corde reddamus, qui derelinqui maluit a Deo sub gladio iugulante, quam ut relinqueret ille nos sub dentibus bestię infernalis, quæ semper rodit, et numquam rodendo satiatur. Tertia causa est, magnitudo pretii gratiæ divinæ, quæ est illa margarita pretiosa ⁴, quam mercator sapientissimus Christus, venditis omnibus quæ habebat, emit, nobisque restituit. Gratia Dei, quæ nobis in Adamo data fuerat, et quam Adamo peccante perdidimus, tam pretiosa margarita erat ut et mirifice nos ornaret et Deo gratissimos redderet, et pignus esset felicitatis æternæ. Hanc margaritam, quæ summa erat divitiarum nostrarum, serpentis astutia nobis ademptam, nemo erat, qui recuperare posset, nisi filius Dei, qui sapientia sua vincit malitiam diaboli; sed cum gravissimo incommodo suo, exponens ipse se laboribus et doloribus plurimis, vicit pietas Filii, qui se itineri laboriosissimo ac molestissimæ peregrinationi commisit, ut margaritam illam nobis recuperaret. Quarta causa fuit, magnitudo eminentissima Regni cœlorum, ad quod nobis aditum immensis laboribus et doloribus suis aperuit Filius Dei, de quo Ecclesia gratissimo animo canit: *Tu devicto mortis aculeo aperuisti credentibus Regna cœlorum*. Atque ut mortis aculeum vinceret, opus illi fuit durissimo proelio cum morte luctari, in quo proelio

¹ Jn. 21, 17

² Col. 2, 3

³ 1 Petr. 2, 24

⁴ Mt. 13, 45

Pater eum dereliquit, ut gloriosius triumpharet. Quinta causa fuit, amor ingens quo Patrem Filium prosequeretur. Optabat enim, ut in redemptione mundi, et abolitione peccati, honori Patris æterni copiosissime et cumulatissime satisfaceret. Id vero fieri non poterat, nisi Pater Filium dereliqueret, id est, pati sineret tormenta omnia, quæ a diabolo excogitari et ab homine tolerari queunt. Si quis igitur quærat, ut quid Deus Filium in cruce extrema quæque patientem dereliquit, responderi poterit, ut appareat magnitudo peccati, magnitudo gehennæ, magnitudo gratiæ divinæ, magnitudo vitæ æternæ et magnitudo charitatis Filii Dei erga Patrem suum. Ex quibus causis alia quoque solvitur quæstio, cur videlicet multis Martyribus Deus sic admiscuerit calicem passionis cum ingenti copia spiritualium consolationum, ut Martyres illi maluerint calicem passionis cum admistione illarum consolationum, quam sine illis consolationibus carere calice passionis: et Filium suum dilectissimum permiserit sine ulla consolatione calicem amarissimum usque ad feces, ut sic loquar, exhaurire. Huius enim rei ratio est, quia in Sanctis Martyribus nulla earum causarum locum habebat, quas in passione Christi enumeravimus.

Capitulum V

De quarto fructu verbi quarti

Addi potest etiam alius fructus, non tam ex ipso quarto verbo, quam ex circumstantia temporis in quo dictum est, videlicet ex horrendis tenebris, quæ verbum illud proxime præcesserunt. Siquidem tenebræ illæ aptissimæ sunt ad gentem Hebræorum illuminandam, et ad Christianos ipsos in vera fide confirmandos, si ad vim demonstrationis, quam ex tenebris illis deductam nunc proponemus, animum serio applicare velint. Demonstratio ex quatuor veritatibus nullo negotio colligi potest.

Prima veritas est, Christo crucifixo Solem obscuratum esse plane totum, ut stellæ in cælo conspicerentur, ut noctu conspici solent. Hæc veritas quinque testibus fide dignissimis, et qui diversarum erant nationum, et diversis temporibus, et in locis diversis erant, cum scriberent libros suos, ut non potuerint ex collatione vel conventionem inter se facta scribere. Primus est Sanctus Matthæus ¹, Hebræus, qui in Iudæa scripsit, et unus ex illis est qui Solem obscuratum viderunt. Et certe hic vir gravis et prudens, numquam hoc in Iudæa, et, ut credibile est, in ipsa civitate Ierosolyma, scripsisset, si verum non esset quod scripsit. Quoniam alioqui potuisset ab omnibus illius civitatis et regionis incolis reprehendi et derideri, quasi scripsisset, quæ omnes scirent esse

falsissima. Alter testis es Sanctus Marcus ², qui Romæ scripsit, et ipse quoque eclipsim illam vidit, quia tunc in Iudæa erat cum aliis discipulis Domini. Tertius es Sanctus Lucas ³, qui Græcus erat, et in Græcia scripsit: et ipse quoque vidit eclipsim Antiochiæ in patria sua. Nam cum eam viderit Heliopoli in Ægypto Sanctus Dionysius Areopagita, facilius eam videre potuit Sanctus Lucas ex Antiochia, quæ vicinior est Ierosolymæ, quam Heliopolis. Quartus testis, et quintus, sunt Dionysius et Apollophanes, qui Græci erant, et eo tempore gentiles: et disertis verbis testantur, eam eclipsim a se visam et consideratam cum summa sua admiratione. Hi sunt quinque testes, qui de visu proprio testantur. His accedunt annales Romanorum veterum, et Phlegon chronographus Adriani Imperatoris, ut supra monuimus in primo capite. Itaque prima veritas nullo modo sine ingenti temeritate negari potest a Iudæis, vel a Paganis. Nam apud Christianos veritas hæc ad Fidem Catholicam pertinet.

Altera veritas est, prædictam eclipsim non potuisse fieri, nisi per omnipotentiam Dei; ac per hoc non a dæmonibus ullo modo, vel ab hominibus auxilio dæmonum procurari potuisse; sed de speciali providentia et voluntate Dei creatoris et gubernatoris mundi esse profectam. Hæc veritas hac ratione demonstratur: nam Sol non potest deficere, nisi uno ex tribus modis: vel per interpositionem Lunæ inter Solem et terram; vel per ingentem et densissimam aliquam nubem; vel per radiorum Solis retractionem, sive extinctionem. Primo modo non potuit naturaliter illa interpositio fieri, quia cum tunc esset Pascha Iudæorum, Luna inveniebatur opposita Soli; proinde necesse fuit, vel sine interpositione Lunæ illam eclipsim fieri, vel inusitato et maximo miraculo, Lunam paucis horis iter fecisse, quod quatuordecim diebus factura erat, ac deinde simili miraculo retrocisse tanta velocitate, ut spatio trium horarum conficeret rursus iter dierum quatuordecim. Illa autem, quæ ad cælestes orbis pertinent, extra controversiam est, non posse fieri nisi a Deo: neque enim dæmones ullam potestatem habent nisi infra Lunam. Ideo enim Apostolus dæmonem appellat *Principem potestatis aëris huius* ⁴. Secundo modo non potuit fieri deliquium Solis, quoniam, ut supra diximus, nubes densa et crassa non potest eripere nobis aspectum Solis, nisi etiam auferat aspectum stellarum: constat autem ex testimonio Phlegontis, deficiente Sole in passione Christi, visas fuisse stellas in cælo, eo plane modo quo videntur in noctibus. Tertio denique modo notissimum est, non posse Solis radios retrahi, vel extinguere, nisi a Deo qui Solem creavit. Igitur secunda veritas

² Mc. 16, 33

³ Lc. 23, 44

⁴ Ephes. 2, 2

¹ Mt. 27, 45

non minus certa est quam prima, neque minori temeritate potest negari quam prima.

Tertia veritas est, tenebras illas, de quibus nunc agimus, Christi crucifixi causa exortas, atque a divina providentia procuratas fuisse. Hæc veritas ex eo demonstrari potest, quod tenebræ illæ tam diu perseveraverunt aëre, quamdiu Christus Dominus vivus pependit in cruce: id est, ab hora sexta usque ad nonam. Id attestantur quotquot huius deliqui meminerunt. Neque casu fieri potuit, ut tenebræ plenæ miraculis cum Christi passione coinciderent. Quæ enim miraculo sunt, non casu, sed divina providentia fiunt. Neque ullus auctor est, quod ego sciam, qui aliam causam huius tam admirandi deliqui assignare potuerit. Qui enim Christum noverunt, eius causa deliquium illud factum esse confessi sunt: qui Christum non noverunt, ignorantiam suam fassi admirantes permanserunt.

Quarta veritas est, tenebras illas tam prodigiosas nihil aliud indicare potuisse, nisi sententiam Caiphæ et Pilati iniustissimam fuisse, et Iesum esse verum et proprium Filium Dei, verissimumque messiam Iudæis promissum. Hæc enim potissima causa fuit, cur Iudæi Christum ad necem postulaverint. Nam in concilio Pontificum et sacerdotum, scribarum et pharisæorum, cum videret Pontifex testimonia adversus Christum nihil probare, surrexit, et ait: *Adiuvo te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei* ⁵. Consentiente autem Domino, et confitente se esse, *scidit vestimenta sua Pontifex, dicens, blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? At illi respondententes dixerunt, Reus est mortis*. Ac deinde coram Pilato, qui Dominum liberare a morte cupiebat, Pontifices et ministri dixerunt: *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit* ⁶. Hæc igitur potissima causa fuit, cur Dominus ad crucem damnatus fuerit. Quod prædictum fuit a Daniele Propheta dicente: *Occidetur Christus, et non erit eius populus, qui eum negaturus est* ⁷. Atque hæc ipsa causa fuit, cur Deus in passione Domini horrendas illas tenebras in mundum effuderit, ut apertissime testaretur, erravisse Pontifices, erravisse populum, erravisse Pilatum, erravisse Herodem; et illum qui pendebat in cruce, esse verum filium suum, et Messiam promissum. Quod ipsum Centurio animadvertis cœlestibus signis clamavit: *Vere filius Dei erat iste* ⁸, et rursus: *Vere hic homo iustus erat* ⁹. Cognovit enim Centurio signa illa cœlestia esse quasi vocem Dei retractantis sententiam Caiphæ et Pilati, et affirmantis, hominem

illum contra omne ius morti traditum fuisse, cum sit auctor vitæ, verus Dei Filius et Christus in lege promissus. Quid enim significare potuit Deus tenebris illis, addita scissione petrarum, et veli Sanctuarii, nisi aversum se iam esse a populo quondam suo, et iratum iracundia maxima propterea quod *non cognoverit tempus visitationis suæ*, ut Dominus illis manifeste prædixit apud Lucam.

Certe si Iudæi ista considerarent, et simul animadvertenterent, se ab illo tempore dispersos esse inter varias nationes, et neque Reges habere, neque Pontifices, neque altaria, neque sacrificia, neque miracula divina, neque responsa Prophetarum, plane intelligerent se a Deo derelictos, et quod est longe miserius, datos esse in reprobum sensum, et nunc impleri in eis, quod Isaias futurum prædixit, cum Dominum dicentem introducit: *Vade, et dices populo huic, audite audientes, et nolite intelligere; et videte visionem, et nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, et aures eius aggrava, et oculos eius claude, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur et sanem eum*. ¹⁰

Capitulum VI

De quinto fructu verbi quarti

In primis tribus verbis commendavit nobis magister noster Christus tres eximias virtutes, charitatem ad inimicos, misericordiam ad miseros, et pietatem ad parentes. In quatuor sequentibus verbis commendat virtutes quatuor, non quidem excellentiores, sed nobis non minus necessarias: humilitatem, patientiam, perseverantiam et obœdientiam. Et quidem humilitatem, quæ proprie virtus Christi dici potest, cum eius nulla fiat mentio in scriptis sapientium huius mundi; in toto vitæ suæ decursu re ipsa et factis ostendit, sed præterea disertis verbis eius virtutis se magistrum professus est, cum ait: *Discite a me, quia mitis sum, et humilis corde* ¹. Sed nunquam clarius hanc virtutem et simul etiam patientiam, quæ separari ab humilitate non potest, nobis commendavit, quam cum ait: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* his enim verbis Christus ostendit, permittente Deo, omnem suam gloriam et excellentiam in conspectu hominum oscuratam: quod ipsum etiam tenebræ illæ demonstrabant. Non potuit autem Dominus sine eximia humilitate et patientia obscuracionem eiusmodi tolerare.

Gloria Christi, de qua loquitur Sanctus Ioannes in principio Evangelii, cum ait: *Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum*

⁵ Mt. 26, 63

⁶ Jn. 19, 7

⁷ Dan. 9, 26

⁸ Mt. 27, 54

⁹ Lc. 23, 47

¹⁰ Isa. 6, 9

¹ Mt. 11, 29

gratiæ et veritatis ²: posita erat in potentia, sapientia, probitate, maiestate regia, beatitudine animæ et dignitate divina, quam habuit, ut verus et naturalis filius Dei. Hæc omnia passio obscuravit, et hanc oscurationem illa significant, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Potentiam passio obscuravit, quia cruci affixus nihil omnino posse videbatur, et ideo Principes Sacerdotum, et milites, et ipse etiam latro exprobrabant illi impotentiam dicentes: *Si tu es Christus, descende de cruce* ³, et *Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere* ⁴. Quanta patientia, quanta humilitas necessaria fuit, ut nihil ad ista responderet is qui vere erat omnipotens? Sapientiam passio obscuravit, quando coram Principibus Sacerdotum, coram Herode, coram Pilato ad multas interrogationes, quasi consilii omnis expers, nihil respondebat: ex quo factum est, ut eum Herodes indutum veste alba, spreverit et exercitus eius. Quanta humilitas, quanta patientia necessaria erat ad ista toleranda ei, qui non solum Salomone sapientior, sed ipsa Dei sapientia erat? Probitatem vitæ passio obscuravit, cum in medio latronum cruci affixus penderet, quasi seductor populorum et Regni alieni usurpator esset. Atque hanc innocentiae gloriam magis adhuc obscurare videbatur illa derelictio Dei, quam ipse fatebatur, dicens: *Cur me dereliquisti?* Deus enim non probos viros, sed improbos dereliquere solet. Certe superbi omnes valde cavent, ne aliquid dicant, unde possint qui audiunt suspicari, indignitatem aliquam suam eos ipsos confiteri. Sed humiles et patientes, quorum Rex Christus fuit, libenter occasionem omnem arripiunt humilitatis et patientiæ, modo nihil falsi dicant. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria fuit ad ista toleranda illi, de quo Apostolus dicit: *Talis decebat ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus et excelsior cælis factus* ⁵. Porro regiam maiestatem passio sic obscuravit, ut pro diademate aureo spineam coronam, pro sceptro arundinem, pro tribunali patibulum, pro regio comitatu duos illi latrones adiunxerit. Quanta igitur humilitas, quanta patientia necessaria fuit illi, qui vere erat Rex Regum, et Dominus dominantium, et Princeps regum terræ? ⁶ Quid iam dicam de beatitudine animæ, quam vere Christus habuit ab ipsa sua conceptione? et quam potuisset, si voluisset, in corpus etiam transfundere? quam vehementer gloriam istam passio obscuravit, cum eum fecerit *virum dolorum et scientem infirmitatem, et despectum, et novissimum virorum iuxta Isaiam*; et cum ipse clamet præ magnitudine passionis, *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Denique celcissimam divinæ

personæ dignitatem passio sic obscuravit, ut qui supra omnes, non homines tantum, sed etiam Angelos sedet, propter passionem dicat: *Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis* ⁷.

Ad hunc igitur locum novissimum Christus in passione descendit: sed hæc descensio non sine ingenti merito et exaltatione fuit. Quod enim idem Dominus verbo sæpissime promisit, dicens, *Omnis qui se humiliat exaltabitur* ⁸, in ipsius persona impletum fuisse, Apostolus testatur, cum ait: *Humiliavit semetipsum factus obædiens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod et Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et infernorum* ⁹. Ita qui fuit novissimus, declaratus est primus, et humiliatio brevissima, et quasi momentanea fuit, sed exaltatio sempiterna. Quod idem videmus accidisse Apostolis scribit Beatus Paulus, fuisse *tanquam purgamenta huius mundi, et omnium peripsema* ¹⁰, id est, res vilissimas, quæ ab omnibus proiciuntur et conculcantur: hæc fuit humilitas Apostolorum. Sed quæ exaltatio? Sanctus Ioannes Chrysostomus docet ¹¹, cum ait, Apostolos nunc in cælo prope ipsum thronum Dei assistere, ubi Cherubim Deum glorificant, ubi Seraphim volant, id est, cum primis Principibus Regni cælorum locum tenere, a quo loco nunquam excident. Certe si homines attente considerarent, quam honorificum sit, humilitatem filii Dei hic in terris imitari, et simul aliquo modo suspicari possent, quanta sit exaltatio, ad quam humilitas ipsa perducit, paucos omnino superbos inveniremus: sed quia sensibus carnis, et humana cogitatione plerique omnia metiuntur, ideo mirum non est, si rara sit humilitas in terris, et superbiorum infinitus sit numerus.

Capitulum VII

De verbo quinto, «Sitio», ad litteram

Sequitur verbum quintum, quod habetur apud Sanctum Ioannem, et est vere verbum unum, videlicet, *sitio*. Sed ut intelligatur, necesse est addere verba Evangelistæ præcedentia et sequentia. Sic igitur loquitur Sanctus Ioannes: *Postea sciens Iesus quia omnia consummata sunt, ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius* ¹. Quorum verborum hæc sententia est:

² Jn. 1, 14
³ Mt. 27, 40
⁴ Mt. 27, 42
⁵ Hebr. 7, 26
⁶ Apoc. 1, 5

⁷ Psalm. 21, 7
⁸ Mt. 23, 12
⁹ Philip. 2, 8
¹⁰ 1 Cor. 4, 13
¹¹ Hom. 32 in Epist. ad Rom.
¹ Jn. 19, 29

Dominus noster adimplere voluit omnia, quæ de vita et morte eius Prophetæ, Spiritu Sancto pleni, prænoverant et prædixerant. Et quoniam omnibus aliis adimpletis, adhuc unum restabat, ut acetum in siti sua gustaret, iuxta illud Psalmi sexagesimi octavi: *In siti mea potaverunt me aceto*, dixit clara voce, *Sitio*. Et qui astabant, obtulerunt ori eius spongiam aceto plenam, et calamo impositam. Dominus igitur noster dixit, *Sitio*, ut impleretur Scriptura. Et quare ut impleretur Scriptura? cur non potius dixit, *Sitio*, quia revera sitiebat et restinguere sitim cupiebat? non enim Propheta prædixerat, ad hoc ut fieret quod prædixit; sed ideo prædixerat, quia præviderat futurum, et futurum prædixerat, quia res vere futura erat, etiamsi non prævideretur. Itaque prævisio vel prædictio non est causa rei futuræ; sed res futura causa est cur possit prævideri vel prædici. Magnum hoc loco mysterium aperitur. Vere enim Dominus siti gravissima laboravit a principio crucifixionis, et ea sitis crevit semper magis ac magis, ita ut unum fuerit ex maioribus tormentis quæ Dominus in cruce pertulit. Siquidem emissio magnæ copię sanguinis exsiccatur, et sitim provocat. Novi ego personam, quæ multis affecta vulneribus, ex quibus ingens copia sanguinis fluxerat, nihil nisi potum desiderabat, quasi nihil mali pateretur præter ardentissimam sitim. Idem legitur in vita Sancti Emmerammi martyris: qui ligatus ad palum, et plurimis vulneribus acceptis, de siti tantummodo querebatur. Christus igitur, qui post longam defatigationem multum sanguinis in flagellatione fuderat, et postea crucifixus quatuor quasi fontes in corpore suo patentes gerebat, ex quibus ingens sanguinis copia longo iam tempore fluxerat; quomodo fieri potest, ut non siti ardentissimam cruciaretur? Et tamen longum hunc cruciatum per tres horas silentio presserat, et potuisset etiam premere usque ad mortem, quæ iam tunc erat in ianuis. Cur igitur tanto tempore silentio textit cruciatum tam immanem, et iam iam moriturus illum manifestans dicit: *Sitio*, nisi quia voluntas Dei erat, ut nos omnes novum hoc tormenti genus Christo non defuisse sciremus? Et ideo idem Pater cœlestis a Propheta prædici voluit in persona Christi, et ipsi Domino Iesu Christo inspiravit, ut ad exemplum patientiæ fidelibus suis notum faceret hunc novum et acerbissimum cruciatum. Dixit ergo, *Sitio*, id est, deficit iam in carne mea humor omnis: aruerunt venæ, aruit lingua, aruit palatum, aruerunt fauces, aruerunt interiora omnia: si quis me refocillare cupit, potum offerat.

Audiamus nunc quem potum illi obtulerint, qui cruci astabant. *Erat ergo vas aceto plenum, illi autem spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes obtulerunt ori eius*. O consolationem, o refrigerium! Erat ibi vas aceto plenum, quod noxium est vulneribus, et mortem accelerare solet,

atque ea de causa ibi conservabatur, ut mortem cruci affixis acceleraret. Certe Sanctus Cyrillus ad hunc locum ita scribit: *Pro iuvante et iucundo potu, nocentem et acerbum obtulerunt*. Et hoc ideo credibilius redditur, quod Sanctus Lucas scribat in Evangelio: *Illudebant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei*². Et quamvis hoc scribat Sanctus Lucas de Christo recens cruci affixo, tamen credibile est, illos ipsos milites, cum audiverunt clamantem, *Sitio*, tunc acetum per spongiam et calamum dedisse, quod antea illudentes obtulerant. Summa est, ut initio paulo ante cruci affixionem, obtulerunt vinum felle mixtum, sic in exitu vitæ acetum noxium vulneribus obtulerunt, ut a principio usque ad finem tota Christi passio fuerit simplex et vera passio, nulla consolatione admixta.

Capitulum VIII

De primo fructu verbi quinti

Scripturæ Testamenti veteris plerumque per Scripturas Testamenti novi declarari solent: sed in hoc mysterio de siti Domini, verba Psalmi sexagesimi octavi haberi possunt pro commentario Evangelii. Siquidem in Evangelio non aperte declaratur, an qui obtulerunt acetum Domino sitiendi, id fecerint ut ei gratificarentur, an ut eum magis affligerent, id est, ex amore, vel odio. Nos cum Sancto Cyrillo in malam partem accipimus factum illorum, qui Domino sitiendi acetum propinaverunt. Sed verba Psalmi apertiora sunt, quam ut explicatione indigeant: atque ex eis hunc fructum colligemus, ut discamus sitire cum Christo, quæ vere et salubriter sitienda sunt. Hæc sunt verba Prophetæ: *Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni. Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto*¹. Itaque qui dederunt Christo Domino, paulo antequam crucifigeretur, vinum cum felle mixtum; et qui crucifixo Domino acetum obtulerunt, de illis erant, de quibus queritur, dicens: *Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit, et qui consolaretur, et non inveni*.

Sed potest aliquis quærere, an non beatissima Virgo mater Domini et soror matris eius Maria Cleophæ, et Maria Magdalena cum Apostolo Ioanne, stantes iuxta crucem, vere et ex corde simul contristabantur? An non etiam mulieres illæ, quæ sequebantur Dominum ad montem Calvariæ plangentes eum, vere simul cum eo contristabantur? denique, nonne Apostoli omnes passionis tempore tristabantur, cum eis Christus ipse prædixisset: *Quia plorabitis et flebitis vos,*

² Lc. 23, 36

¹ Psalm. 68, 21

mundus autem gaudebit ²? Omnino contristabantur omnes isti, et serio contristabantur, sed non simul cum Domino contristabantur, quia non eadem erat tristitiæ causa vel ratio in Christo, et in aliis. Dominus enim ait: *Sustinui qui simul contristaretur, et non fuit, et qui consolaretur, et non inveni*. Illi tristabantur de passione et morte Christi corporali: ille non de hac re tristabatur, nisi ad breve tempus in horto, ut se vere hominem demonstraret; immo dicebat: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar* ³. Et alio loco: *Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem* ⁴. Quænam igitur erat causa tristitiæ Domino, in qua simul contristantes non invenit? perditio animarum, pro quibus patiebatur. Et quæ erat causa consolationis, in qua consolantem non invenit, nisi salus animarum, quam sitiēbat? Hanc unam consolationem quærebat, hanc optabat, hanc esuriebat, hanc sitiēbat: sed datum est ei fel in escam, et acetum in potum. Fellis enim amaritudo peccata significat, quibus nihil est amarius ei qui sensum gustandi habeat non infectum vel depravatum; aceti vero acrimonia vel acerbitas, obstinationem significat in peccato. Proinde merito Christus tristabatur, quia videbat pro uno latrone converso, non solum alterum latronem in obstinatione mansisse, sed multos alios item obstinatos manere, et ex Apostolis ipsis omnes fere scandalum passos, Petrum negasse, et Iudam desperasse.

Si quis igitur velit Christum in cruce esurientem et sitientem et inde valde contristatum et dolentem consolari atque reficere, primum ipse se offerat vere pœnitentem, et peccata propria detestantem, deinde simul cum Christo tristitiam magnam in corde suo concipiat, quod tanta animarum multitudo quotidie pereat, cum tam facile possent omnes homines salvari, si redemptionis pretio uti vellent. Vere Apostolus Paulus unus erat ex iis, qui cum Christo tristabantur, cum ait in Epistola ad Romanos: *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu Sancto: quoniam tristitia mihi magna est, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, etc* ⁵. Non poterat Apostolus magis amplificare desiderium suum erga salutem animarum, quam illa exaggeratione, *Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo*. Significat enim ex sententia Sancti Ioannis Chrysostomi de Compunctione cordis ⁶, et Epistola ad Romanos, se adeo vehementer tristari de damnatione Iudæorum, ut

si fieri posset, cuperet ipse separari a Christo, propter Christum; non quidem a charitate Christi separari cupiebat, de qua dixerat paulo ante: *Quis nos separabit a charitate Christi?* Sed a gloria Christi, malens ipse gloria cœlesti privari, quam ut Christus privaretur tanto fructu passionis suæ, quantus appareret in conversione multorum millium Iudæorum. Iste igitur vere tristabatur cum Christo, et consolabatur dolorem Christi: sed paucos habet hoc tempore imitatores. Primum enim pastores animarum non pauci magis tristantur, si proventus Ecclesiæ suæ diminui aut etiam perire videant, quam si multus animarum numerus ex ipsorum absentia vel negligentia pereat. *Patientius*, inquit Sanctus Bernardus de Episcopis loquens, *ferimus Christi iacturam, quam nostram. Quotidianas expensas, quotidiano recipimus scrutinio, et continua Dominici gregis detrimenta nescimus* ⁷. Non satis esse debet prælato, si ipse pie vivat, et Christi virtutes privatim imitari satagat, nisi etiam subditos suos, vel potius filios suos, pios efficiat, et per Christi vestigia ad vitam æternam ducat, proinde si Christo compati, et cum illo tristari, eiusque dolores consolari cupiunt, vigilent super gregem suum, non deserant oculos suas, verbo dirigant, exemplo præcedant.

Sed etiam de privatis hominibus iure queri potest Christus, quod cum illo non contristentur, neque dolorem suum consolentur. Et si cum in cruce pendeat, merito querebatur de perfidia et obstinatione Iudæorum, a quibus videbat tantum suum laborem doloremque contemni, et tam pretiosam medicinam sanguinis sui tanquam a phreneticis respui, quid nunc dicere potest, cum non iam de cruce, sed de cœlo videat, ab his, qui in eum credunt, aut credere se dicunt, nihili fieri passionem suam, sacrum sanguinem conculcari, et nihil nisi fel et acetum sibi offerri, id est, sine consideratione divini iudicii et sine metu gehennæ multiplicari peccata? *Gaudium est in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente* ⁸; sed si paulo post ille qui per fidem et baptismum natus videbatur in Christo, et qui per pœnitentiam a morte revocatus videbatur ad vitam, iterum peccando moritur, nonne gaudium vertitur in tristitiam? et lac in fel, et vinum vertitur in acetum? Certe, *mulier, quæ cum parit tristitiam habet, si vivum pariat puerum, iam non meminit pressuræ, quia natus est homo in mundum* ⁹; sed si forte puer continuo moriatur, aut etiam mortuus nascatur, nonne duplici dolore torquetur? sic etiam multi laborant confitendo peccata, fortasse etiam in ieiuniis, et eleemosynis non sine labore versantur. Sed quia per conscientiam erroneam, vel ignorantiam non probabilem ad indulgentiam non perveniunt, nonne iste laborant in parturiendo et tamen

² Jn. 16, 20

³ Lc. 22, 15

⁴ Jn. 14, 28

⁵ Rom. 9, 1

⁶ Lib. 1, Hom. 8

⁷ Lib. 4 de consider. cap. 9

⁸ Lc. 15, 10

⁹ Jn. 16, 21

abortum faciunt, et se ipsi et pastores suos duplici mœrore conficiunt? Similes sunt eiusmodi homines viro ægrotanti, qui amarissimo pharmaco, unde sanitate sperabat, sibi ipse mortem accelerat; vel agricolæ, qui post multos labores in vinea, vel in agro colendo consumptos, improvisa grandine superveniente, proventus omnes, id est, labores suos omnes amittit. Ista igitur sunt mala iure deflenda, et qui ista deflet, et de his contristatur, is cum Christo in cruce contristatur, et cum in istis depellendis malis pro viribus laborat, is Christi patientis in cruce labores ac dolores mirifice consolatur, et cum Christo vicissim in cœlo gaudente gaudebit, et cum regnante regnabit.

Capitulum IX

De secundo fructu verbi quinti

Alia, nec parum utilis consideratio mihi occurrit, dum sitim Christi in cruce pendentis attente considero. Videtur enim mihi Dominus in eum sensum dixisse, *Sitio*, quo dixit mulieri Samaritanæ, *Da mihi bibere*. Nam paulo post aperiens mysterium verbi sui, adiunxit: *Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam*¹. Quomodo enim sitiet, qui est fons aquæ vivæ? an non de se loquebatur, cum diceret in Evangelio: *Si quis sitit, veniat ad me et bibat*²? et nonne ipse est petra illa, de qua loquitur Apostolus ad Corinthios: *Bibebant de consequente eos petra, petra autem erat Christus*³? Denique, nonne ipse est, qui loquitur ad Iudæos per Ieremiam⁴, *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas*. Videor igitur mihi videre Dominum in cruce, tamquam in sublimi specula, respicientem orbem terrarum plenum hominibus sitientibus, et languentibus præ siti: et occasione sitis suæ corporalis, eundem Dominum miseratum communem illam sitim generis humani, clamavisse, *Sitio*, hoc est, vere quidem sitio propter exhaustum iam atque exsiccatum humorem corporis mei, sed hæc sitis in momento finietur: magis autem sitio, ut homines ex fide cognoscere incipiant, me esse verum fontem aquæ vivæ, et veniant ad me, et bibant, et deinceps non sitiant in æternum.

O nos beatos, si concionem istam Verbi incarnati attentissimo corde audiremus! An non enim homines fere omnes sitiunt siti concupiscentiæ ardentissima et insatiabili aquas labentes et turbidas rerum transeuntium et defluentium, quæ vulgo dicuntur bona, pecunias, honores, voluptates? Et quis umquam istam aquam bibens,

non sitivit iterum? Et quis umquam Christum magistrum audiens gustare cœpit aquam vivam sapientiæ cœlestis et charitatis divinæ, qui non continuo extincta siti rerum terrenarum, respirare cœperit in spem æternæ vitæ, et deposita mordaci cura acquirendi et cumulandi terrena, non cœperit desiderare et sitire cœlestia? Hæc aqua viva, non ex terra ascendens, sed de cœlo descendens, quam Dominus fons aquæ vivæ nobis dabit, si eam ab illo ardentibus precibus et non sine fonte lacrymarum postulabimus; non solum sitim sedabit rerum terrenarum, sed etiam erit nobis cibus et potus indeficiens toto tempore nostræ peregrinationis. Sic enim loquitur Isaias Propheta: *Omnes sitientes venite ad aquas*. Et ne forte putei simplicem esse aquam, vel magno pretio emendam, subiungit: *Properate, venite et emite absque argento, et absque ulla commutatione vinum et lac*⁵. Aqua emenda dicitur, quia non sine aliquo labore, id est, dispositione propria acquiritur, sed absque argento et absque ulla commutatione, quia gratis datur, neque ullum æquale pretium inveniri posset. Et quam paulo ante vocaverat aquam, nunc appellat vinum et lac, quia res quædam est pretiosissima, quæ simul comprehendit perfectionem aquæ, vini et lactis.

Hæc est vera sapientia et charitas, quæ dicitur aqua, quia refrigerat æstum concupiscentiæ; vinum, quia calefacit et inebriat mentem ebrietate maxime sobria; lac, quia nutrit dulci pabulo præcipue infantes in Christo, iuxta illud Apostoli Petri: *Sicut modo geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite*⁶. Hæc eadem vera sapientia et charitas, concupiscentiæ carnis contraria, est *iugum illud suave, et onus leve*⁷, quod qui libenter humiliterque suscipiunt, inveniunt requiem veram et solidam animabus suis, ut non amplius sitiant, neque opus habeant aquas ex terrenis puteis haurire. Hæc dulcissima requis animorum aperuit solitudines, implevit monasteria, reformavit Clerum; ipsos etiam coniugatos ad moderationem non exiguam revocavit. Certe palatium Theodosii iunioris Imperatoris non ab simile magno monasterio videbatur; domus Comitum Elzearii, parvi monasterii formam præferebat. In utroque loco nulla iurgia, nullæ contentiones audiebantur, sed Psalmi et cantica sacra frequentissime resonabant. Hæc omnia Christo debemus, qui siti sua sitim nostram extinxit, et tanquam fons vivus aquis iugiter manantibus agros cordium nostrorum ita rigavit, ut siccitatem non timeant, nisi ab ipso fonte corda nostra (quod absit) inimico instigante recedant.

¹ Jn. 4, 7-10

² Jn. 7, 37

³ 1 Cor. 10, 4

⁴ Jer. 2, 13

⁵ Isa. 55, 1

⁶ 1 Petr. 2, 2

⁷ Mt. 11, 30

Capitulum X

De tertio fructu verbi quinti

Tertius fructus, qui ex verbo quinto decerpi potest, est imitatio patientiæ Filii Dei. Quamvis enim in verbo quarto claruerit humilitas cum patientia, tamen in verbo quinto, tanquam in proprio loco summa et sola patientia Christi fulsisse videtur. Porro patientia non solum una ex magnis virtutibus est, sed etiam præter cæteras valde necessaria. Sic enim loquitur sanctus Cyprianus: *Non inuenio, inter cæteras cælestis disciplinæ vias, quid magis sit vel utilius ad vitam, vel maius ad gloriam, quam ut qui præceptis Domini obsequio timoris ac devotionis innitimur, patientiam maxime tota observatione tueamur*¹. Sed antequam de necessitate patientiæ aliquid dicamus, necesse est patientiam veram a falsa distinguere. Vera patientia est, quæ tolerare iubet mala pœnæ, ut non cogatur facere mala culpæ. Talis fuit patientia Martyrum, qui maluerunt tormenta subire carnificium quam Christi fidem abnegare, et maluerunt iacturam omnium bonorum pati, quam Diis falsis cultum adhibere. Falsa vero patientia est, quæ suadet mala omnia tolerare, ut legi concupiscentiæ pareatur, et amittere bona sempiterna, ut temporalia conseruentur. Talis est patientia martyrum diaboli, qui facile tolerant famem et sitim, frigus et æstum, et iacturam nominis boni, et quod admirabilius est, Regni cœlorum, ut opes adaugeant, vel carnis concupiscentiæ satisfaciant, vel ad gradus honorum ascendant.

Iam vero patientia vera id habet proprium, ut omnes virtutes perficiat et conseruet, atque hoc est quod sanctus Iacobus prædicat in laudibus patientiæ, cum ait: *Patientia opus perfectum habet, ut sitis perfecti et integri, in nullo deficientes*². Virtutes enim cæteræ sine patientia non diu subsistere possunt propter difficultates, quæ in earum actibus inveniuntur. Sed quando comitem habent patientiam, facile superant omnes difficultates, patientia enim convertit prava in directa, et aspera in vias planas. Atque hoc adeo verum est, ut sanctus Cyprianus de ipsa etiam Regina virtutum charitate dicat, *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas, ac firmitas unitatis, quæ spe, et fide maior est: et martyria præcedit, quæ nobiscum semper æterna apud Deum in regnis cælestibus permanebit. Tolli illi patientiam, et desolata non durat; tolle sustinendi tolerandique substantiam, et nullis radicibus ac viribus perseverat*³. Quod idem facilius probat idem Cyprianus de castitate, de iustitia, de pace cum proximis: *Sit fortis, inquit, et stabilis in corde patientia, et nec adulterio sanctificatum corpus et Dei templum polluitur, nec iusti-*

tiæ dicata innocentia contagione fraudis inficitur, nec post gustatam Eucharistiam manus gladio et cruore maculatur. Hæc ille, qui a contrario sensu significare voluit, neque castitatem adulterio resistere posse sine patientia, neque iustitiam fraude vacare, neque sumptam Eucharistiam ab homicidio liberare.

Hoc autem quod scribit sanctus Iacobus de virtute patientiæ aliis verbis docent Propheta David, et ipse Dominus, et Apostolus eius. David in Psalmo nono, *Patientia*, inquit, *pauperis non peribit in finem*; quia videlicet opus perfectum habet, ac per hoc fructus eius numquam marcescet. Dicitur enim patientia non perire, quia fructus eius et merces semper manebit. Quomodo dicere solemus, labores agricolæ perire, quando fructum non ferunt, et non perire, quando ferunt. Additur autem vox illa, *pauperis*, quæ hoc loco humilem significat, qui se pauperem agnoscit, et sine adiutorio Dei nihil posse vel facere vel pati. Sic Sanctus Augustinus exponit in libro de Patientia⁴. Neque enim soli pauperes, sed etiam divites veram patientiam habere possunt, dummodo non in seipsis confidant, sed in Deo, a quo, ut veri pauperes donorum divinorum, patientiam petant et accipiant. Hoc idem Dominus ipse significare voluit, cum ait in Evangelio: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*⁵. Illi enim soli vere possidebunt animam, id est vitam suam, ut propriam, et quæ a nullo subripi possit, qui patienter tolerabunt omnes afflictiones, et ipsam etiam corporis mortem, ut non peccent in Deum. Quamvis enim moriendo vitam videantur amittere, tamen non amittunt, sed in æternum custodiunt eam. Mors enim iustorum non mors, sed somnus, isque admodum brevis dici potest. Sed impatientes, qui ut vitam corporis non amittant, peccare non dubitant, vel Christum abnegando, vel idola colendo, vel libidini succumbendo, vel aliud quodcumque scelus perpetrando, illi videntur quidem ad tempus conservare vitam suam, sed perdunt in æternum vitam corporis et animæ. Et sicut veris patientibus recte dicitur: *Capillus de capite vestro non peribit*⁶: sic impatientibus dici debem, membrum de corpore vestro immune a gehennæ incendio non manebit.

Denique hoc idem confirmat Apostolus, dicens: *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem*⁷. Ubi patientiam non utilem, sed necessariam omnino esse pronuntiat, ut voluntatem Dei semper faciamus, et voluntatem Dei facientes reportemus promissionem, id est, *coronam gloriæ, quam repromisit Deus diligentibus se*⁸, et mandata sua custodientibus. *Si quis enim diligit me, sermonem meum*

¹ Serm. de bono Patientiæ

² Iac. 1, 4

³ Serm. de Patientia

⁴ c. 15

⁵ Lc. 21, 19

⁶ Lc. 21, 18

⁷ Heb. 10, 36

⁸ Iac. 1, 12

servabit ⁹, et *qui non diligit me, sermones meos non servat* ¹⁰. Itaque videmus, totam Scripturam sibi ipsi cohærentem, prædicare fidelibus patientiæ necessitatem. Hæc igitur causa est, cur Christus voluerit in exitu de hac vita, testificari omnibus invisibilem quamdam, et acerbissimam, et longissimam passionem suam, sitim videlicet, ut hoc tanto exemplo proposito, accenderemur ad patientiam in omni afflictione servandam. Fuisse autem Christi sitim pœnam vehementissimam, paulo ante in explicatione verbi, *Sitio*, demonstravimus. Quod vero longissima fuerit, nullo negotio demonstrari potest.

Ac ut incipiamus a flagellatione, cum Christus flagellaretur, iam fatigatus erat ex oratione prolixa, et agonia, ac sanguinis effusione in horto: deinde ex multis itineribus, quæ illa ipsa nocte et die sequente confecerat, ab horto ad domum Annæ, a domo Annæ ad domum Caiphæ, a domo Caiphæ ad domum Pilati, a domo Pilati ad domum Herodis, a domo Herodis ad domum Pilati, quæ itinera multa milliaria continent; neque Dominus a cœna hesterna cibum, vel potum, vel somnum gustaverat; sed vexationes multas et gravissimas in domo Caiphæ acceperat, ad quas omnes accessit durissima flagellatio, quam sitis vehemens comitata est, et flagellatione finita, sitis non finem sed incrementum accepit. Succesit coronatio et illusio, ac nova vexatio, quam etiam sitis comitata est, et coronatione finita, sitis non extincta sed aucta est. Inde crucis patibulo oneratus, quamvis ex toto itineribus et laboribus fessus, et sitibundus, processit ad montem Calvariæ. Itinere illo confecto, oblatum est ei vinum cum felle mixtum, quod cum gustasset, noluit bibere. itaque iter quidem finem accepit, sed sitis, quæ toto itinere pium Dominum cruciaverat, sine dubitatione incrementum accepit. Secuta est crucifixio, et ex quatuor vulneribus, quasi ex fontibus quatuor sanguine defluente, unusquisque per se cogitare potest, quam vehementer sitis creverit. Denique tribus horis sequentibus a sexta usque ad nonam horam in horribilibus illis tenebris, vix credi potest, quo sitis ardore sacratissimum illud corpus confectum fuerit. Et quamvis acetum ministri obtulerint ori eius, tamen quia non vinum vel aqua, sed acetum, id est, aspera et ingrata potio fuit, et valde modica, cum ex spongia guttas sorbere deberet, et iam iam moriturus esset, verissime affirmare licet Redemptorem nostrum a principio Passionis usque ad obitum gravissimum hoc tormentum patientissime toleravisse. Quantum sit autem hoc tormentum, rari apud nos experiuntur, cum passim occurrant aquæ, quibus sitis sedari possit, sed qui multos dies iter faciunt per loca deserta, illi experiuntur, quale sit tormentum sitis.

Scribit Curtius, aliquando Alexandro magno per desertum cum exercitu iter faciente occurrisset post longam ariditatem et sitim fluvium quemdam, tanta vero aviditate cœpisse milites aquam illam bibere, ut multi intercluso spiritu statim extincti fuerint, et addit, *multoque maior horum sic extinctorum numerus fuit, quam ullo amiserat bello*. Itaque ardor ille sitis tam erat intolerabilis ut non possent milites illi sibimet imperare, ut inter bibendum aliquantulum respirarent. Sic periit maxima pars exercitus Alexandri. Inveniuntur etiam, qui præ magnitudine sitis suavem putaverint aquam luto admixtam, oleum, sanguinem, et alia sordidiora et horribiliora quæ nemo hauriret, nisi extrema necessitate coactus. Hinc discere debemus, quam acerba fuerit Christi passio, et quanta in ea patientiæ virtus eluxerit, quæ nobis Deo volente innotuit, ut eam imitemur, et ita Christo compatiamur, ut simul cum illo glorificemur.

Sed audire mihi videor pias quasdam animas, quæ libenter discerent, qua ratione possent ad hoc pervenire, ut patientiam Christi serio imitarentur, et cum Apostolo dicere possent: *Christo confixus sum cruci* ¹¹. Et cum Sancto Martyre Ignatio: *Amor meus crucifixus est* ¹². Res hæc non est adeo difficile, ut multi existimare videntur. Non enim necesse omnibus est humi cubare, flagellis ad sanguinem usque corpus proprium cædere, ieiunare quotidie in pane et aqua, cilicium asperum vel ferream catenam ad nudam carnem quotidie gerere, et alia id genus ad carnem adomandam, et cum vitiis et concupiscentiis crucifigendam facere. Illa enim laudabilia et utilia sunt, cum fiunt ab iis qui possunt, et non sine consilio magistri spiritualis; sed ego rationem exercendæ patientiæ et Christum patientem imitandi demonstrare piis lectoribus cupio, quæ omnibus conveniat, et nihil insolitum, nihil novum, nihil quod ad popularem auram captandam fieri ullus suspicari possit.

Primum igitur aio, oportere patientiæ amatorem in illis laboribus et doloribus libenter versari, quæ certum fit, voluntati divinæ placere iuxta illud Apostoli: *Patientia vobis necessaria est, ut voluntatem Dei facientes reportetis promissionem* ¹³. Quid autem velit Deus nos patienter subire, non est difficile discere vel docere. Primum enim pro comperto habemus, ea quæ nobis mandat Mater Ecclesia, quamvis dura vel difficilia sint, obœdienter et patienter perficienda esse. Quid nobis mandat Ecclesia? ieiunia Quadragesimæ, Quatuor Temporum, et Vigiliarum. Ista si suscipiantur ut oportet, non sine patientia perfici possunt. Nam si quis velit in diebus ieiuniorum exquirere delicatas epulas, et in cœna sua, sive prandio uno, tantum cibi sumere, quantum in

⁹ Jn. 14, 23

¹⁰ Jn. 14, 24

¹¹ Gal. 2, 19

¹² Epist. ad Rm.

¹³ Heb. 10, 36

prandio simul et cœna capere solitus erat, et horam anticipare, et postea sub vesperum cœnulam sumere tam copiosam, ut cœna dici possit, iste certe non facile esuriat, neque sitiatur, neque patientia opus habebit: sed si serio statuatur, non anticipare horam, nisi morbus aut alia necessitas cogat, vulgares et viles epulas pœnitentiæ agendæ accommodatas sumere, easque in ea mensura quæ refectionem unam, eamque ordinariam non excedat, et quod in alia refectione sumeretur, si dies ieiunii non esset, dare pauperibus, ut sit iuxta B. Leonem, *refectio pauperis, abstinentia ieiunantis*¹⁴. Et alibi: *Esuriamus paulum dilectissimi, et aliquantulum quod iuvandis possit prodesse pauperibus, nostræ consuetudini subtrahamus*¹⁵. Et denique sub noctem cœnula, quæ sumi a multis solet, vere sit cœnula: tum sine dubio patientia necessaria erit, ad esuriam et sitim tolerandam, et sic ieiunando, Christi patientiam utcumque saltem imitabimur, et Christo confixi erimus cruci, saltem ex parte. At ista non sunt omnia necessaria. Ita sit, sed ad patientiam exercendam et ad Christi passionem imitandam necessaria sunt. Deinde Mater Ecclesia iubet Ecclesiasticos et regulares recitare, vel canere septem horas canonicas, et ut fideles omnes saltem orando legant Dominicam orationem et Angelicam salutationem. Ista sacra lectio, et oratio si fiat eo modo, quo posset, et deberet fieri, sine dubio patientiæ auxilio indigebit. Sed non desunt multi, qui ut patientiæ suffragio non indigeant, tollere satagunt omnes difficultates. Primum quasi onus aliquod grave gerere debeant, velocissime percurrunt omnia, ut videlicet ab illo onere brevissime se expediant; deinde non erecti, et stantes, vel flexis genibus, sed sedentes, vel deambulantes horas canonicas legunt, videlicet ut tædium lectionis et orationis vel sedendo minuatur, vel deambulando levetur. Loquor autem de iis, qui privatim horas legunt, non de illis, qui in choro psalmos decantant. Præterea ne somnum interrumpere cogantur, non solum horas diurnas, sed etiam nocturnas sole fulgente decantant. De attentione et mentis elevatione, cum Deus laudatur, vel oratur, nihil dico, quia plerique nihil minus cogitant, quam id, quod canunt vel legunt. Itaque sublata difficultate consumendi longum tempus in electione, vel oratione, necnon surgendi ad horas nocturnas, et omisso labore standi, vel flectendi genua, et animum coercendi, ut non huc atque illuc divagetur, sed totus sit in iis, quæ legit; mirum non est, si multi patientiæ subsidio egere non videantur. Sed isti audiant, qua sollicitudine canonicas horas Sanctus Franciscus legebat, et tunc intelligent, hoc pium officium sine patientiæ auxilio peragi non posse. Sic igitur loquitur Sanctus Bonaventura in vita Sancti Francisci: *Solitus erat vir sanctus horas canon-*

¹⁴ Serm. 11 de ieiun. 10 mensis

¹⁵ Serm. 9 de ieiun. 7 mensis

icas non minus timorate Deo persolvere, quam devote: nam licet oculorum, stomachi, splenis, et hepatis ægritudine laboraret; nolebat tamen muro, vel parieti inhæreri, dum psalleret; sed horas semper erectus et sine caputio non girovagis oculis, nec cum aliqua syncopa persolvebat; si quando esset in itinere constitutus, figebat tunc temporis gressum, huiusmodi consuetudinem reverentem, et sacram ob pluviarum inundantiam non omittens. Graviter etiam se putabat offendere, si quando orationi deditus vanis phantasmatis interius vagaretur. Cum aliquid tale accideret, non parcebat confessioni, quin illud protinus expiaret. Psalmos cum tanta mentis attentione dicebat, quasi Deum præsentem haberet, et cum nomen Domini in eis occurreret, præ suavitatis dulcedine, labia sua lingere videbatur. Certe si quis conari velit sic horas canonicas legere, et noctu etiam surgere ad nocturnas horas persolvendas, experietur omnino, sine labore et patientia se non posse divino officio satisfacere. Multa sunt alia, quæ mater Ecclesia de voluntate Dei, ex litteris sacris edocta, præcipit, quæ sine patientia recte peragi non possunt, qualia sunt, dare superfluum opum pauperibus, ignoscere peccantibus in nos, et satisfacere iis, quos nos offendimus; confessio peccatorum omnium saltem annis singulis, perceptio sacrosanctæ Eucharistiæ, quæ non parvam exigit præparationem, quæ sine patientia recte peragi non possunt; sed ego pauca ista per modum exempli volui.

Alterum est, in quo divina voluntas cernitur, et sine patientia perfici nequit, id totum, quod ad nos vexandos vel dæmones, vel homines faciunt. Quamvis enim homines mali, et dæmones pessimi, cum nos exercent, nihil boni cogitent, tamen Deus, sine quo illi nihil agere possunt, illam vexationem non permetteret, nisi nobis utilem iudicaret; proinde omnis illa vexatio de manu Domini suscipienda, ac per hoc patienter et libenter toleranda est. Sic Iob simplex et rectus, non ignorabat stragem illam, quam passus est, cum una die perdidit omnes opes, et omnes filios, ac deinde totius corporis sanitatem, a diaboli invidia procedisse, dixit tamen: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*¹⁶, quia noverat, stragem illam sine Dei voluntate fieri non potuisse. Non hæc dico, quasi velim homines ab hominibus, vel a dæmonibus afflictos, non posse, aut non debere resarcire damna, medicinam adferre corpori, seque resque suas defendere: sed hoc tantum admoneo, non esse cogitandum de ultione contra homines malos, neque reddendum malum pro malo, sed patienter tolerandum, quod Deus nos tolerare voluerit, ut voluntatem Dei facientes reportemus promissionem.

Postremum illud est, ut omnia, quæ casu vel fortuito accidere videntur, ut nimiam siccitatem,

¹⁶ Iob 1, 21

nimiam pluviam, pestilentiam, penuriam, et alia id genus, intelligamus, non sine providentia et voluntate Dei contingere, ac per hoc non queramus de elementis, vel de ipso Deo, sed agnoscamus flagellum Dei et peccata nostra, et subiecti Deo, in humilitate vera patienter feramus omnia; sic enim fiet, ut placatus Deus relinquat post se benedictionem, et nos ut filios paterna pietate castiget, non ut adulterinos hæreditate cœlesti privet. Ad-dam ex Sancto Gregorio exemplum unum, ex quo intelligi possit, quanta sit merces patientiæ. In homilia trigesima quinta super Evangelia narrat, quendam Stephanum adeo fuisse patientem, ut eos sibi præ cæteris amicos crederet, qui sibi molestiam aliquam irrogassent, et gratias pro contumeliis redderet: damna sibi illata, lucra maxima existimaret, adversarios omnes in adiutoribus et benefactoribus numeraret. Hunc sine dubitatione mundus amentem et stultum esse censuisset, sed ipse Apostolum Christi non surda aure audiverat dicentem: *Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens*¹⁷, nam, ut in eodem loco Sanctus Gregorius dicit, huic morienti Angeli multi visi sunt adfuisse, qui eius animam in cœlum recta deferrent, et ipse Sanctus Doctor, hunc Stephanum inter Martyres sanctos ob eius patientiam eximiam numerare non dubitavit.

Capitulum XI

De quarto fructu verbi quinti

Adhuc superest fructus unus, isque dulcissimus, qui ex verbo, *Sitio*, decerpi potest. Sanctus enim Augustinus enarrans Psalmum sexagesimum octavum, exponens verbum, *Sitio*, dicit, eo verbo significatum fuisse non solum desiderium potus corporalis, sed etiam desiderium, quo Christus flagrabat fidei et salutis inimicorum suorum. Sed possumus nos occasione accepta ex Sancti Augustini sententia, paulo altius ascendere, ac dicere: Christum sitivisse gloriam Dei, et salutem hominum: nos autem sitire debere gloriam Dei, honorem Christi, salutem nostram, et salutem fratrum nostrorum. Et quidem, quod Christus sitierit gloriam Patris et salutem animarum, dubitari non potest: id enim clamant omnia opera eius, et omnes conciones eius, et omnes passionibus eius, et omnia miracula eius.

Nobis potius cogitandum est, ut non simus ingrati tanto benefactori, qua ratione sic inflammari possimus, ut vere sitiamus honorem Dei, qui *sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*¹, et simul Christi gloriam vere atque ardentem sitiamus, qui *dilexit nos, et tradidit semetipsum*

*pro nobis hostiam et oblationem Deo in odorem suavitatis*². Necnon, ut sic vere compatiamur fratribus nostris, ut salutem ipsorum ardentissime sitiamus. Sed illud nobis est maxime necessarium, ut salutem propriam ita vere et ex animo sitiamus, ut sitis illa cogat nos omnia pro viribus cogitare, et loqui, et agere, quæ ad salutem nostram consequendam expediunt. Si enim nos neque honorem Dei, neque Christi gloriam, neque salutem proximorum sitiamus, non propterea vel Deus honore debito carebit, vel Christus gloria sua privabitur, vel proximi salutem non consequentur, sed nos ipsi vere peribimus in æternum, si salutem propriam sitire neglexerimus. Ex quo mihi sæpe vehemens admiratio subit, unde fiat, ut sciamus, Christum salutem nostram tam ardentem sitivisse, et nos ipsi qui certo credimus Christum esse Dei sapientiam, non moveamur ad eius exemplum imitandum in re, quæ nobis super omnia necessaria est. Nec minus admiror, quod nos ipsi temporalia bona tam ardentem sitiamus, quasi essent bona sempiterna, et salutem vere sempiterna tam negligenter quæramus, et non solum non sitiamus, sed vix leviter desideremus, quasi res esset momentanea et levis. Adde, quod temporalia non sunt pura bona, sed admixta malis plurimis, et tamen sollicite et anxie appetuntur; salus æterna nullum malum habet admixtum, et tamen sic negligitur, sic leviter appetitur, ac si nihil solidi contineret. Illumina Domine oculos meos interiores, ut inveniam aliquando tam noxiæ ignorantie causam.

Amor certe desiderium parit, desiderium vero cum ardere vehementer incipit, sitis appellatur. Sed quis potest non amare salutem propriam, præsertim æternam, et ab omni malo immunem? et si non potest non amari res tanta, cur non vehementer desideratur? cur non ardentem sititur? cur non totis viribus quæritur? Fortasse ratio est, quia salus æterna non cadit sub sensum, ideoque neque experimentum eius habemus, quale plane nobis adest de salute corporali; proinde istam sitimus, illam frigide desideramus. Sed si res ita se habet, unde David, qui homo mortalis erat, tam ardentem visionem sitiebat Dei, in qua visione salus æterna consistit, ut clamaret: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitivit anima mea ad Deum, fontem vivum, quando veniam, et apparebo ante faciem Dei?*³ Ubi Propheta adhuc in terris manens, visionem Dei, quæ est ipsa salus æterna, ardentissime sitiebat.

Quod idem non soli contigit Davidi, sed viris plurimis sanctitate insignibus, quibus res omnes terrenæ sordebant, et insipidæ videbantur, et sola vehementissime sapiebat et dulcissima esse videbatur memoria, vel recordatio Dei. Non igitur

¹⁷ 1 Cor. 3, 18

¹ Jn. 3, 16

² Ephes. 5, 2

³ Psalm. 41, 2-3

causa, cur nos non ardentem sitiamus beatitudinem sempiterna, ea est, quod ea sub sensu non cadat, sed quod non attente et assidue cum plena fide cogitetur. Cur autem non ita, ut oportet, cogitetur, causa est, quia nos spirituales non sumus, sed animales. *Animalis enim homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei* ⁴. Quare si cupis, anima, sitire salutem tuam, et aliorum, et multo etiam magis honorem Dei, et gloriam Christi, audi Beatum Iacobum dicentem: *Si quis ex vobis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, et dabitur ei* ⁵. Neque enim ista tam sublimis sapientia in scholis mundi reperitur, sed in solo auditorio spiritus Dei, qui hominem animale convertit in spirituale, neque satis est semel et frigide petere, sed oportet perseverare pulsando, et inenarrabili gemitu clamare ad aures Patris. Si enim pater carnalis ploranti filiolo, et panem poscenti denegare non solet, *quanto magis*, inquit Dominus, *Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?* ⁶

Capitulum XII

Exponitur ad litteram verbum sextum:

«Consummatum est» (Jn. 19, 30)

Verbum sextum a Domino in cruce prolatum, refertur ab eodem Sancto Ioanne, ut pene coniunctum cum quinto. Statim atque Dominus dixerat, *Sitio*, et acetum sibi oblatum biberat, addidit Sanctus Ioannes: *Cum ergo accepisset Iesum acetum, dixit, Consummatum est* ¹. Et quidem ad litteram nihil est aliud, *consummatum est*, nisi consummatum, ac perfectum est opus passionis. Siquidem opera duo iniunxerat Pater Filio, unum prædicandi Evangelium, alterum patiendi pro genere humano. De priore opere dixit Dominus apud Ioannem, *Opus consummavi, quod dedisti mihi, ut facerem: manifestavi nomen tuum hominibus* ². Hæc dixit Dominus post ultimam et longissimam concionem habitam ad discipulos post cenam. Proinde tunc consummavit primum opus, quod ei Pater iniunxerat. Alterum opus erat bibendi calicem passionis, de quo Dominus ait, *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* ³ et alibi, *Pater, si vis, transfer calicem hunc a me* ⁴, et alibi, *Calicem quem dedit mihi Pater non vis ut bibam illum?* ⁵ De hoc igitur Dominus proximus morti ait, *Consummatum est*, calicem enim exhausti totum usque ad fæces; nihil iam

superest, nisi ut habeam ex vita. *Et inclinato capite tradidit spiritum* ⁶.

Sed quoniam neque Dominus ipse, neque Sanctus Ioannes, brevitati consulentes, explicaverunt, quid esset illud, quod consummatum est, data est nobis occasio ad plura mysteria, non sine ratione et fructu illud applicandi. Primum igitur Sanctus Augustinus in commentario huius loci, refert vocem illam, *Consummatum est*, ad impletionem prophetiarum, quæ de ipso erant. *Sciens enim*, inquit Evangelista, *quia iam omnia consummata erant, ut consummaretur Scriptura, dixit, Sitio*, et paulo post, *accepto aceto, dixit, Consummatum est*, id est, impletum est illud, quod supererat adimplendum. Ex quo intelligimus, etiam illum voluisse dicere, consummata et adimpleta iam esse, quæ de ipsius vita et morte prædicta a Prophetis fuerant. Vere enim omnia prædicta fuerant. Conceptio: *Virgo concipiet* ⁷. Nativitas in Bethleem: *Et tu Bethleem Ephrata, et ex te mihi egreditur qui sit dominator in Israel* ⁸. Apparitio novæ stellæ: *Orietur stella ex Iacob* ⁹. Adoratio Regum: *Reges Tharsis et insulæ munera offerent* ¹⁰. Prædicatio Evangelii, *Spiritus Domini super me, evangelizare pauperibus misit me* ¹¹. Miracula: *Deus ipse veniet, et salvabit nos; tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patabunt; tunc saliet sicut cervus, claudus, et aperta erit lingua mutorum* ¹². Sessio super asinam et pullum eius: *Ecce Rex tuus veniet tibi iustus et Salvator: ipse pauper et ascendens super asinam, et pullum filium asinæ* ¹³. Denique passio tota per partes descripta est a Davide in Psalmis ¹⁴, et ab Isaia ¹⁵, Ieremia ¹⁶, Zacharia ¹⁷ et aliis. Atque hoc est, quod ipse Dominus iturus ad passionem dicebat: *Ecce ascendimus Ierosolymam, et consummabuntur omnia, qua scripta sunt per Prophetas de filio hominis* ¹⁸. De illis igitur, quæ consummanda erant, nunc dicit, *Consummatum est*; id totum videlicet, quod consummandum, id est, implendum erat, ut Prophetæ fideles invenirentur.

Deinde, *Consummatum est*, significat ex sententia Sancti Ioannis Chrysostomi, consummatam fuisse in morte Christi potestatem, quæ permissa erat hominibus et dæmonibus in Christum, de qua potestate Christus ipse dixit ad Principes Sacer-

⁴ 1 Cor. 2, 14

⁵ Iac. 1, 5

⁶ Lc. 11, 13

¹ Jn 19, 30

² Jn. 17, 4

³ Mt. 20, 22

⁴ 26, 39

⁵ Jn. 18, 11

⁶ Jn. 19, 30

⁷ Isa. 7, 14

⁸ Mich. 5, 2

⁹ Num. 24, 17

¹⁰ Psalm. 71, 10

¹¹ Isa. 61, 1

¹² Isa. 35, 5

¹³ Zach. 9, 9

¹⁴ Psalm. 21

¹⁵ Isa. 53

¹⁶ Ier. 11

¹⁷ Zach. 12

¹⁸ Luc. 19, 31

dotum et Magistratus Templi, et Seniores: *Hæc est hora vestra, et potestas tenebrarum* ¹⁹. Hæc igitur hora, et hoc tempus totum, quo Deo permitte potestatem habuerunt impii in Christum, finitum est, cum Dominus dixit, *Consummatum est*; tunc enim finem accepit peregrinatio Filii Dei inter homines, quam prædixit Baruch, cum ait: *Hic est Deus noster, et non æstimabitur alius adversus eum. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Iacob puero suo, et Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus conversatus est* ²⁰. Et simul cum peregrinatione finem accepit vitæ mortalis conditio, secundum quam esuriebat, sitiebat, dormiebat, fatigabatur, iniuriis et flagellis, vulneribus et morti obnoxius erat. Itaque ubi dixit Christus in cruce, *Consummatum est, et inclinato capite tradidit spiritum*, consummatum est iter, de quo dixerat: *Exivi a Patre et veni in mundum: iterum relinquo mundum, et vado ad Patrem* ²¹. Consummata est peregrinatio laboriosa, de qua dictum erat a Ieremia: *Expectatio Israel, Salvator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum?* ²² Consummata est mortalitas humanitatis eius, et consummata est potestas omnium inimicorum eius in ipsum. Tertio, consummatum est sacrificium omnium sacrificiorum maximum, et in quod omnia sacrificia veteris Legis, tamquam figuræ et umbræ, in sacrificium verum et solidum intuebantur. Sic enim loquitur Sanctus Leo: *Traxisti Domine omnia ad te, quoniam scisso templi velo, Sancta Sanctorum ab indignis Pontificibus recesserunt, ut figura in veritatem, Prophetia in manifestationem, et Lex in Evangelium verteretur* ²³. El paulo post: *Nunc etiam carnalium sacrificiorum varietate cessante, omnes differentias hostiarum, una corporis et sanguinis tui implet oblatio*. In hoc enim Christi sacrificio, sacerdos est Deus homo; ara, crux; sacrificium, Agnus Dei; ignis holocausti, charitas; fructus sacrificii, mundi redemptio. Sacerdos, inquam, fuit Deus homo, quo nullus maior excogitari potest: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* ²⁴. Et vere secundum ordinem Melchisedech, quia Melchisedech sine patre, sine matre, sine genealogia legitur in Scripturis: et Christus sine patre fuit in terra, sine matre in cælo, sine genealogia legitur in Scripturis, quia *generationem eius, quis enarrabit?* ²⁵, quippe ante luciferum genitus ²⁶, et egressus eius ab initio, a diebus æternitatis ²⁷.

Ara fuit crux, quæ quanto vilior fuit antequam Christus eam subiret, tanto postea illustrior et nobilior facta est, et in novissimo die apparebit in cælo, sole splendidior. De Cruce enim intelligit Ecclesia, quod dicitur in Evangelio: *Tunc parebit signum Filii hominis in cælo* ²⁸, sic autem cantat Ecclesia: *Hoc signum crucis erit in cælo, cum Dominus ad iudicandum venerit*. Quod idem confirmat Sanctus Ioannes Chrysostomus ²⁹, illud etiam observans, quod quando *sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum*, tunc in cælo crux apparebit ipso sole lucidior. Porro sacrificium fuit Agnus Dei prorsus innocens et immaculatus. De quo Isaias: *Sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum* ³⁰. Et præcursor Domini: *Ecce, inquit, Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* ³¹. Et Apostolus Petrus: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati Christi, et incontaminati* ³². Qui etiam dicitur in Apocalypsi ³³, Agnus occisus ab origine mundi, quia pretium eius a Deo prævisum, proderat etiam illis qui Christi tempora præcesserunt. Ignis holocaustum cremans sacrificiumque perficiens, est charitas immensa, quasi fornax vehementer accensa, quæ flagrabat in corde Filii Dei, et quam aquæ multæ passionum extinguere non potuerunt. Denique fructus sacrificii fuit expiatio peccatorum omnium filiorum Adam, sive mundi totius reconciliatio. Sic enim loquitur Sanctus Ioannes in Epistola sua prima: *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi* ³⁴. Quod idem significant verba S. Ioannis Baptistæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi* ³⁵.

Una sola restat quæstio, ad quem modum Christus idem potuerit esse sacerdos et victima: sacerdotis enim officium est mactare victimam: Christus autem non se ipse mactavit, neque potuit id iure facere, quia sacrilegium perpetrasset, non sacrificium obtulisset. Sed vere Christus non se ipse occidit, et tamen vere sacrificium obtulit, quia libens et volens se mactandum obtulit, ad gloriam Dei, et expiationem peccati. Neque enim potuissent umquam milites aut satellites eum comprehendere vel tenere, neque clavi manus eius pedesque transfigere, neque mors ad eum quantumvis crucifixum accedere potuisset, nisi ipse voluisset. Itaque verissime dicit Isaias: *Oblatus est, quia ipse voluit* ³⁶. Et ipse Dominus:

¹⁹ Luc. 22, 53

²⁰ Baruch 3, 36

²¹ Jn. 16, 28

²² Jer. 14, 8

²³ Serm. 8 de Pass. Dom.

²⁴ Psalm. 109, 4

²⁵ Isa. 53, 8

²⁶ Psalm. 109, 3

²⁷ Mich. 5, 2

²⁸ Mt. 24, 30

²⁹ Hom. 77 in cap. 24 Mt.

³⁰ Isa. 53, 7

³¹ Jn. 1, 29

³² 1 Petr. 1, 18

³³ Apoc. 13, 8

³⁴ 1 Jn. 2, 2

³⁵ Jn. 1, 29

³⁶ Isa. 53, 7

Ego pono animam meam, nemo tollit eam a me, sed ego pono eam a me ipso ³⁷. Et apertissime Apostolus Paulus: *Christus dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis* ³⁸. Admirabili igitur ratione et modo, quod mali, sive peccati et sceleris fuit in passione Christi, id totum ad Iudam et Iudæos, ad Pilatum et milites pertinet; et isti non sacrificium obtulerunt, sed sacrilegium dici meruerunt. Quod in eadem passione fuit boni, religiosi, et pii, id totum Christi est, qui ex affluentissima charitate sua ut iram Dei placaret et mundum Deo reconciliaret, et iustitiæ divinæ satisfaceret, et genus humanum non periret, obtulit se ipse victimam Deo, non se occidendo, sed mortem, et mortem crucis patientissime tolerando. Quod paucissimis verbis Sanctus Leo expressit, cum ait: *Admisit in se impias manus furentium, qui dum proprio incumbunt sceleri, famulati sunt Redemptori* ³⁹.

Quarto, in Christi morte consummatum est prælium ingens Christi cum Principe huius mundi. De quo prælio loquitur Dominus ipse apud Ioannem dicens: *Nunc iudicium est mundi, nunc Princeps huius mundi eicietur foras, et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum* ⁴⁰. Hoc vero prælium iudiciale fuit, non militare: qualia sunt prælia litigantium, non qualia sunt prælia militum. Litigabat enim diabolus cum Filio Dei de possessione mundi, id est, generis humani. Diabolus a longo tempore intruserat se in possessionem mundi, quia vicerat primum hominem, et servum suum illum fecerat cum universa eius progenie. Itaque ipse etiam B. Paulus dæmones vocat *principes et potestates mundi, et rectores tenebrarum harum* ⁴¹. Et Christus ipse, ut paulo ante diximus, vocat diabolum *Principem mundi huius*. Nec solum diabolus se mundi principem haberi volebat, sed etiam Deum. Unde est illud Psalmographi: *Dii gentium dæmonia, Dominus autem cælos fecit* ⁴². Passim enim diabolus in sculptilibus Gentium adorabatur, et sacrificiis arietum et vitulorum colebatur. Ab altera parte Filius Dei, ut verus et legitimus heres universorum, mundi principatum sibi repetebat. Hoc igitur prælium in cruce tandem consummatum est, et lata sententia in favorem Domini nostri Iesu Christi: quia Dominus in cruce plenissime satisfecit iustitiæ divinæ pro culpa hominis primi, et omnium filiorum eius. Reddita enim est obœdientia Patri a Filio, maior quam fuisset inobœdientia servi ad Dominum. Et humiliatus est Filius Dei usque ad mortem in honorem Patris, magis quam in superbiam elatus fuisset servus in iniuriam Dei. Ita Deus reconci-

liatus in gratiam Filii generi humano, eripuit illud de potestate diaboli, *et transtulit in regnum filii dilectionis suæ* ⁴³.

Est et alia ratio, quam adducere solet B. Leo, quam verbis illius reddemus: *Si crudelis, inquit, superbus inimicus consilium misericordiæ Dei nosse potuisset, Iudæorum animos mansuetudine potius temperare, quam iniustis odiis studuisset accendere, ne omnium captivorum amitteret servitatem, dum nihil sibi debentis persequitur libertatem* ⁴⁴. Egregia omnino ratio: æquum enim fuit, ut diabolus imperium amitteret in eos omnes, quos per peccatum servos sibi fecerat; quia in Christum, qui servus eius non erat, et quem ad peccandum numquam induxerat, extendere manus, eumque ad mortem usque persequi non dubitaverit.

Sed si res ita se habet, si prælium consummatum est, si victoria penes Filium Dei stetit, et ipse *omnes homines vult salvos fieri* ⁴⁵: cur tam multi usque ad hanc diem mancipia diaboli sunt in hac vita, et ad tormenta gehennæ rapiuntur in alia? Uno verbo respondeo: Quia sic ipsi volunt. Christus enim a prælio victor regrediens, duo quædam ingentia beneficia humano generi præstitit: Unum, ut iustis paradisi ianuam aperiret, quæ a primi hominis lapsu usque ad eam diem clausa fuerat; et illo ipso die victoriæ suæ dixit: *Hodie mecum eris in paradiso* ⁴⁶, latroni, qui merito sanguinis eiusdem Christi per fidem, spem, et charitatem iustificatus fuerat; unde canit exultans Ecclesia: *Tu devicto mortis aculeo, aperuisti credentibus Regna cælorum*. Alterum, ut Sacramenta institueret, quæ vim haberent remittendi peccata, et gratiam conferendi, et præcones in omnes partes mundi mitteret, qui alta voce prædicarent: *Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit* ⁴⁷. Itaque victor in prælio Dominus, viam stravit omnibus ad libertatem gloriæ filiorum Dei. Quod si multi nolunt eam viam ingredi, culpa sua pereunt, non impotentia vel negligentia Redemptoris.

Quinto denique, *Consummatum est*, rectissime potest intelligi de consummatione ædificii, quod est Ecclesia. Perfectionem enim ædificii, consummationem dici, auctor est ipse idem magister noster Christus, qui ait apud Lucam: *Hic homo cœpit ædificare, et non potuit consummare* ⁴⁸. Porro Ecclesiam in passione Christi fuisse consummatam, quæ in eius baptismo fuerat inchoata, docent Sancti Patres, Epiphanius in libro tertio adversus hæreses ⁴⁹, et Sanctus Augustinus in libro ultimo

³⁷ Jn. 10, 17

³⁸ Eph. 5, 2

³⁹ Serm. 10 de Pass.

⁴⁰ Jn. 12, 31

⁴¹ Eph. 6, 12

⁴² Psalm. 95, 5

⁴³ Col. 1, 13

⁴⁴ Serm. 10 de Pass.

⁴⁵ 1 Tim. 2, 4

⁴⁶ Lc. 23, 43

⁴⁷ Mc. 16, 16

⁴⁸ Lc. 14, 30

⁴⁹ Lib. 3 hæres. 78

de Civitate Dei ⁵⁰. Qui docent, Evam de costa Adami ipso dormiente ædificatam, typum fuisse Ecclesiæ, quæ ex Christi latere, dum ipse dormire cœpisset per mortem, ædificata est: et notant, non sine mysterio dixisse Scripturam, Evam fuisse ædificatam, non formatam. Quod autem a baptismo Christi ædificari cœperit Ecclesia, probat Sanctus Augustinus ex Psalmo, ubi dicitur: *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum* ⁵¹. Regnum enim Christi, quod est Ecclesia, cœpit a baptismo Christi, in quo ipse baptismum Ioannis accipiens, aquas consecravit, et baptismum suum instituit, quod est ianua Ecclesiæ, et tunc manifeste innotuit, voce Patris audita de cœlo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite* ⁵². Et ex eo tempore Dominus cœpit prædicare, et congregare discipulos, qui fuerunt primi qui ad Ecclesiam accesserunt. Quamvis autem apertio lateris Christi post mortem facta sit, et tunc exierint sanguis et aqua, quæ significant duo præcipua Sacramenta Ecclesiæ, Baptismum et Eucharistiam, tamen a Christi passione virtutem accipiunt omnia Sacramenta. Et quod de latere Christi iam defuncti fluxerint sanguis et aqua, declaratio fuit mysteriorum, non institutio. Rectissime igitur dicitur consummatio ædificii Ecclesiæ tunc facta, cum Christus dixit: *Consummatum est*. Quia tunc nihil supererat nisi mors, quæ statim consecuta est, et redemptionis pretium consummavit.

Capitulum XIII

De primo fructu verbi sexti

Non pauci fructus ex verbo sexto decerpi possunt, si quis huius verbi fœcunditatem attente consideret. Ac primum ex eo quod diximus, *Consummatum est*, intelligi debere de impletione vaticiniorum, deducit Sanctus Augustinus utilissimum documentum. Nam quemadmodum certi sumus ex ipso eventu rerum, vera fuisse quæ Prophetæ Sancti tanto antea prædixerunt, ita certi esse debemus, omnino futura esse, quæ iidem Prophetæ futura prædixerunt, quamvis adhuc impleta non sint. Prophetæ siquidem non humana voluntate, sed Spiritu Sancto inspirante locuti sunt, et quia Spiritus Sanctus Deus est, et non potest ullo modo fieri ut fallatur vel mentiatur Deus, ideo certissimi sumus, omnino esse adimplenda, quæ futura denunciata sunt, et impleta non sunt. *Sicut usque ad hodiernam diem*, inquit Sanctus Augustinus, *omnia evenerunt, sic et quæ restant, eventura sunt. Timeamus diem Iudicii, venturus est Dominus, qui venit humilis, veniet excelsus*. Hæc ille. Sed nos argumenta maiora te-

nemus, quam antiqui tenuerint, ut in fide rerum futurarum non hæsitemus. Qui enim Christi tempora præcesserunt, sine experimento ullo multa credere tenebantur; nos ex iis quæ scimus impleta, facile credere possumus adimplenda quæ restant. Qui temporibus Noe audiebant futurum esse diluvium generale, hoc ipsum prædicante Noe Propheta Domini, non verbo solum, sed etiam magno illo labore, quo arcam sollicite fabricabat, non erant faciles ad credendum, quia diluvium eiusmodi numquam viderant, et ideo repentina super eos ira divina descendit. Nos vero, qui scimus impletum fuisse, quod Noe Propheta prædixit, cur non facile credemus futurum diluvium ignis, et eo destruenda omnia, quæ nunc tanti facimus? Et tamen revere pauci sunt, qui ista futura ita credant, ut desiderium a rebus perituris avocent, et ibi figant corda, ubi vera et sempiterna sunt gaudia.

Sed hoc ipsum est prædictum ab ipso Domino, ut inexcusabiles sint futuri, qui ex impletione præteritorum vix adduci possunt ut credant adimplenda esse futura. Sic enim Dominus loquitur: *Sicut in diebus Noe, ita erit adventus Filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, et non cognoverunt donec venit diluvium, et tulit omnes: ita erit et adventus Filii hominis. Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit* ¹. Et Apostolus Petrus: *Adveniet, inquit, dies Domini, ut fur, in quo cæli magno impetu transient, elementa vero calore solventur, terra autem, et quæ in ipsa sunt opera, exurentur* ². Sed, inquiunt, ista procul absunt. Esto procul absint si tamen procul absunt, certe mors tua non procul abest, et hora eius incerta est. Et certum est tamen, in iudicio etiam particulari, quod non procul abest, reddendam esse rationem de verbo otioso. Et si verbo otioso, quid fiet de verbo pernicioso? de blasphemia, quæ tam multis familiaris est? et si verbis, quid de rebus? de furtis? de adulteriis? de fraudibus in emendo et vendendo? de cædibus? de incendiis? de peccatis aliis etiam gravioribus? Itaque res prædictæ iam impletæ nos inexcusabiles reddent, nisi certissime credamus esse omnino implenda quæ restant: neque satis est credere, nisi fides nos efficaciter moveat ad faciendam vel fugiendam. Si dicenti architecto domum minari ruinam, et qui intus sunt, fidem se habere architecto dicant, et tamen non exeant, et ruina domus se opprimi sinant, quid dicemus illa fide? id quod Apostolus de similibus ait: *Confitentur se nosse Deum, factis autem negant* ³. Et si iubenti medico, ne ægrotus vinum bibat, æger assentiatur medicum utilia præcepisse, atque interim vinum

⁵⁰ Lib. 22 cap. 17

⁵¹ Lib. 27 de Civit. c. 8. Psalm. 71

⁵² Mt. 3, 17

¹ Mt. 24

² 2 Petr. 3, 1

³ Tit. 1, 16

postulet, et irascatur nisi detur, quid dicemus? certe vel ægrotum phrenesi laborare, vel medico fidem non habere. Utinam non essent plurimi inter Christianos, qui futurum iudicium Dei, et alia id genus dicant se credere, factis autem negent!

Capitulum XIV

De secundo fructu verbi sexti

Alter fructus colligi potest ex secunda explicatione verborum Christi, *Consummatum est*. Diximus enim cum Sancto Ioanne Chrysostomo, consummatum fuisse in morte Christi iter laboriosum peregrinationis ipsius Christi. Quæ quidem peregrinatio, negari non potest quin fuerit supra modum aspera; sed tamen asperitas illa, brevitate et fructu, gloria et honore compensata est. Duravit annis triginta tribus, sed quid est labor annorum triginta trium ad quietem æternitatis comparatus? Laboravit Dominus in fame et siti, in doloribus multis, in iniuriis sine numero, in plagis, in vulneribus, in ipsa morte, sed nunc torrente voluptatis potatur, quæ voluptas non deficiet in æternum. Denique humiliatus est, factus *opprobrium hominum et abiectio plebis*¹ ad breve tempus, sed *Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum*². Contra vero Iudæi perfidi exultaverunt ad horam in passione Christi; Iudas avaritiæ mancipium exultavit ad horam in lucro paucorum nummorum; Pilatus exultavit ad horam, quia non amisit amicitiam Augusti, et recuperavit amicitiam Regis Herodis; sed iam ad annos fere mille sexcentos cruciantur in gehenna, et fumus eorum ascendet in sæcula sæculorum. Ex his discant omnes servi crucis, humiles, mites, patientes, quam bonum et faustum sit, crucem suam tollere in præsentī vita, et Christum ducem sequi; nec ullo modo invadeant iis, qui felices esse videntur in hoc sæculo. Vita enim Christi, et Sanctorum Apostolorum et Martyrum, verissimus commentarius est verborum Magistri omnium magistrorum: *Beati pauperes, beati mites, beati qui lugent, beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est Regnum cælorum*³. Et contra: *Væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram; væ vobis, qui saturati estis, quia esurietis; væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis*⁴. Et quamvis non solum verba Christi, sed etiam vita et mors Christi, id est, non solum textus, sed etiam commentarius a paucis intelligatur et capiatur in gymnasiis huius mundi, tamen si quis exire voluerit de mundo,

et ad cor suum intrare, et serio meditari, ac sibi ipsi dicere: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus*⁵, et simul humili prece et gemitu columbino pulsare voluerit ad aures magistri, cuius est liber et commentarius, non difficulter intelliget omnem veritatem, et veritas liberabit eum ab erroribus universis, ut iam non sit difficile, quod antea impossibile videbatur.

Capitulum XV

De tertio fructu verbi sexti

Iam fructus tertius, quem ex verbo sexto colligere possumus, ille est, ut discamus ipsi nos ut Sacerdotes spirituales, *offerre Deo spirituales hostias*, ut loquitur Sanctus Petrus¹, vel *exhibere corpora nostra, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum*, ut nos docet Apostolus Paulus². Nam si verba illa, *Consummatum est*, significant sacrificium summi Sacerdotis in cruce fuisse completum, æquum est, ut discipuli crucifixi, magistrum imitari cupientes, eo modo, quo possunt, id est, pro sua tenuitate et paupertate offerant et ipsi sacrificium Deo. Et quidem Apostolus Petrus docet omnes Christianos, esse Sacerdotes, non proprie dictos, quales sunt, qui ab Episcopis in Ecclesia Catholica ordinantur ad offerendum sacrificium corporis Christi, sed Sacerdotes spirituales, id est, ut ipse declarat, ad offerendas spirituales hostias; non hostias proprie dictas, quales erant in testamento veteri oves, et boves, et turtures, et columbæ, et in novo Corpus Christi in Eucharistia: sed hostias mysticas, quæ ab omnibus offerri possunt, ut orationes, et laudes, necnon opera bona, ieiunia, et eleemosynas, de quibus dicit Apostolus Paulus: *Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo*, id est, *fructum labiorum confitentium nomini eius*³. Idem vero Apostolus in epistolæ ad Romanos accuratissime nos docet, mysticum sacrificium offerre Deo ex corporibus nostris, ad similitudinem veterum sacrificiorum legis antiquæ. Quatuor enim leges sacrificiorum erant. Prima, ut in sacrificio adesset hostia, id est, res Deo sacrata, quam nefas esset in usum prophanum converti. Altera, ut ea esset res vivens, ut ovis, capra, vitulus. Tertia, ut esset sancta, id est, munda. Erant enim apud Hebræos animalia munda, et immunda: animalia munda censebantur oves, boves, capræ, turtures, passerers, columbæ. Reliqua censebantur immunda, ut equus, leo, vulpes, accipitres, corvi, alia. Quarta, ut hostia incenderetur, et odorem suavitatis emitteret. Atque hæc omnia Apostolus numerat, cum ait: *Obsecro vos, ut exhibeatis corpora vestra, hos-*

¹ Psalm. 21, 7

² Phil. 2, 9

³ Mt. 5

⁴ Lc. 6, 24

⁵ Psalm. 84, 9

¹ 1 Petr. 2, 5

² Rom. 12, 1

³ Heb. 13, 15

tiam viventem, sanctam, Deo placentem. Et addit, *rationabile obsequium vestrum*, ut eum intelligamus, non exhortari nos ad sacrificium proprie dictum, quasi velit, corpora nostra, instar ovium sacrificii, vero occidi et comburit, sed ad sacrificium mysticum et rationabile, similitudinarium, non proprium; spirituale, non corporale. Hortatur igitur nos Apostolus, ut quemadmodum Christus in cruce ad nostram utilitatem obtulit sacrificium corporis sui per veram et propriam mortem, sic nos offeramus ad eius honorem corpora nostra, quasi hostiam quandam, eamque viventem, et sanctam, et perfectam, ac per hoc Deo bene placentem, quæ spirituali quodam modo occidatur et concremetur.

Explicemus ordine singular conditiones. Primum debent esse nostra corpora hostiæ, id est, res Deo sacræ, quibus utamur ad honorem Dei, non ut rebus nostris, sed ut rebus Dei, cui consecrati sumus per baptismum; et qui nos emit pretio magno, ut dicit idem Apostolus ad Corinthios. Nec solum hostia Dei esse debemus: sed hostia vivens vita gratiæ, et Spiritus Sancti. Qui enim per peccatum mortui sunt, non sunt hostiæ Dei, sed diaboli, qui mortificat animas, et in ea re mirifice delectatur. Ad Deus noster, qui semper vivit, et est fons vitæ, non vult cadavera foetentia sibi offerri, quæ ad nihil utilia sunt, nisi ut proiciantur ad bestias. Proinde necesse est, ut vitam animæ diligentissime conservemus, ut hoc modo rationabile obsequium Domino nostro exhibeamus. Sed neque satis est, ut hostia sit viva, nam præterea requiritur, ut sancta sit. *Hostiam*, inquit Apostolus, *viventem, sanctam*. Sancta dicitur hostia, cum ex animantibus mundis offertur, non ex immundis. Erant autem animalia munda, ex quadrupedibus, ut supra diximus, oves, capræ, boves; ex avibus, turtures, passeret, et columbæ. Priora animantia significant vitam activam, posteriora contemplativam. Proinde, qui vitam activam inter fideles ducunt, si semetipsos hostiam sanctam exhibere volunt Deo, imitari debent simplicitatem et mansuetudinis ovis, quæ lædere proximum nescit. Item labores, et gravitatem bovis, qui non ociatur, non leviter discurret, sed iugum suum ferens, et aratrum trahens, in terra colenda laborat assidue. Denique etiam capræ velocitatem in ascensione montium, et oculorum acumen in rebus longe conspiciendis; neque enim, qui in Ecclesia Dei vitam activam ducunt, sola mansuetudine et iustis laboribus contenti esse debent, sed oportet eos etiam per crebras orationes alta conscendere, et quæ sursum sunt, mente conspiciere. Quomodo enim opera sua ad Dei gloriam referent, et incensum sacrificii sursum emittent, si de Deo nunquam aut raro cogitent? si Deum non quærant? si in amorem eius per contemplationem non exardescant? Vita enim Christianorum activa non debet a contemplativa

omnino esse disiuncta, ut neque contemplativa ab activa, ut mox dicemus. Itaque qui non imitantur oves, boves et capras, quæ Domino suo assidue utiliterque deserviunt, sed quærent quæ sua sunt, id est, sola commoda sua temporalia consecantur, ii non offerunt Deo hostiam sanctam, sed similes sunt bestiis rapacibus, ursis, milvis, vulturibus, corvis, quæ suo ventri deserviunt, et leonem illum sequuntur, qui semper *rugiens circuit, quærens quem devoret* ⁴. Iam vero Christiani homines, qui vitam contemplativam elegerunt, et ipsi se hostiam viventem et sanctam Deo exhibere satagunt, imitari debent solitudinem turturis, puritatem columbæ et prudentiam passeris. Solitudo turturis ad monachos maxime pertinet, qui nihil commune cum sæcularibus habere student, et toti contemplationi et Dei laudibus intenti sunt. Puritas columbæ cum foecunditatem coniuncta Episcopis et clericis necessaria est, qui cum hominibus versantur, et filios spirituales gignere, et nutrire ex officio proprio debent, qui, nisi crebro ad supernam patriam per contemplationem volent, et ad necessitates hominum per charitatem descendant, ægre poterunt puritatem cum foecunditate coniungere, sed vel soli contemplationi dediti esteriles erunt, vel soli procreationi filiorum intenti, pulvere terreno inquinabuntur, et dum alios lucrari volent, ipsi (quod absit) fortasse se perdent. Porro utrisque, tum vitæ contemplativæ deditis, tum vitæ activæ addictis, passeris prudentia multum omnino prodesse potest. Sunt enim passeret montani, et passeret domestici. Passeret montani incredibili solertia fugiunt laqueos et retia venatorum; passeret domestici in civitatibus habitant, et super tecta domorum nidificant, sed ita cum hominibus versantur, ut nulli homini familiares fiant, neque facile ab eis apprehendi se sinant. Sic igitur omnibus quidem Christianis, sed præsertim clericis et monachis prudentia passerum necessaria est, ut a laqueis dæmonum sibi caveant, et cum hominibus versentur, ut eis prosint, sed consuetudinem ipsorum, ac præsertim feminarum vitent, confabulationes fugiant, comestationes declinent, ludis et spectaculis non intersint, nisi capi velint a laqueo venantium dæmoniorum.

Restat lex ultima sacrificiorum, ut sint hostiæ non solum viventes et sanctæ, sed etiam bene placentes, id est, odorem suavissimum sursum mittentes. Id quod Scriptura significat, cum ait *Odoratus est Dominus odorem suavitatis* ⁵; et de ipso Domino: *Dedit se ipsum oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis* ⁶. Ut autem hostia odorem emittat gratissimum Deo, necesse est, ut occidatur et cremetur. Id fit in sacrificio mystico et rationabili, de quo loquimus cum Apostolo,

⁴ 1 Petr. 5, 8

⁵ Gen. 8, 21

⁶ Ephes. 5, 2

quando carnalis concupiscentia vere mortificatur, et igne charitatis incenditur.

Nihil enim est, quod carnalem concupiscentiam efficacius, celerius perfectiusque mortificet, quam sincerus Dei amor. Ipse est enim Rex, et Dominus omnium affectionum cordis, et omnes ab eo reguntur, et pendent, sive timor, sive spes, sive desiderium, sive odium, sive ira, sive quæcunque animi perturbatio. Ipse autem amor non cedit, nisi amori maiori: ac per hoc quando divinus amor cor humanum intime possidet, et incendit, tunc demum carnales concupiscentiæ cedunt, et mortificatæ quiescunt. Inde ignita desideria, et purissimæ preces ad Deum ascendunt, instar aromatum, in odorem suavitatis. Hoc est igitur sacrificium, quod requirit Deus, et ad quod promptissime exhibendum hortatur Apostolus.

Sed quia oblatio ista, res est ardua, et gravis, et difficultate plenissima, ideo Beatus Paulus efficacissimo argumento utitur, ut eam nobis persuadeat: argumentum est in verbis illis: *Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra...* etc. Et quæ sunt, et quot miserationes Dei, per quas nos Apostolus obsecrat? Prima est creatio, qua nos fecit esse rem aliquam cum nihil essemus. Secunda, cum fecit nos servos suos, cum nostra opera non indigeret, sed ut haberet quibus benefacere. Tertia, cum fecit ad imaginem suam, ac per hoc capaces cognitionis suæ, et amicitiae suæ. Quarta cum fecit per Christum filios suos adoptivos, et cohæredes unigeniti sui. Quinta, cum fecit nos membra sponsæ suæ, et corporis sui, quibus est caput. Denique sexta, quod obtulerit *semetipsum* in cruce *oblationem et hostiam Deo in odorem suavitatis*, ut nos redimeret a servitute, et lavaret a maculis, *et exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam*. Hæ sunt miserationes Domini, per quas nos Apostolus obsecrat, quasi diceret: Tanta Dominus contulit vobis, nec merentibus, nec petentibus, cur grave vobis videri debeat, si vos ipsi hostiam Deo viventem, sanctam et beneplacentem offeratis? Certe si quis ista attente cogitare voluerit, non solum non grave, sed leve et facile et iucundum at dulce illi videbitur, tam bono Domino toto corde et toto tempore vitæ suæ servire, eique se totum, ad exemplum eius, hostiam, et oblationem, atque adeo holocaustum in odorem suavitatis offerre.

Capitulum XVI

De quarto fructu verbi sexti

Fructus quartus sumi potest ex quarta explicatione verborum illorum, *Consummatum est*. Si enim verum est, ut est verissimum, Christum iusto iudicio Dei transtulisse nos a servitute diaboli in Regnum filii dilectionis suæ, quæramus diligenter,

et non desistamus, donec inveniamus quæ causa sit, cur tantus hominum numerus malit hosti humani generis iterum se in servitutem tradere, ut cum eo ardeat in æternum in gehennæ camino quam Christo Principi benignissimo deservire, immo cum illo felicissime, certissimeque regnare. Ego certe nullam invenio causam, nisi quia in obsequio Christi inchoandum est a cruce, et necesse est carnem crucifigere cum vitiis, et concupiscentiis. Hæc amara potio, atque hic calix absintii homini naturaliter ægro nauseam facit, et sæpe causa est, ut malit ægrotare, quam eo modo curari. Et si quidem homo, non homo, sed bestia esset, aut certe homo delirus, et mente captus esset, concedi illi posset, ut sensu et appetitione regeretur; sed cum homo rationis sit particeps, certe intelligit, vel intelligere potest, cum, qui iussit, carnem crucifigi cum vitiis, et concupiscentiis, non solum instare præcepto, sed etiam iuvare, immo prævenire auxilio gratiæ suæ, quomodo sapiens medicus amarum poculum sic temperare novit, ut non difficulter hauriatur. Deinde si unusquisque nostrum primus esset, cui diceretur, tolle crucem tuam, et sequere me, fortasse posset hæerere, ac diffidere de viribus suis, nec audere crucem attingere, quam se portare posse non crederet; at cum tam multi ante nos, nec solum viri, sed etiam pueri, et puellæ, crucem post Christum fortiter tulerint, et constanter portaverint, et carnem suam cum vitiis et concupiscentiis crucifixerint, quid nos timemus? cur hæremus? Hoc argumento Sanctus Augustinus ¹ superatus carnalem concupiscentiam vicit, quam insuperabilem longo tempore reputaverat. Constituit enim sibi ante oculos mentis ex memoriæ promptuario multos, et multas continentes, multos, et multas virgines, ac sibi dicebat, *Cur non poteris, quod isti, et istæ? isti et istæ non in se potuerunt, sed in Domino Deo suo*. Et quod de concupiscentia carnis dicimus, idem dici potest de concupiscentia oculorum, quæ est avaritia, et de superbia vitæ; nullum enim est vitium, quod adiuvante Deo crucifigi non possit: neque periculum est, ne Deus iuvare non velit, cum Sanctus Leo dicat: *Iuste instat præcepto, quia præcurrit auxilio* ². Vere igitur miseri sunt, ne dicam amentes et stulti, qui cum possint iugum Christi suave ac leve subire, et requiem animæ suæ in hac vita reperire, et cum eodem Christo in futura regnare, malint quinque iuga boum, diabolo iubente, portare, et sensibus carnis non sine labore et dolore servire, et ad extremum apud inferos cum ipso suo domino diabolo perpetuo cruciari.

¹ Lib. 8 Confess. cap. 2

² Serm. 16 de Pass. Dom.

Capitulum XVII

De quinto fructu verbi sexti

Quintus fructus ex verbis illis decerpendus erit, quatenus hæc verba significant, Ecclesiæ ædificationem in cruce consummatam fuisse, et ipsam Ecclesiam, ut alteram Evam, ex latere Christi morientis, tamquam ex costa Adami dormientis prodiisse. Hoc porro mysterium docet nos, ut crucem amemus, crucem honoremus, cruci vehementer afficiamur. Quis enim locum non amat, unde mater ipsius prodiit? Certe fideles omnes miro modo afficiuntur erga sacratissimam domum Lauretanam, quia ibi nata est Virgo Deipara, et ibidem natus est, non quidem extra uterum, sed in utero virginali Iesus Christus Deus noster. Sic enim loquitur Angelus ad Iosephum: *Quod in ea natum est, de Spiritu Sancto est* ¹. Hinc etiam et ipsa Ecclesia memor nativitatis suæ, crucem ubique pingit, ubique locat, in fronte, in templis, in domibus, neque ulla Sacramenta peragit sine cruce, neque aliquid benedicendo sanctificat sine cruce, sed amorem præcipuum tunc cruci deferimus, cum patienter propter amorem Crucifixi toleramus adversa. Hoc enim est in cruce gloriari, id facere quod Apostoli faciebant, cum *ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti erant pro nomine Iesu contumeliam pati* ². Et Apostolus Paulus quid sit in cruce gloriari, explicat cum dicit: *Gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientiam autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis* ³. Unde concludit ad Galatas scribens: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, et ego mundo* ⁴. Hic est vere triumphus crucis, si mundus cum suis pompis et oblectationibus sit animæ Christianæ et Christum crucifixum diligenti veluti mortuus, et anima ipsa Christiana sit ipsi mundo veluti mortua, amans tribulationem et contemptum, quæ mundus odit, et odio prosequens carnales voluptates et gloriam temporariam, quæ mundus diligit: sic perficitur et consummatur servus Dei, ut de ipso quoque dici possit, *Consummatus est*.

Capitulum XVIII

De sexto fructu verbi sexti

Postremus restat fructus ab exemplo perseverantiæ Domini in cruce utilissime colligendus. Siquidem ex verbo illo, *Consummatus est*, intelligimus, Dominum consummasse opus passionis suæ ab

initio usque ad finem, ut nihil desiderari posset. *Dei perfecta sunt opera* ¹, inquit Moyses, et quemadmodum Pater die sexto perfecit opus creationis, et die septimo requievit, sic et Filius die sexto consummavit opus redemptionis, et die septimo requievit. Frustra clamabant Iudæi ante crucem, *Si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei* ². Rectius dicit Sanctus Bernardus: *Immo quia Rex Israel est, titulum regni non deserat* ³. Et paulo infra: *Non tibi dabit occasionem surripiendæ nobis perseverantiæ, quæ sola coronatur. Non faciet obmutescere prædicatorum linguas consolantium pusillanimes, et dicentium singulis, Tu locum tuum ne deseras. Quod sine dubio sequeretur, si respondere possent, quia Christus suum deseruit*. Christus igitur perseveravit in cruce usque ad vitæ finem, ut consummaret opus suum sic, ut nihil ei deesset, et nobis exemplum perseverantiæ prorsus admirabile dereliqueret. Facile siquidem est, perseverare in locis amœnis, et in actionibus quæ voluptatem adferunt, sed in labore et dolore diutius perseverare, difficillimum est. Sed si cognoverimus, quid Christum perseverare fecerit in cruce, fortasse discemus et nos crucem nostram perseveranter ferre; et si opus etiam fuerit, in illa perseveranter ad mortem usque pendere. Si quis ad solam crucem oculos admoveat, non poterit non horrere funestæ mortis instrumentum. Sed si oculos, non tam corporis quam mentis ad illum erigat, qui crucem nos portare iubet, et ad locum quo illa perducit, et ad fructum quem eadem ipsa producit, tum non difficile et arduum, sed facile et iucundum erit, perseverare in baiulanda cruce, vel perseveranter pendere de cruce.

Quid igitur Christum fecit tam perseveranter sine querela de cruce pendere usque ad mortem? prima causa fuit amor Patris. *Calicem, inquit, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?* ⁴ Amabat Christus Patrem amore prorsus ineffabili, et ab illo pari amore diligebatur. Cum igitur videret calicem illum sibi dari a Patre optimo et amantissimo, ut nullo modo suspicari posset sibi dandum nisi ad finem optimum, et sibi ipsi gloriosissimum, quid mirum, si calicem illum libentissime totum exhausit? Deinde Pater Filio nuptias fecit, et sponsam illi dedit Ecclesiam, sed sordidatam, et rugosam, quam tamen, si vellet in balneo calente sanguinis sui diligenter abluere, facile redderet gloriosam, *non habentem maculam, aut rugam* ⁵. Adamavit igitur Christus sponsam a Patre sibi coniunctam, et non grave illi fuit, sanguine suo illam abluere, ut formosam et gloriosam efficeret. Nam si Iacob propter Rachelem annis septem laboravit

¹ Deut. 32, 24

² Mt. 27, 42

³ Serm. 1 de Resurr.

⁴ Jn. 18, 11

⁵ Ephes. 5, 27

¹ Mt. 1, 20

² Hech. 5, 41

³ Rom. 5, 3

⁴ Gal. 6, 14

in pascendis gregibus Laban, sic ut æstu ureretur et gelu, et fugeret somnus ab oculis eius, et visi sunt illi tam multi anni, *pauci dies præ amoris magnitudine* ⁶. Si, inquam, pro una Rachele Iacob nihil fecit laborem annorum septem et rursum aliorum septem, quid mirum si Filius Dei pro Ecclesia sponsa, quæ multorum millium sanctorum Dei filiorum mater futura erat, tres horas in cruce perseverare voluerit? Denique Christus non amorem solum Patris et Sponsæ respiciebat, cum passionis calicem bibiturus esset, sed etiam eminentissimam illam gloriam, et numquam finiendam lætitiæ magnitudinem ad quam per crucis patibulum ascensus erat, dicente Apostolo: *Humiliavit semetipsum factus obædiens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium et inferorum* ⁷.

Addamus ad Christi exemplum, exemplum Apostolorum. Paulus cruces suas et aliorum Apostolorum enumerans in Epistola ad Romanos, ait: *Quis ergo nos separabit a charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? (sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis)* ⁸. Et respondet, *sed in his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos*. Ut durarent et perseverarent in cruciatibus, non cruciatu attendebant, sed amorem Dei qui nos dilexit, et Filium suum pro nobis dedit; vel etiam, quia Christum ipsum considerabant, qui dilexit nos, *et dedit semetipsum pro nobis* ⁹. Idem Apostolus scribens ad Corinthios, *repletus sum*, inquit, *consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra* ¹⁰. Unde consolatio tanta, unde gaudium tantum quod tribulationem quasi sentiri non patiatur? Respondet alio loco, quia *quod in præsentibus est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis*. Itaque contemplatio gloriæ sempiternæ, quam ante oculos mentis gerebat, causa erat, cur tribulatio momentanea et levis illi videretur. *Has cogitationes*, inquit Sanctus Cyprianus, *quæ persecutio potest vincere? quæ possunt tormenta superare?* ¹¹ His addi potest exemplum Sancti Andreæ, qui crucem, in qua biduo pependit, non ut crucem aspexit, sed ut amicam salutavit, et cum populus eum deponendum curare vellet, nullo modo permisit, sed in cruce usque ad mortem perseverare voluit. Neque erat iste homo

imprudens, sed sapientissimus, et Spiritu Sancto plenus.

Ex his exemplis Christi et Apostolorum eius, discere possunt omnes Christiani, quo modo se gerere debeant, cum de cruce sua descendere, id est, de tribulatione liberari sine peccato non possunt. Eiusmodi sunt in primis regulares omnes, quorum vita votis paupertatis, castitatis, et obædientiæ adstricta, similis martyrio esse censetur. Item coniugati, cum divina providentia maritus uxorem querulam, morosam, iracundam, ac pene intolerabilem sortitus est, vel uxor maritum non minus difficilem habet, qualem fuisse Sanctæ Monicæ virum testis est Sanctus Augustinus in libris Confessionum ¹². Eiusmodi sunt etiam mancipia quæ libertatem amiserunt, addicti perpetuo carceri, vel alligati trirremibus, ægroti denique, qui morbo incurabili laborant, et pauperes, qui nisi furtis vel latrociniiis ad divitias aspirare non queunt. Hi omnes, et si qui sunt alii, si perseverare in ferenda cruce cum gaudio spirituali et ingenti mercede cupiunt, non respiciant crucem, sed eum qui crucem humeris illorum imposuit. Is enim sine dubio Deus fuit, qui Pater noster amantissimus est, et sine cuius providentia nihil in hoc mundo geritur. Beneplacitum autem Dei sine dubitatione ulla optimum est, et nobis gratissimum esse debet. Proinde cum Christo dicere debent omnes: *Calicem quem dedit mihi Pater, non bibam illum?* ¹³, et cum Apostolo: *In his omnibus superamus, propter eum qui dilexit nos* ¹⁴. Deinde possunt etiam, ac debent omnes, qui crucem suam deponere sine peccato nequeunt, non tam præsentem laborem considerare, quam futuram mercedem, quæ sine dubitatione ulla superat omnem laborem et dolorem vitæ præsentis, dicente Apostolo: *Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis* ¹⁵. Et alibi de Moyse loquens: *Maiores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi, aspiciebat enim in remunerationem* ¹⁶.

Denique addere possumus ad consolationem eorum, qui crucem gravem et longo tempore gestare coguntur, exempla duorum, qui perseverantiam perdidērunt, et crucem sine comparatione gravio-rem invenerunt. Iudas Christi proditor, cum in se reversus proditoris crimen detestaretur, non ferens confusionem, qua suffundi eum necesse erat, si cum Apostolis vel discipulis aliis versari voluisset, laqueo se ipse suspendit. Sed mutavit, non evasit crucem confusionis quam fugiebat. Maior enim confusio illum sequeretur in die Iudicii coram omnibus Angelis et hominibus, quando non solum Christi proditor, sed etiam homicida

⁶ Gen. 29, 20

⁷ Phil. 2, 8

⁸ Rom. 8, 35

⁹ Tit. 2, 14

¹⁰ 2 Cor. 7, 4

¹¹ Libro de Exhort. Martyr.

¹² Lib. 9, cap. 9

¹³ Jn. 18, 11

¹⁴ Rom. 8, 37

¹⁵ Rom. 8, 18

¹⁶ Heb. 11, 26

sui ipsius declarabirunt. Et quanta cæcitas illa fuit, vitare confusionem modicam apud gregem pusillum et mansuetum discipulorum Christi, qui omnes illum ad bene sperandum de misericordia Salvatoris erexissent, et non vitare infamiam et confusionem prodicionis Christi et proprii suspendii apud theatrum omnium hominum et Angelorum? Alterum exemplum desumi potest ex *Oratione Sancti Basilii in Quadraginta Martyres*. Summa hæc est: in persecutione Licinii Imperatoris, milites quadraginta cum in fide Christi perseverare statuissent, damnati sunt, ut sub dio nudi, tempore et loco frigidissimo, totam noctem consumerent, et eo modo longissimo acerbissimoque martyrio ex congelatione perirent. Aderat autem paratum balneum calidum, et si qui fidem abnegare vellent, in eo reciperentur. Ex iis triginta novem non tam ad pœnam congelationis præsentem et brevi finiendam, quam ad coronam gloriæ sempiternæ mentis oculis aspicientes, facile in fide perseveraverunt, et coronas splendidissimas de manu Domini meruerunt. Unus, qui totus defixus erat in pœna sua consideranda et appendenda, perseverare non potuit, et ideo in tepefactum balneum insiluit. Sed continuo defluentibus carnibus iam congelatis, animam exhalavit, et ad inferos, ut Christi abnegator, ad perpetua tormenta descendit. Sic mortem fugiens mortem invenit, et crucem brevem et levem cum sempiterna et gravissima commutavit. Horum igitur duorum infelicitium hominum imitatores sunt, quotquot crucem Ordinis religiosi deserunt; qui iugum suave et onus leve proiciunt, et, quando minime cogitant, inveniunt se iugo longe graviori alligatos, cupiditatum variarum, quas explere numquam poterunt, et oneribus peccatorum gravissimis pressos, ut respirare non possint. Eadem ratio est de omnibus aliis, qui crucem suam cum Christo ferre recusant, et crucem diaboli peccando ferre coguntur.

Capitulum XIX

Explicatur ad litteram verbum septimum, «Pater, in manus tuas commendo spiritum meum» (Lc. 23, 46)

Pervenimus ad postremam Christi vocem, quam in cruce moriturus non sine magno clamore emisit, dicens: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*. Explicabimus ordine verba singula. *Pater*, inquit, merito Patrem vocat, quia Filius illi fuit obcædiens usque ad mortem; ideo dignissimus quia audiatur. *In manus tuas*. Manus Dei dicuntur in Scripturis, intelligentia et voluntas, sive sapientia et potentia, sive quod in idem recidit, intellectus omnia sciens, et voluntas omnia potens. His enim duabus, quasi manibus, Deus omnia facit; neque indiget instrumentis, quia ut loquitur Sanc-

tus Leo, *in Deo voluntas potentia est*¹. Itaque velle apud Deum est facere: *Omnia quæcumque voluit fecit* in cœlo et in terra. *Commendo*, quasi in depositum trado, ut cum fide restituatur, quando restituendi tempus advenerit. *Spiritum meum*. De hac voce non parva quæstio est. Solet enim spiritus et pro anima, quæ forma substantialis corporis est, et pro vita ipsa accipi, quoniam signum vitæ spiratio est. Et qui spirant, vivunt, qui spirare desinunt, moriuntur. Et quidem si per spiritum hoc loco intelligamus anima Christi, cavendum est, ne quis existimet, periculum aliquod fuisse illi animæ de corpore exeunti, in quem modum aliis hominibus morientibus commendari solet anima multis precibus et multa sollicitudine, quoniam ad tribunal Iudicis vadit, acceptura pro meritis bonis vel malis gloriam sive pœnam. Tali commendatione non eguit anima Christi, tum quia beata erat ab initio creationis, tum quia Filio Dei in persona coniuncta erat, et anima Dei dici poterat, tum denique quia victrix et triumphatrix de corpore exhibat, et terrori erat dæmonibus omnibus, non ipsa terreri a dæmonibus poterat. Itaque si spiritus hoc loco pro anima accipiatur, illa verba Domini, *Commendo spiritum meum*, significabunt, animam Christi, quæ fuerat in corpore tamquam in tabernaculo, futuram esse in manibus Patris, quasi in deposito, donec revertatur ad corpus, iuxta illud Sapientiæ: *Iustorum animæ in manu Dei sunt*². Sed omnino credibilis est, hoc loco per spiritum intelligi vitam corporalem, ut sensus sit. Ego spiritum vitæ nunc trado, ac per hoc desino spirare et vivere, sed hunc spiritum, hanc vitam, tibi Pater commendo, ut eam corpori meo brevi restituas. Tibi enim nihil perit, quin etiam tibi omnia vivunt, qui vocando quæ non sunt, facis ut sint, et vocando quæ non vivunt, facis ut vivant.

Hanc esse veram huius loci sententiam, primo colligi potest ex psalmo tricesimo, ex quo Dominus hanc orationem accepit. Sic enim orat Sanctus David: *Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum*³. Quo loco apertissime Propheta per spiritum intelligit vitam. Precatur enim Deum, ut non sinat se occidi ab hostibus, sed vitam sibi conservet. Deinde colligitur ex hoc ipso loco Evangelii: posteaquam enim dixit Dominus: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, subiunxit Evangelista: *Et hæc dicens, expiravit*. Expirare enim est desinere spiritum trahere, quod est viventium, quod non de anima forma substantiali dicitur, sed de aere, quem spiramus dum vivimus, et spirare desinimus, cum morimur. Postremo colligitur hoc idem ex illis verbis Apostolicis: *Qui in diebus carnis sua preces, supplicationesque ad eum qui possit*

¹ Serm. 2 de Nativit. Psalm. 113

² Sap. 3, 1

³ Psalm. 30, 5

*illum salvum facere a morte cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia*⁴. Hunc locum aliqui exponunt de oratione quam dominus fudit in horto, dicens: *Pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me*⁵. Sed eo loco Dominus non oravit cum clamore valido, neque fuit exauditus, ac ne ipse quidem exaudiri voluit, ut salvus fieret a morte. Oravit enim, ut calix passionis transiret a se, ut ostenderet desiderium naturale non moriendi, et se vere esse hominem, cuius natura mortem exhorret, sed addidit: *Non quod ego volo, sed quod tu: fiat voluntas tua*⁶. Itaque in horto fieri non potest ut oratio Christi fuerit illa, de qua loquitur Apostolus ad Hebræos. Alii orationem istam Christi, cuius meminit Sanctus Paulus, volunt illam esse, quam Dominus pro suis crucifixoribus fudit in cruce, dicens: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt*⁷. At eo tempore Dominus non est usus clamore valido, neque pro se oravit ut salvus fieret a morte: quæ duo habentur aperte apud Apostolum ad Hebræos. Oravit enim in cruce pro crucifixoribus, ut eis peccatum illud gravissimum maximumque dimitteretur. Restat igitur, ut verba Apostolica intelligantur de oratione illa postrema, quam fudit in cruce, dicens: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*⁸. Quam orationem fudit cum clamore valido, dicente Sancto Luca: *Et clamans voce magna Iesus, ait...* Ubi manifeste Paulus Lucasque consentiunt. Deinde oravit Dominus ut salvus fieret a morte, teste B. Paulo. Id quod non potest significare, ut non moreretur in cruce: sic enim non fuisset exauditus, et Apostolus exauditus fuisse testatur, sed significat eum petiisse ut non absorberetur a morte, sed mortem solum degustaret, et mox reverteretur ad vitam. Hoc enim significant illa verba: *Preces supplicationesque ad eum, qui posset illum salvum facere a morte*, obtulit. Non enim ignorare poterat Dominus, se omnino moriturum, ac præsertim cum iam esset vicinissimus morti, sed cupiebat salvus fieri a morte, in hunc sensum, ut non diutius teneretur a morte, quod nihil fuit aliud, nisi orare pro celeri resurrectione, in qua re plane exauditus est, cum tertia die gloriosissime resurrexit. Hæc vero explicatio testimonii Paulini satis aperte convincit, spiritum accipi pro vita, non pro anima, cum Dominus ait: *In manus tuas commendo spiritum meum*. Non enim sollicitus erat Dominus de anima, quam sciebat esse in tuto, cum beatissima esset, et Deum facie ad faciem iam a sua creatione vidisset: sed sollicitus erat de corpore, quod vita destituendum per mortem esse videbat: atque adeo precabatur, ut corpus

non diu maneret in morte. Quod, ut diximus, cumulatissime impetravit.

Capitulum XX

De primo fructu verbi septimi

Iam vero ex hoc verbo postremo, et morte Christi, quæ proxime secuta est, fructus aliquos more nostro colligemus. Ac primum ex ea re, quæ infirmitatis et stultitiæ plenissima fuisse videtur, demonstrari video potentiam, sapientiam, et charitatem Dei longe maximam. In eo enim quod Dominus clamans voce magna expiravit, perspicue cernitur potentia. Hinc enim colligitur, eum potuisse non mori, et sponte sua obiisse. Qui enim naturaliter moriuntur, paulatim vires et vocem amittunt, neque in extremo spiritu clamare possunt. Proinde non sine causa Centurio videns, quod Iesus, tanto profuso sanguine, clamans spiraret, dixit: *Vere Filius Dei erat iste*¹. Magnus Dominus Christus est, qui etiam moriens potentiam suam ostendit, non solum in extremo spiritu clamando, sed etiam terram concutiendo, lapides scindendo, monumenta aperiendo, velum templi disruptendo: quæ omnia Christo moriente facta esse Evangelista testatur. Accedit quod ista omnia mysterio non carent, in quo etiam Christi sapientia ostenditur. Nam concussio terræ et scissio petrarum significabant, per Christi passionem et mortem fuisse permovendos homines ad pœnitentiam, et etiam obstinatorum corda scindenda. Quod illo ipso tempore factum fuisse scribit Sanctus Lucas, cum refert, multos ab illo spectaculo reversos *percutientes pectora sua*². Aperitio sepulchrorum designabat resurrectionem mortuorum gloriosam ex Christi morte successuram. Scissio veli, unde patuerunt Sancta Sanctorum, signum fuit, ob meritum mortis Christi aperiendum cœleste sanctuarium, et Sanctos omnes deinceps admittendos ad videndam faciem Dei. Neque solum in his misteriis significandis sapientiam suam Christus ostendit, sed etiam in eo, quod ex morte vitam produxit, in cuius rei figuram Moyses ex lapide scaturire fecit aquam³. Et ipse Christus ob eandem causam grano frumenti se ipse comparavit, quod moriendo multum fructum adfert⁴: nimirum ut granum frumenti dum corrumpitur, germinat spicam viventem, sic Christus moriendo in cruce multitudinem gentium vita gratiæ donavit. Et apertissime Sanctus Petrus de Christo dicit: *Deglutiens mortem, ut vita æterna hæredes efficeremur*⁵. Quasi dicere voluisset: Primus homo deglutiens dulce pomum veti-

⁴ Heb. 5, 7

⁵ Mc. 14, 36

⁶ Mc. 14, 36

⁷ Lc. 23, 34

⁸ Lc. 23, 46

¹ Mt. 27, 54

² Lc. 23, 48

³ Num. 20, 11

⁴ Jn. 12, 24

⁵ 1 Petr. 3, 22

tum, omnem posteritatem morti addixit; secundus homo deglutiens mortis pomum amarissimum, omnes qui ex illo renascuntur ad vitam æternam adduxit. Denique sapientiam suam moriendo Christus aperuit, quia fecit, ut crucis patibulum, quo nihil fœdus aut horribilius olim cernebatur, factum sit honorificentissimum et gloriosum, ut Reges ipsi illud in fronte gestare honori sibi ducant. Nec solum honorificum, sed etiam dulce et amabile Christi amatoribus factum est. Unde canit Ecclesia: *Dulce lignum, dulces clavos, dulce pondus sustinuit*. Quod ipsum Sanctus Andreas exemplo suo demonstravit, dum crucem, in qua figendus erat, aspiciens dixit: *Salve crux pretiosa, quæ decorem de membris Domini suscepisti; diu desiderata, sollicitè quæsita, sine intermissione amata, et iam concupiscenti animo præparata: securus et gaudens ad te venio, ut tu exultans suscipias me, discipulum eius, qui pependit in te magister meus Christus*.

Quid iam de charitate dicemus? sententia Domini est: *Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis* ⁶. Id fecit Christus in cruce; nemo enim potuit illo invito, vita ipsum spoliare. *Nemo*, inquit ipse, *tollit eam a me, sed ego pono eam* ⁷. Ideo autem maiorem charitatem nemo habet, quam ut vitam suam ponat pro amicis suis, quia nihil amabilius vel pretiosius vita inveniri potest, cum ipsa fundamentum sit omnium bonorum. *Quid enim prodest homini*, inquit idem ipse Dominus, *si universum mundum lucretur, animæ vero suæ, id est, vitæ suæ, detrimentum patiatur?* ⁸ Hinc omnia pro viribus resistunt, et supra vires resistere conantur iis, qui vitam eripere conantur. Ex quo legimus in libro Iob: *Pellem pro pelle dabit homo, et cuncta qua habet pro anima sua* ⁹, id est, pro vita sua. Sed hæc generalia sunt: veniamus ad propria. Christus charitatem suam erga genus humanum, et erga unumquemque nostrum in cruce moriendo multis modis ineffabiliter demonstravit. Primum enim vita eius omnium vitarum pretiosissima erat, quippe vita hominis Dei, vita Regis omnium potentissimi, vita doctorum omnium sapientissimi, vita proborum omnium optimi. Deinde vitam posuit pro inimicis, pro sceleratis, pro ingratis. Præterea vitam posuit, ut istos inimicos, sceleratos et ingratos, a gehennæ incendiis, quibus addicti iam erant, sui sanguinis pretio liberaret. Denique vitam posuit, ut istos eosdem sibi fratres et cohæredes efficeret, et in regnis cœlestibus, perpetuo felicissimos collocaret. Et erit deinceps aliquis tam durus et tam efferatus, qui Christum Iesum toto corde non diligat? et in eius gratiam quæcumque aspera non sustineat? Avertat Deus

cor tam lapideum et ferreum, non a fratribus nostris tantum, sed ab omnibus hominibus, etiam infidelibus et atheis.

Capitulum XXI

De secundo fructu verbi septimi

Alter fructus, et quidem utilissimus erit, si discamus frequentare orationem, quam Magister noster Christus nos docuit, cum iturus ad Patrem dixit: *In manus tuas commendo spiritum meum*. Sed quoniam ipse non ea necessitate premebatur, qua nos premimur, et ipse Filius, et Sanctus erat, nos servi et peccatores sumus: ideo Ecclesia mater et magistra nostra eandem orationem frequentare nos docet, sed integram, ut est in Psalmo Davidis non dimidiatam, ut Christus eam protulit. In Psalmo legitur: *In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis* ¹. Omisit Christus partem posteriorem, quia ipse Redemptor est, non redemptus: nos, qui pretioso eius sanguine redempti sumus, istam partem omittere non debemus. Præterea, Christus Patrem oravit, ut Filius unigenitus; nos Christum oramus, ut redemptorem: ideo non dicimus: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, sed: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemiste me Domine Deus veritatis*. Ad quem modum Sanctus protomartyr Stephanus moriturus, dixit: *Domine Iesu, suscipe spiritum meum* ².

Porro Ecclesia mater nostra tribus temporibus hanc orationem frequentare nos docet. Primum, diebus singulis ad Completorium, ut noverunt, qui Horas canonicas legunt. Deinde, cum ad sacrosanctam Eucharistiam accedimus; post *Domine non sum dignus*, sacerdos primum pro se, deinde pro aliis communicaturis dicit: *In manus tuas Domine commendo spiritum*. Denique, in exitu de hac vita fideles omnes admonentur ut dicant: *In manus tuas Domine....* Quod attinet ad Completorium, non dubium est quin tunc dicatur: *In manus tuas Domine....*, quoniam Completorium ad finem diei legi solet; ac, ut loquitur Sanctus Basilius, *primis se intendentibus tenebris, et quoniam nocturnis horis facile fieri potest, ut mors inopinata nos opprimat, commendamus animam nostram Domino, ut si forte subitanea mors nobis adveniat, non adveniat improvisa*. Quod autem tempore sacrosanctæ Eucharistiæ percipienda dici debeat, *In manus tuas Domine....*, ratio est in promptu; quoniam actio illa valde periculosa, et simul etiam valde necessaria est, ut sine periculo neque frequentari, neque intermitteri possit. *Qui enim sumit Corpus Domini indigne, iudicium sibi*

⁶ Jn. 15, 13

⁷ Jn. 10, 18

⁸ Mt. 16, 26

⁹ Iob 2, 4

¹ Psalm. 30, 6

² Act. 7, 58

manducat ³, id est, condemnationem sibi ipse sumit: qui Corpus Domini non sumit, panem vitæ et ipsam vitam non sumit. Itaque angustiae nobis sunt undique, quales experiuntur qui valde esuriunt, et tamen certi non sunt, an quod apponitur ad comedendum, cibus sit, an venenum. Igitur merito cum timore y tremore dicimus: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum*, nisi tu ex pietate tua feceris dignum: ideo *dic tantum verbo, et sanabitur anima mea*. Sed quia de hoc etiam ambigo, an plagas meas sanare dignatus fueris, *in manus tuas commendo spiritum meum*, ut in hoc tam terribili negotio adsis animæ meæ, quam redemisti pretioso sanguine tuo.

Hæc si multi cogitarent, non tam avide se ingererent ad sacerdotium suscipiendum, ut postea quotidie celebrando victum quærerent. Isti enim non valde solliciti esse solent, an ea qua par est præparatione accedant, cum finis eorum magis sit cibus corporis quam animæ. Multi etiam, qui in aulis Prælatorum vel Principum famulantur, etiamsi rite parati non sint ad mensam illam tremendam, accedunt tamen humano timore ducti, ne forte Principi vel Prælato suo displiceant, si tempore constituto inter communicantes non appareant. Quid ergo? utilius fortasse erit quam rarissime ad mensam illam accedere? Immo vero utilius est frequenter accedere, sed cum præparatione debita. Quo enim quis rarius accedit, eo minus aptus efficitur ad participationem mensæ coelestis, ut Sanctus Cyrillus sapienter admonuit ⁴.

Restat tempus propinquæ mortis, in quo necesse est cum magno mentis ardore orationem istam frequentare, ac dicere: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis*. Illud enim est tempus, in quo vere agitur de summa rerum omnium. Nam si forte tunc anima de corpore exiens in manus diaboli veniat, nulla restat ad salutem via. Et contra, si ad paternas Dei manus aditum habeat, nulla deinceps timenda est inimicorum potentia. Itaque cum gemitu inenarrabili, cum vera atque perfecta contritione, cum fiducia multa infinitæ misericordiæ Dei, iterum atque iterum repetendum est: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*. Et quoniam in illo temporis articulo nullam graviorem tentationem patiuntur, qui negliger vitam duxerunt, quam desperationis, quasi tunc pœnitentiæ tempus iam præterierit; scutum fidei opponendum est, cum scriptum sit: *Quacumque die peccator ingemuerit, peccatorum eius non recordabor* ⁵. Et galea spei arripienda, quæ in infinita Dei miseratione confidat, et identidem repetendum: *In manus tuas Domine*

commendo spiritum meum. Nec omittenda ratio illa, quæ fundamentum spei nostræ esse debet: *redemisti nos Domine Deus veritatis*. Quis enim ei refundet innocentem sanguinem? quis ei restituet pretium quo nos emit? sic loquitur Sanctus Augustinus in libro nono Confessionum, nos omnes docens ut multum omnino confidamus in redemptione, quæ est in Christo Iesu, quæ irrita esse non poterit, nisi nos ipsi obicem impœnitentiæ vel desperationis opponamus.

Capitulum XXII

De fructu tertio verbi septimi

Fructus tertius in eo positus est, ut discamus, morte propinquante, non multum esse confidendum in eleemosynis, ieiuniis, et orationibus propinquorum vel amicorum. Multi sunt enim, qui dum vitam ducunt, obliviscuntur animæ suæ, neque aliud cogitant aut agunt, quam ut filios vel nepotes quam ditissimos relinquunt. Cum autem moriendum est, tunc primum de anima propria cogitare incipiunt; et quoniam facultates suas iam inter filios vel nepotes diviserunt, animam suam illis commendant, ut eam eleemosynis, precibus, et sacrosancto Sacrificio, aliisque bonis operibus iuvent. Non hoc exemplo suo Christus docuit, qui non cognatis, sed Patri spiritum commendavit, neque hoc Sanctus Petrus admonuit, ut fideles animas suas filiis aut nepotibus, sed ut *fideli Creatori commendent in benefactis* ¹.

Non reprehendo eos, qui pro anima sua eleemosynas fieri et sacrosanctæ Missæ sacrificia offerri iubent, vel petunt, vel optant: sed damno in primis eos, qui in filiis vel nepotibus nimium confidunt, cum usus doceat, facile illos oblivisci maiorum suorum defunctorum. Deinde reprehendo quod in re tanti momenti non ipsi sibi prospiciant, non ipsi eleemosynas multas faciant quibus multos sibi amicos concilient, a quibus, iuxta Evangelium, recipiantur in æterna tabernacula. Præterea gravissime illos arguo, qui non obœdiunt Principi Apostolorum, qui iubet fideli Creatori animas proprias commendare, nec solis verbis commendare, sed etiam benefactis commendare. Opera enim bona præmissa ad Deum, illa sunt quæ pios Christianos efficaciter vereque commendant. Audiamus quid Sancto Ioanni de coelo sonuerit: *Audivi vocem de caelo dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. A modo iam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos* ². Itaque opera bona facta dum vivimus, non facienda post mortem a filiis vel nepotibus, illa sunt quæ certo nos consequuntur, præsertim si opera illa non solum sint ex genere

³ 1 Cor. 11, 27

⁴ Lib. 4 in Ioan. cap. 17

⁵ Ezech. 33, 12

¹ 1 Petr. 4, 19

² Apoc. 14, 13

suo bona, sed, ut Sanctus Petrus non sine mysterio expressit, bene sint facta. *Fideli Creatori*, inquit, *commendent animas suas in benefactis*. Plurimi enim sunt, qui bona opera quam plurima a se facta numerare possunt, conciones frequentes, Missas quotidianas, preces horarias annorum multorum, ieiunia Quadragesimalia annis plurimis continuata, eleemosynas quoque non paucas; sed cum ad examen divinum ista venerint, et accurate discutientur, cum attentione debita, suis tempore et loco, ab homine grato Deo, o quam multa, quæ videbantur lucra, in detrimentis numerabuntur! o quam multa, quæ humano iudicio videbantur aurum, argentum, et lapides pretiosi supra fundamentum Fidei ædificata, invenientur ligna, fœnum, stipulæ, quæ mox ignis consumet. Hæc me consideratio non parum exterret, et quo magis ad exitum propinquo (nam ut Apostolus loquitur, *quod antiquatur et senescit, prope interitum est*³) tanto clarius video mihi necessarium esse consilium Sancti Ioannis Chrysostomi, qui monet ut de nostris operibus bonis non multum cogitemus, quoniam ea, si quæ sint vera bona, id est, bene facta, a Deo scribuntur in libris rationum; neque periculum est ut mercede debita fraudentur, sed de malis nostris operibus assidue cogitemus, atque ea corde contrito et spiritu contribulato, multis lacrymis et seria pœnitentia diluere satagamus. Qui enim hoc agunt, cum bona spe in exitu dicent: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum, redemisti me Domine Deus veritatis*.

Capitulum XXIII

De fructu quarto verbi septimi

Sequitur fructus quartus, qui ex felicissima exauditione orationis Domini colligi potest, ut eo tam fausto eventu nos omnes animati, ardentiores simus in nostro spiritu Domino commendando. Verissime enim Apostolus scripsit, exauditum fuisse Dominum Iesum Christum *pro sua reverentia*¹. Oraverat Dominus Patrem, ut supra demonstravimus, pro celeri resurrectione corporis sui, exaudita est oratio illa, ut non diutius resurrectio differretur, quam necesse esset ad fidem faciendam, vere corpus Domini fuisse mortuum. Nisi enim probari potuisset, corpus illud vere vita fuisse defunctum, ipsa quoque resurrectio, et tota fides Christiana nutaret. Debuit igitur Christus in tumulo iacere ad horas ut minimum, quadraginta; præsertim cum esset implenda figura Ionæ Prophetæ, quam ipse Dominus in Evangelio ad mortem suam præmonstrandam, factam fuisse docuit. Sed ut resurrectio Christi, quantum fieri poterat, acceleraretur, et Christi oratio manifestius exaudita demonstraretur, tres dies et tres

noctes, quibus Ionas fuit in ventre ceti, voluit divina providentia ut revocarentur in Christi resurrectione ad unum integrum diem, et duas partes dierum duorum: quod tempus non proprie, sed per figuram intellectionis dici poterat continere tres dies et tres noctes. Neque solum exaudivit orationem Christi Pater, accelerando tempus resurrectionis, sed etiam restituendo corpori mortuo vitam sine comparatione meliorem quam ante fuisset. Siquidem vita Christi ante obitum mortalis erat, et restituta ei est immortalis. *Christus enim resurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, ut Apostolus dixit². Vita Christi ante mortem passibilis erat, id est, obnoxia fami, siti, fatigationi, vulneribus; restituta est impassibilis, et nulli omnino iniuriæ subiecta. Corpus Christi ante mortem erat animale; evasit per resurrectionem spirituale, id est, ita subiectum spiritui, ut posset in ictu oculi deferri quocumque spiritus voluisset.

Porro causa, ob quam oratio Christi tam facile fuerit exaudita, subiungitur ab Apostolo, cum ait, *pro sua reverentia*. Quæ vox Græce *εὐλαβεία* significat timorem reverentialem, qui in Christo erga Patrem omnino eximius fuit. Ideo enim Isaias describens dona Spiritus Sancti, quæ in Christi anima fuerunt, de aliis donis dicit: *Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis*³. De timore reverentiale dicit, *et replebit eum spiritus timoris Domini*. Quoniam ergo anima Christi plenissima erat timore reverentiali erga Patrem, ideo et Pater in illo sibi maxime complacebat, iuxta illud Matthæi: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*⁴. Et quemadmodum Filius Patrem summopere reverebatur, ita et Pater semper eum orantem audiebat, et quidquid peteret concedebat.

Hinc et nos discere debemus, si volumus a Patre cœlesti semper audiri, et quidquid ab illo petimus impetrare, oportere nos Christum imitari, et Patrem cœlestem summa reverentia prosequi, et nihil eius honori antepondere. Sic enim fiet, ut et nos quidquid petierimus, impetremus, ac præsertim illud, in quo summa stat rerum nostrarum, ut morte propinquante commendatam Deus habeat animam nostram de corpore egredientem, quando leo rugiens prope adstat paratus ad prædam. Neque existimet aliquis, reverentiam Deo exhibendam solum in genuflexione, in capitis apertione, in eiusdem generis cultu adque honore: non hoc solum vox *εὐλαβεία*, id est, reverentialis timor significat; sed potissimum designat timorem magnum offensionis divinæ, horrorem intimum et perpetuum peccati; non ob timorem

² Rom. 6, 9

³ Isa. 11, 2

⁴ Mt. 17, 5

³ Hebr. 8, 13

¹ Hebr. 5, 7

poenæ, sed ob amorem Patris. Ille reverentia timore vere præditus est, qui culpam præcipue letalem, ne cogitare quidem audeat. *Beatus vir*, inquit David, *qui timet Dominum, in mandatis eius volet nimis*⁵, id est, ille timet vere Deum, ac per hoc beatus dici potest, qui valde studet omnia Dei mandata servare. Atque hinc illa sancta vidua Iudith *timebat Dominum valde*⁶, ut in eius libro scriptum legimus, quoniam cum esset adolescentula, et speciosissima, et dives valde, defuncto viro suo, ne ullam occasionem peccandi dare vel accipere posset, in cubiculo secreto cum puellis clausa morabatur, et habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus, præter festa domus Israel. En quanto zelo in ipsa Lege veteri, quæ maiorem multo licentiam permittebat quam Evangelium, cavebat peccata carnalia mulier adolescentula et dives, non alia de causa, nisi quia *timebat Dominum valde*. Id ipsum Sancto Iob Scriptura sancta commemorat⁷. Iste enim pepigerat fœdus cum oculis suis, ut ne cogitaret quidem de virgine, id est, nolebat omnino virginem aspicere, ne forte ex aspectu cogitatio ulla minus honesta subreperet. Et cur tam diligenter Iob ista vitabat? quia timebat Dominum valde. Sic enim adiungit: *Quam enim partem haberet in me Deus desuper?*, id est, si turpis cogitatio me utcumque fœdaret, non essem ego pars Dei, neque esset Deus pars mea. Quod si vellem exempla Sanctorum novi Testamenti proferre, nullus esset finis. Hic igitur est timor Sanctorum, quo si nos quoque pleni essemus, nihil esset quod a Patre cœlesti non facillime impetrare possemus.

Capitulum XXIV

De ultimo fructu verbi septimi

Restat fructus postremus, qui ex consideratione obœdientia in ultimis verbis et in ipsa morte Christi declarata colligitur. Quod enim Apostolus ait: *Humiliavit semetipsum factus obœdiens usque ad mortem, mortem autem crucis*¹; tunc potissimum impletum est, cum Dominus, verbis illis prolatis, *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum*, continuo expiravit. Operæ pretium autem erit paulo altius repetere, quæ de obœdientia Christi dici possunt, et debent, ut fructum pretiosissimum ex arbore sanctæ crucis decerpamus. Christus igitur Magister et Dominus virtutum eam obœdientiam exhibuit Deo Patri, ut maior neque cogitari neque fingi possit.

Primum obœdientia Christi erga Patrem ab ipsa eius conceptione initium sumpsit, et usque ad mortem sine intermissione duravit: sic ut vita

Domini nostri Iesu Christi unus fuerit continuatæ obœdientia cursus. Siquidem anima Christi in ipso primo suæ creationis momento usum habuit liberi arbitrii, et simul gratia et sapientia plena fuit, ac per hoc ex illo primo instanti, adhuc in utero matris inclusus, exercere cœpit obœdientiam. Id quod in Psalmo illo exprimitur, ubi dicitur in persona Christi: *In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam, Deus meus volui, et legem tuam in medio cordis mei*². Illud, *in capite libri*, nihil aliud significat, nisi in summa Scripturæ divinæ, hoc est, in tota Scriptura summatim ac præcipue de me prædicatur, quod ad hoc electus et missus fuerim, *ut facerem voluntatem tuam*. Ego vero, *Deus meus*, id *volui*, ac libentissime acceptavi: ac *legem tuam*, mandatum tuum, imperium tuum *in medio cordis mei* posui, ut illud semper considerarem, et accuratissime promptissimeque perficerem. Huc etiam respiciunt illa eiusdem Christi verba: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me, ut perficiam opus eius*³. Quemadmodum enim cibus non semel aut iterum per totam vitam sumitur, sed quotidie, et cum voluptate sumitur, sic ipse Dominus noster quotidie et volenti animo in obœdientiam Patris incumberebat, unde et dicebat: *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me*⁴. Et apertius alio loco: *Qui me misit, mecum est, et non reliquit solum, quia ego, quæ placita sunt ei, facio semper*⁵. Et quoniam obœdientia sacrificium est sacrificiorum omnium præstantissimum, iuxta Samuelis⁶ sententiam, ideo Christus quot opera faciebat dum in terris peregrinaretur, tot sacrificia, eaque Deo gratissima offerebat. Hæc igitur prima est obœdientia Christi prærogativa, quod ab ipsa conceptione usque ad vitæ finem duraverit.

Deinde Christi obœdientia non fuit determinata ad unum aliquod genus operis, ut inter homines fieri videmus, sed extendebatur ad omnia omnino, quæ Deo Patri imperare placuisset. Hinc tanta varietas in vita Christi Domini cernitur, ut nunc moraretur in deserto non manducans neque bibens, fortasse etiam neque dormiens, et cum bestiis degens, ut Sanctus Marcus adnotavit⁷, nunc in frequentia hominum manducans et bibens, nunc domi obscurus et tacens, idque per annos non paucos, nunc eloquentia et sapientia clarus, et miracula maxima patrans, nunc cum potestate magna ex templo eiciens ementes et vendentes, nunc denique latens, et quasi imbecillus declinans a turba. Quæ omnia requirunt animum liberum ab omni propria voluntate. Neque enim Domi-

⁵ Psalm. 111,1

⁶ Iudith 8, 8

⁷ Iob 31, 1

¹ Philip. 2, 8

² Psalm. 39

³ Jn. 4, 34

⁴ Jn. 6, 38

⁵ Jn. 8, 29

⁶ 1 Reg. 15, 22

⁷ Mc. 1, 13

nus dixisset: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum*⁸, id est, propriæ voluntati proprioque iudicio renuntiet, nisi ipse hoc iam fecisset; neque alibi ad obœdientiæ perfectionem cohortans discipulos suos, addidisset: *Si quis venit ad me, et non odit Patrem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam, non potest meus esse discipulus*⁹; nisi ipse prior rebus omnibus, quæ ardentè diligere solent, nuntium remisisset, sicut etiam animam suam, id est, vitam propriam paratus fuisset tam promptè deserere, ac si eam vere odisset. Hæc est vera radix et quasi mater obœdientiæ, quæ in Christi Domino mirabiliter fulsit; et qua qui carent, vix unquam ad perfectæ obœdientiæ palmam perveniunt. Quo modo enim poterit alienæ voluntati promptè parere, qui propriæ voluntati proprioque iudicio adhæret? Hæc nimirum est causa, cur cœlestes orbes Angelis moventibus non resistant, sive in ortum, sive in occasum convertantur, quoniam non habent propensionem aliquam propriam, sive ad unam partem, sive ad aliam. Et eadem causa est, cur ipsi quoque angeli Deo iubenti ad nutum obœdiant, ut in Psalmo canit Sanctus David¹⁰, quia nullam habent propriam voluntatem repugnatam voluntati Dei, sed coniuncti feliciter cum Deo, unus spiritus sunt cum eo.

Præterea obœdientia Christi non solum longe lateque diffunditur, sed etiam quantum per patientiam et humilitatem ad ima deprimitur, tantum per meritorum excellentiam ad alta sustollitur. Est igitur tertia obœdientiæ Christi proprietas, quod ad incredibilem patientiam et humilitatem descendit. Incepit Christus infans, ad paternam implendam obœdientiam, in ergastulo tenebricoso sciens et prudens habitare. Infantes cæteri, quia ratione carent in utero, nullas molestias sentiunt: Christus autem, qui rationis usu fruebatur, horruisset sine dubio novem mensibus degere in ergastulo angusto et horrido materni uteri, nisi obœdientia Patris et charitas erga homines effecisset ut ad liberandum genus humanum, ut Ecclesia canit, non horreret Virginis uterum. Deinde non exigua patientia et humilitas necessaria fuit, ut toto infantia tempore Christus, qui etiam tunc sapientior erat Salomone, quippe in quo erant *Omnes thesauri sapientiæ et scientiæ*¹¹ Dei, sese ad infantium mores et imbecillitatem accommodaret. Sed illa admirabilis prorsus continentia et modestia fuit, necnon patientia et humilitas, quod per annos octodecim, ab anno duodecimo usque ad trigesimum, Patre iubente, sic latuit in paterna domo, ut fabri filius, et faber diceretur, et ignarus litterarum et forte indocilis vulgo

haberetur, cum tamen omnes homines et Angelos sapientia anteiret. Accessit postea gloria ingens ex prædicatione et miraculis, sed admixta egestati extremæ et laboribus assiduis, dicente ipso: *Vulpes foveas habent, et volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*¹². Et fatigatus ex itinere sedit aliquando super fontem, cum pedes obiret civitates et castella, prædicans Regnum Dei. Et tamen facile illi fuisset, si Patris obœdientia sineret, vel humano vel angelico ministerio rebus omnibus abundare. Quid iam dicam de perfectionibus, de convitiis, de maledictis, de sputis, colaphis, flagellis, denique de ipso crucis supplicio? Hic vero humilis obœdientia sic profundas egit radices, ut plane inimitabilis videatur.

Sed restat adhuc aliquid profundius, videlicet ultimum terribilium. Atque ad hoc profundum obœdientia Christi pervenit, cum clamans voce magna dixit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum: et hæc dicens expiravit*. Videtur autem filius Dei hunc in modum Patrem affari voluisse: Ego a te, Pater, mandatum accepi, ut ponerem animam meam¹³, ut iterum eam reciperem: iam tempus advenit, ut hoc postremum mandatum tuum adimpleam. Et quamvis nimis sit amara dis-iunctio animæ meæ a carne mea, quæ a principio unionis usque ad hanc horam cum summa pace et charitate coniunctæ manserunt, quamvis etiam mors, invidia diaboli introducta, valde sit inimica naturæ, et vere ultimum terribilium, tamen mandatum tuum in medio atque in intimo cordis mei altissime defixum, omnibus rebus prævalere debet. Ideo paratissimus sum nunc mortem deglutire, et calicem amarissimum a te mihi datum exhaurire. Sed quia mandatum tuum fuit, ut sic ponerem animam meam, ut iterum reciperem eam; ideo *in manus tuas commendo spiritum meum*, ut primo quoque tempore illum mihi restituas. Et tunc licentia discedendi a Patre accepta, inclinatio ad obœdientiam capite, emisit spiritum. Sic obœdientia vicit, et triumphavit; nec solum præmium amplissimum in ipso Christo recepit, ut qui infra omnes descenderat, et omnibus in gratiam Patris cœlestis obtemperaverat, supra omnes ascenderet, et omnibus imperaret; sed etiam obtinuit, ut omnes homines, qui eius obœdientiam et humilitatem imitarentur, ipsi quoque super omnes cœlos ascenderent, et super omnia bona Domini sui constituerentur, ac demum participes throni et Regni fierent in æternum. Denique de rebellibus et inobœdientibus ac superbissimis spiritibus tam insignem triumphum duxit, ut omnes illi ad conspectum crucis contremiscant et fugiant.

Hoc exemplar aspicere et imitari debent quicumque ad veram gloriam aspirant, et pacem ac requiem animæ suæ desiderant. Nec solum viri Regulares,

⁸ Mt. 16, 24

⁹ Lc. 14, 26

¹⁰ Psalm. 102, 20

¹¹ Col. 2, 3

¹² Lc. 9, 58

¹³ Jn. 10, 18

qui voto ad obœdientiam Superioris, qui loco Dei præsidet, sese obligarunt, sed omnes homines, qui Christi discipuli et fratres esse cupiunt, ad palmam huius præclarissimæ victoriæ aspirare debent, nisi velint cum superbis dæmonibus sub pedibus Sanctorum in æternum gemere. Obœdientia enim, quæ divinis præceptis debetur, et quam idem Deus deferri iubet iis, qui in terris præsent, omnibus omnino necessaria est. Omnibus enim Christus dicit: *Tollite iugum meum super vos* ¹⁴. Et omnibus Apostolus loquitur, cum ait: *Obœdite Præpositis vestris, et subiaccete eis* ¹⁵. Et omnibus etiam Regibus Samuel præcepit, cum ait: *Numquid vult Dominus holocausta, et victimas, et non potius ut obœdiatur voci Domini? Melior est enim obœdientia quam victimæ* ¹⁶; et addidit, ut gravitatem peccati inobœdientiæ demonstraret, quia *quasi scelus idolatriæ est, nolle acquiescere mandatis videlicet Domini, et oerum qui loco Domini præsent.*

Sed in gratiam eorum, qui se totos maiorum obœdientiæ sponte subiiciunt, addam pauca de felicissimo eorum statu, non ex meo sensu, sed ex verbis Ieremiæ Prophetæ, qui Spiritu Sancto inspirante locutus, ait: *Bonum est viro, cum portaverit iugum ab adolescentia sua: sedebit solitarius, et tacebit, quia levabit se super se* ¹⁷. Admiranda plane felicitas significatur verbo illo, *Bonum est viro*: nam, ut ex verbis sequentibus aperte colligitur, bonum hoc loco dicitur id, quod est utile, honorificum, iucundum, denique omni ex parte beatum. Si quis enim assuescat ab adolescentia portare iugum obœdientiæ, liber erit per totam vitam a iugo durissimo carnalium cupiditatum. Testis est Sanctus Augustinus in octavo libro Confessionum, quam difficile sit excutere a se iugum concupiscentiæ illi, qui per annos aliquos legi carnis obœdivit; et contra, quam sit iucundum et facile iugum Domini portare, antequam vitiorum laquei animam irretierint. Deinde quam ingens lucrum est, in omni opere mereri apud Deum? qui enim nihil agit ex voluntate propria, sed ex obœdientia Prælati, in omni opere sacrificat Deo sacrificium illi gratissimum, quia, ut loquitur Samuel, *Melior es obœdientia, quam victimæ*, et rationem reddit Sanctus Gregorius, quia *per victimas aliena caro, per obœdientiam propria voluntas mactatur* ¹⁸. Et quod est prorsus admirabile, si forte Prælatus peccet imperando, subditus non peccat, sed meretur obœdendo, modo quod iubetur non sit manifeste peccatum. Addit Ieremias, *sedebit solitarius, et tacebit*. Quid enim est, *sedebit*, nisi quiescet, quia invenit requiem animæ suæ? qui enim nuntium remisit voluntati propriæ, et

se totum divinæ voluntati adimplenadæ addixit, nihil ambit, nihil quærit, nihil cogitat, nihil desiderat, sed liber a mordacibus curis, sedet cum Maria *secus pedes Domini*, audiens *verbum illius* ¹⁹. Et vere solitarius sedet, tum quia cum illis habitat, qui sunt cor unum et anima una ²⁰, tum quia neminem singulari ac privato amore prosequitur, sed omnes in Christo et propter Christum diligit. Ideo etiam tacet, qui cum nullo litigat, cum nullo rixatur, cum nullo negotium proprium habet. Atque huius tantæ quietis illa ratio est, *quia levabit se super se*. Trascendit enim ab ordine hominum ad ordinem Angelorum. Multi sunt qui abiiciunt se infra se, atque ad ordinem transeunt bestiarum. Illi videlicet, qui terrena sapiunt, et nihil magnificiunt, nisi quæ carnem oblectant, vel sensus corporales pascunt, avari, lascivi, comestationibus et ebrietati addicti. Alii sunt qui vitam hominum vivunt, et in se quodammodo manent, quales sunt Philosophi, qui vel naturæ secreta rimantur, vel de moribus præcepta tradunt. Alii denique levant se supra se, non sine insigni dono et auxilio Dei, et vitam non tam humanam quam angelicam ducunt: illi videlicet, qui relictis omnibus quæ in mundo possident, et abnegata etiam voluntate propria, cum Apostolo dicere possunt: *Nostra conversatio in cælis est* ²¹; et Angelorum puritatem, et contemplationem, et obœdientiam æmulantes, vitam non tam humanam quam angelicam ducunt. Angeli enim nulla umquam peccati sorde inquinantur, et semper contemplantur *faciem Patris, qui in cælis est* ²², et negotiis aliis intermissis, toti sunt in mandatis Domini exequendis intenti, iuxta illud Psalmi: *Benedicite Domino omnes Angeli eius, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum eius* ²³. Hæc est felicitas vitæ regularis, quæ si serio Angelorum puritatem et obœdientiam imitetur in terris, sine dubitatione ulla eorum gloriæ particeps erit in cælo, præsertim si Christum Ducem et Magistrum sequatur, qui *humiliavit semetipsum factus obœdiens usque ad mortem, mortem autem crucis* ²⁴. Et qui, *cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obœdientiam* ²⁵, id est, experimento proprio didicit, ex patientia veram probari obœdientiam, ac per hoc non solum obœdientiam exemplo suo docuit, sed docuit etiam, obœdientiæ veræ atque perfectæ fundamenta et quasi bases solidissimas esse humilitatem et patientiam. Qui enim libenter obœdit Superiori suo, cum iubet opera honorifica et iucunda, is non plane demonstrat, an virtus obœdientiæ, an aliquid aliud eum ad parendum

¹⁴ Mt. 11, 29

¹⁵ Heb. 13, 17

¹⁶ 1 Reg. 15, 22

¹⁷ Lam. 3, 27

¹⁸ Lib. Moral. 35, cap. 10

¹⁹ Lc. 10, 39

²⁰ Act. 4, 32

²¹ Philip. 3, 20

²² Mt. 18, 10

²³ Psalm. 102, 20

²⁴ Philip. 2, 8

²⁵ Heb. 5, 8

invitet: sed qui in rebus vilibus et laboriosis, ubi humilitas et patientia necessariae sunt, prompte alacriterque obœdit, ille certus esse potest se ut verum Christi discipulum, veram atque perfectam obœdientiam didicisse.

Egregie omnino differentiam hanc inter veram fictamque obœdientiam Sanctus Gregorius explicat. Sic autem loquitur ²⁶ : *Quia nonnumquam nobis huius mundi prospera, nonnumquam vero iubentur adversa, sciendum summopere est, quod obœdientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum huius mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is qui ad percipienda hæc obœdit, obœdientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obœdientia dirigit, qui ad accipienda huius vitæ prospera, libidini propriæ ambitionis servit. Rursus, cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci et contumeliæ iubentur, nisi ex se ipso animus hæc appetat, obœdientiæ sibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, invitus nolensque descendit. Ad detrimentum quippe obœdientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. Debet ergo obœdientia si in adversis ex suo aliquid habere, et rursus in prosperis ex suo aliquid omnino non habere; quatenus et in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio iungitur; et in prosperis tanto sit verior, quanto a præsentis ipsa, quam divinitus percipit, gloria, funditus ex mente separatur. Sed hoc virtutis pondus melius ostendimus, si cælestis patriæ duorum hominum factum memoremus. Moyses namque, cum in deserto oves pasceret ²⁷, Domino per Angelum in igne loquente, vocatus est, ut eripiendæ omni Israelitarum multitudinî præesset. Sed quia apud se humilis extitit, oblatam statim tanti regiminis gloriam expavit, dicens: «Obsecro Domine, non sum eloquens ad heri et nudiuertius; et ex quo cœpisti loqui ad servum tuum, tardioris et impeditoris linguæ sum factus» ²⁸, et se posposito, alium deposcit, dicens: «Mitte quem missurus es» ²⁹. Ecce cum auctore linguæ loquitur, et ne tanti regiminis potestatem suscipiat, elinguem se esse causatur. Paulus quoque divinitus fuerat, ut in Ierusalem debuisset ascendere, admonitus, sicut ipse ad Galatas dicit ³⁰. Isque in itinere, cum Prophetam Agabum reperisset, quanta se adversitas in Ierosolymis maneret, audivit. Scriptum quippe est, quod idem Agabus zonam Pauli suis pedibus inferens dixit: *Virum, cuius est**

zona hæc, sic alligabunt in Ierusalem ³¹. A Paulo autem protinus respondetur: «ego non solum alligari, sed et mori in Ierusalem paratus sum, pro nomine Iesu» ³². Præceptione igitur revelationis Ierosolymam pergens adversa cognoscit; et tamen hæc libenter appetit: audit quæ timeat, sed ad hæc ardentior anhelat. Moyses itaque ad prospera de suo nihil habet: quia præcepto renititur, ne Israeliticæ plebi præferatur. Paulus ad adversa etiam ex suo voto ducitur, quia malorum imminentium cognitionem percipit, sed devotione spiritus etiam ad acriora fervescit. Ille præsentis potestatis gloriam Deo voluit iubente declinare: iste Deo aspera et dura disponente, se studuit ad graviora præparare. Præunte ergo utrorumque Ducum infacta virtute instituimur, ut si obœdientiæ palmam apprehendere veraciter nitimur, prosperis huius sæculi ex sola iussione, adversis autem etiam ex devotione militemus. Hæc Sanctus Gregorius. Quam doctrinam exemplo suo Magister omnium Christus Dominus apertissime comprobavit: nam cum sciret, venturas esse turbas, ut raperent eum, et facerent Regem, fugit in montem ipse solus ³³. Sed cum sciret venturos Iudæos et milites cum Iuda, ut eum caperent, et ad supplicium ducerent, iuxta præceptum quod habuerat a Patre, obviam illis sponte processit, et se capi ac ligari permisit. Christus igitur Magister bonus non verbo et lingua obœdientiam qualemcumque ostentavit, sed opere et veritate obœdientiam Patri exhibuit in vera patientia et humilitate fundatam. Hoc exemplar est nobilissimæ virtutis, quod intueri semper debent, qui a Deo vocati ad palmam propriæ abnegationis et Christi imitationis aspirant.

FINIS

²⁶ Lib. Moral. 35, cap. 10

²⁷ Exod. 3, 1

²⁸ Exod. 4, 10

²⁹ Exod. 4, 13

³⁰ Gal. 2, 2

³¹ Act. 21, 11

³² Act. 21, 13

³³ Jn. 6, 15